Er EU-Kommissionen på månen?

- eller har de valgt den rette vej?

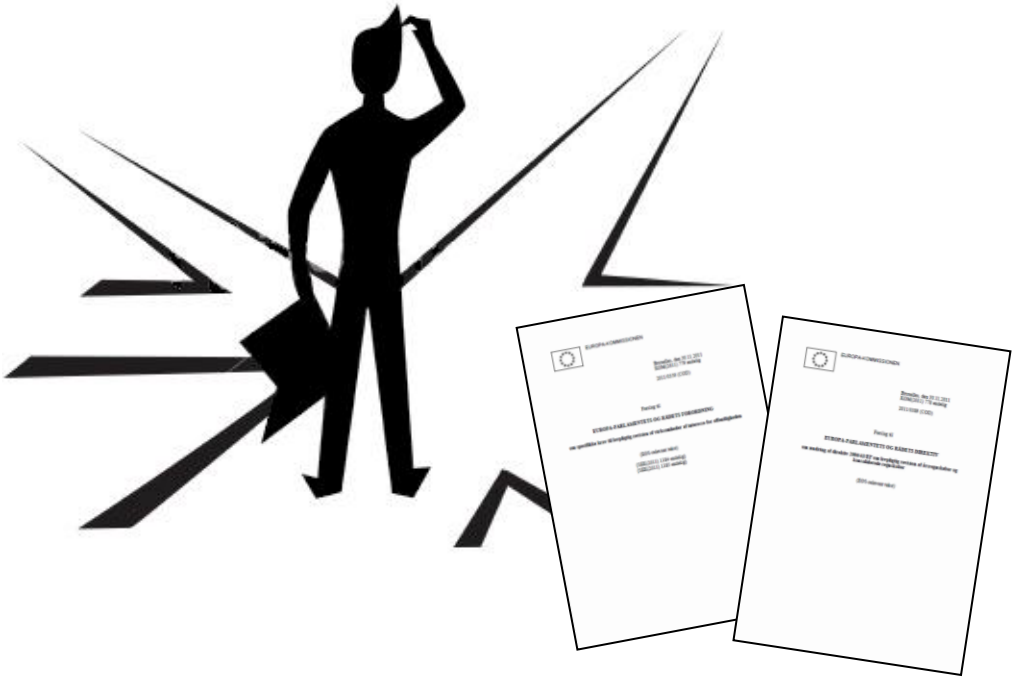

Speciale Cand.merc.aud.
Aalborg Universitet
juni 2012

Stine Rasmussen Gade
Anja Birk

Titelblad

Titel:	**Er EU-Kommissionen på månen?** **- eller har de valgt den rette vej?**
Emne:	**EU-Kommissionens forslag vedrørende lovpligtig revision**
Uddannelsessted:	**Aalborg Universitet**
Uddannelse:	**Cand.merc.aud., 10. semester – juni 2012**
Vejleder:	**Jesper Seehausen**
Antal anslag:	**324.819**
Antal normalsider:	**135,34**
Ansvarsfordeling:	**Se bilag 1**

Forord

Dette speciale er udarbejdet som afslutningen på Cand.merc.aud.-uddannelsen, ved Aalborg Universitet. Specialet skal udgøre 30 af uddannelsens 120 ECTS points, og skal ifølge studieordningen: *"... bestå af en større selvstændig afhandling af relevans for en statsautoriseret revisors virke. Specialet skal dokumentere den studerendes færdigheder i at anvende videnskabelige teorier og metoder under arbejdet med et afgrænset fagligt emne".*

Specialet er skrevet indenfor faget Revision og omhandler debatten affødt af EU-Kommissionens publicering, af en række ændringsforslag til det 8. Selskabsdirektiv, samt en ny forordning om specifikke krav til den lovpligtige revision af virksomheder af interesse for offentligheden.

Med afsæt i specialets formål, henvender dette sig primært til vejleder og censor i forbindelse med afslutningen af Cand.merc.aud. Her foruden vil det være relevant for andre studerende, samt øvrige personer med viden og interesse for emnet.

En stor tak skal lyde til vores vejleder, faglig konsulent, cand.merc.aud., ph.d., Jesper Seehausen, der har været en stor hjælp under udarbejdelsen.

Anja Birk
2007-1468

Stine Rasmussen Gade
2007-1403

Executive Summary (EN)

The financial crisis has had a substantial impact on a wide range of businesses, which subsequently have been analyzed. This is also true for the accounting profession, which role has been unclear to the general public. Based upon this unclarity the European Commission published the "Green Paper - Audit Policy: Lessons from the Crisis" in order to bring forward a discussion on the topic. The auditor industry quickly reacted with an overwhelming number of responses. This has led to the focal point of the current debate: The EU Commission's proposal for modification of the 8th Council Directive, and a new regulation on specific requirements regarding the statutory audits of public-interest entities. These proposals are subjected to intense criticism and have created a stir in the industry. Based on this, it is interesting to investigate whether the industry's criticism is justified.

Accountants have in many years had an important social role as representatives of the public. In Denmark, this role has been subject to regulation since the 1800s. Throughout the years there have been significant changes, in recent years mainly due to the increased joint regulation adopted by the EU. The latest directive to be adopted and implemented is the 8th Council Directive, which focuses on harmonizing regulations between member states. The EU Commission's recent proposal to modify this directive includes a number of clarifications and extensions. Most significantly, the proposal includes a repeal of the directive's chapter on companies of interest to the public. The Commission proposes this replaced by a new regulation that stipulates specific requirements for the statutory audit of these entities.

Among the critics of these proposals is the Danish auditor association FSR – danske revisorer. FSR's hearing statement clearly expresses that the adoption of the Commission's proposals will have major adverse consequences for both auditors and companies. In addition, the association indicates that the Commission's basis for making the current proposals is insufficient. This allegation is generally supported by the consulting firm Copenhagen Economics, who has reviewed the European Commission Impact Assessment, the basis for the presented proposals.

Part of the criticism put forward by FSR on behalf of the industry, stems from a fundamental disagreement on whether auditors have fulfilled their role during the crisis and whether the quality of their work have been declining. Here the Commission's arguments are deemed more significant hence it is concluded that there is an apparent decrease in quality, albeit the studies with benefit could have been more nuanced. There is no arguing that there is a significant gap in expectations between the users of financial statements' perception of the auditor's role and the role the auditor must fulfill by law. There is partial agreement on how to reduce this gap. The critics support the

basic ideas of improving information to both the users of financial statements and to the audited company, by providing a better statement and an internal report. However, as the critics have pointed out, a lot indicates that there is a need for further work on the content of the auditor's statement.

In addition to the aim of reducing the gap in expectations, the European Commission has focused on ensuring the independence of auditors, which lies at the core of the auditor's role as a representative of the public. Here there are three main areas of concern: the risk of lack of independence due to the audited entity choosing and paying the auditor of its own accord, the provision of consulting services and, familiarity. To handle the first-mentioned concern, a strengthened audit committee is proposed, which is strongly supported by stakeholders. The Commission's suggestion that the independence of auditors' is being compromised by the provision of various consulting services is far more problematic. A ban on the provision of non-audit services to audit clients is being proposed as well as the introduction of "pure audit firms". This proposal causes a strong division of opinion. According to opposition the suggested relationship does not exist, although the arguments vary indications are that the auditor rarely provides non-audit services to audit clients. Thus, the existence of the problem is limited and the Commission's investigations have not been comprehensive enough. The effect of the submitted proposal will therefore be limited. Assuming such a relationship does exist, the proposal will serve to limit conflicts of interest associated with the provision of consulting services. Both parties' arguments include elements that are highly questionable and, like the above, there is a need for further investigation. In an attempt to reduce the risk of conflicts of interest arising from familiarity, the Commission proposes mandatory rotation. The Commission recognizes that this rotation will lead to substantial costs for both audit firms and the companies being audited. There is however considerable disagreement on whether it will have the desired effect. The apparent risk of lack of independence will to some extent be reduced, but neither side is convincing in their argument on whether it will improve or decrease the quality of auditors' work. The Commission's highlighted advantages can hardly be recognized. In the Commission´s proposal, mandatory rotation appears with a central dual role as it is also proposed as a way to limit market concentration, which the Commission considers to be critical. However, in this context it is combined with a requirement for mandatory tender. These proposals will collectively secure more rotation of the auditor when implemented, but as with the other proposals it is unlikely to have the desired effect, as it will be the audited entity that chooses the auditor. This choice may in turn include the same two auditing firms, whereby other auditors are deliberately disregarded. This has been pointed out by critics, which emphasizes that there is a risk that the proposal will not have the de-

sired effect, and will reduce market concentration. In addition to the proposal of mandatory rotation and tender, the Commission proposes the introduction of a ban on contract clauses as well as increasing the audit firms' disclosure obligations, to ensure an objective selection of auditor. This proposal will improve the decision basis for the choice of auditor, however, the increased disclosure requirements is criticized for creating an entry barrier. The proposal may therefore have the opposite effect and reduce the number of audit firms, which are allowed to audit public-interes entities. To increase the number of auditors who can conduct the statutory audit of public-interes entities, the Commission will modify the ownership rules and introduce voluntary joint audits. These proposals will not alter the number of audit firms that are permitted to audit public-interes entities, but give more participants the opportunity to participate in audits.

In general, the Commission presents major proposals for amendments which are met by heavy resistance. Despite some examples of inaccurate information and deficient reasoning, it must be concluded that the critics have important points that the Commission should take into consideration. Perhaps the Commission is not completely off target but there is a need for guidance in order to find the ideal solution.

Executive Summary (DA)

Finanskrisens indtog har haft stor betydning for en lang række erhverv, der efterfølgende er blevet gransket. Dette gælder også for revisorerhvervet, hvis rolle har været uklar for befolkningen. Med afsæt i denne uklarhed publicerede EU-Kommissionen "Grønbogen – Revisionpolitik: Læren af krisen", for at skabe debat om dette emne. Revisorbranchen var ikke længe om at reagere på dette fremstød, der gav anledning til et overvældende antal høringssvar. Dette har ledt til omdrejningspunktet for den aktuelle debat: EU-Kommissionens forslag til ændring af det 8. Selskabsdirektiv, samt en ny forordning om specifikke krav til den lovpligtige revision af virksomheder af interesse for offentligheden. Disse forslag er udsat for en intens kritik og har skabt stort røre i branchen. Med baggrund i dette er det interessant, at undersøge om branchens kritik er berettiget.

Revisor har i mange år haft en vigtig samfundsmæssigrolle, som offentlighedens tillidsrepræsentant. En rolle, der i Danmark har været genstand for regulering siden 1800-tallet. Gennem årene er der sket betydelige ændringer, i nyere tid hovedsageligt forårsaget af øget fælles regulering vedtaget i EU. Senest er 8. Selskabsdirektiv blevet vedtaget og implementeret, med fokus på at harmonisere medlemslandenes regulering. EU-Kommissionens nylige forslag til ændring af dette direktiv omfatter en række præciseringer og udvidelser. Vigtigst af alt omfatter forslaget en ophævelse af direktivets kapitel om virksomheder af interesse for offentligheden. Dette foreslår Kommissionen erstattet af en ny forordning, der angiver specifikke krav til den lovpligtige revision af disse virksomheder.

Blandt kritikerne til forslagene er den danske revisorforening, FSR – danske revisorer, der er i sit høringssvar klart udtrykker, at en vedtagelse af Kommissionens forslag, vil have store uhensigtsmæssige konsekvenser for både revisorer og virksomheder. Foreningen indikerer endvidere, at Kommissionens grundlag, for fremsættelsen af de aktuelle forslag er meget mangelfuld. En påstand, der overordnet støttes af konsulentvirksomheden Copenhagen Economics, der har gennemgået EU-Kommissionens Konsekvensanalyse, som er baggrunden for de præsenterede forslag.

En del af branchens kritik, fremsat af FSR, udspringer af en grundlæggende uenighed om, hvorvidt revisor har udfyldt sin rolle under krisen og om kvaliteten af revisors arbejde har været faldende. Her vejer Kommissionens argumenter dog tungest, hvorfor det konkluderes at der tilsyneladende er tale om et fald i kvaliteten, omend undersøgelserne heraf med fordel kunne være mere nuancerede. Der er dog ingen uenighed om, at der findes en betydelig forventningskløft, der skyldes uoverensstemmelse mellem regnskabsbrugernes forventninger til revisors arbejde, og det arbejde revisor skal udføre i henhold til loven. Der er delvis enighed om, hvordan forventningskløften redu-

ceres. Kritikkerne støtter grundideen om at forbedre informationen til såvel regnskabsbrugerne, som den reviderede virksomhed, gennem en bedre erklæring, samt en intern rapport. Der er dog meget, der tyder på, at der, som kritikerne fremhæver, er behov for yderligere arbejde med indholdet i revisors erklæring.

I forlængelse af ønsket om at reducere forventningskløften, retter EU-Kommissionen fokus mod at sikre revisors uafhængighed, der er kernen i revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant. I denne forbindelse fokuseres der på tre problemområder: risiko for manglende uafhængighed, som følge af at den reviderede virksomhed selv vælger og betaler revisor, levering af rådgivningsydelser samt familiaritet. Til håndtering af førstnævnte risiko, foreslås et styrket revisionsudvalg, hvilket i høj grad støttes af interessenterne. Langt mere problematisk forholder det sig dog, med hensyn til Kommissionens opfattelse af, at revisors uafhængighed kompromitteres ved levering af diverse rådgivningsydelser og dermed det foreslåede forbud mod levering af ikke-revisionsydelser til revisionskunder, samt indførelsen af "rene revisionsfirmaer". Ved dette forslag deles vandene for alvor. Ifølge oppositionen findes den fremhævede sammenhæng ikke, argumentationen er svingende, men meget tyder på, at revisor kun i få tilfælde leverer ikke-revisionsydelser til revisionskunder. Således eksisterer problemet tilsyneladende kun i begrænset omfang og Kommissionens undersøgelser har ikke været omfattende nok. Effekten af det fremsatte forslag vil derfor være begrænset. Antages det at der er en sammenhæng, som fremstillet af Kommissionen, vil forslaget dog begrænse interessekonflikterne forbundet med levering af rådgivningsydelser. Begge parters argumentation omfatter dog elementer, der er yderst tvivlsomme og i lighed med ovenstående, er der brug for nærmere undersøgelse. I et forsøg på at begrænse risikoen for interessekonflikter som følge af familiaritet, foreslår Kommissionen tvungen rotation. Kommissionen erkender, at en sådan rotation vil medføre betydelige omkostninger for både revisionsfirmaerne og de reviderede virksomheder. Der er til gengæld stor uenighed, om effekten af dette bliver som ønsket. Umiddelbart begrænses risikoen for uafhængighed i nogen grad, men hvorvidt det vil forbedre eller forringe kvaliteten af revisors arbejde, formår ingen af parterne at overbevise om. Kommissionens fremhævede fordele kan svært genkendes. Tvungen rotation optræder i Kommissionens forslag med en central dobbeltrolle, da denne løsning også foreslås som middel til at begrænse markedskoncentrationen, som Kommissionen anser for at være kritisk. I denne sammenhæng forenes det dog med et krav om tvungen udbud. Tilsammen vil implementeringen af disse krav, sikre flere skift af revisor, men heller ikke i dette tilfælde er det sandsynligt, at forslaget vil have den ønskede effekt, da det vil være den reviderede virksomhed, der vælger revisor. Dette valg kan således på skift omfatte de

samme to revisionsfirmaer, hvorved øvrige revisorer bevidst fravælges. Netop dette påpeges af kritikerne, som dermed understreger, at der er risiko for, at forslaget ikke vil have den ønskede effekt og reducere markedskoncentrationen. I forlængelse af forslaget om tvungen rotation og udbud, foreslår Kommissionen at indføre et forbud mod kontraktklausuler og øge revisionsfirmaernes oplysningsforpligtelser, for at sikre en objektiv udvælgelse af revisor. Dette forslag vil forbedre beslutningsgrundlaget for valget af revisor, dog kritiseres de øgede oplysningskrav, for at skabe en indtrængningsbarriere. Forslaget kan således have den modsatte effekt og begrænse antallet af revisionsfirmaer, som kan revidere virksomheder af interesse for offentligheden. For at øge antallet af revisorer, der kan forestå den lovpligtige revision af virksomheder af interesse for offentligheden, vil Kommissionen ændre ejerskabsreglerne og indføre frivillig joint audits. Disse forslag vil ikke ændre på antallet af revisionsfirmaer, der kan revidere virksomheder af interesse for offentligheden, men muliggøre at flere kan få mulighed for at deltage i revisionen.

Samlet set præsenterer Kommissionen gennemgribende ændringsforslag, der møder stor modstand. Til trods for enkelte eksempler på urigtige oplysninger og mangelfuld argumentation, må det konkluderes, at kritikkerne har vigtige pointer, som Kommissionen bør tage i betragtning. Måske er Kommissionen ikke på månen, men der er brug for hjælp, til at finde den rette vej.

Indholdsfortegnelse

1. Problemfelt 12
   1.1. Problemformulering 13
   1.2. Afgrænsning 14
2. Operationalisering 15
3. Revisors fundament 18
   3.1. Revisors uafhængighed og kompetencer 18
   3.2. Revisors arbejde 19
   3.3. Den lovmæssige regulering af revisor – 8. Selskabsdirektiv 21
4. Vejen frem ifølge EU-Kommissionen 27
   4.1. Grønbog - Revisionspolitik: Læren af krisen 27
   4.2. Forslag til ændring af 8. Selskabsdirektiv 31
   4.3. Forslag til forordning om krav til lovpligtig revision af PIE virksomheder 35
      4.3.1. Afsnit I - Genstand, anvendelsesområde og definitioner. 35
      4.3.2. Afsnit II - Betingelser for udførelse af lovpligtig revision af PIE virksomheder 36
      4.3.3. Afsnit III - PIE virksomheders udnævnelse af revisorer eller revisionsfirmaer 39
      4.3.4. Afsnit IV - Overvågning af den lovpligtige revision af PIE virksomheder 40
      4.3.5. Afsnit V - Administrative sanktioner og foranstaltninger 42
      4.3.6. Afsnit VI - Delegerede retsakter, rapportering, overgangsbestemmelser mv. 42
5. Har EU-Kommissionen valgt den rette vej? 44
6. Revisors rolle og kvaliteten af revisors arbejde 51
   6.1. Revisors rolle 51
   6.2. Revisionskvalitet 55
7. Revisors arbejde – Forventningskløften 60
   7.1. Styrkelse af kendskabet til revisionens omfang 62
   7.2. Forbedring af den formidlede information 66
   7.3. Forbedring af kommunikationen med tilsynsmyndighederne 73
8. Revisors uafhængighed - Revision og rådgivning 77
   8.1. Forebyggelse af interessekonflikter ved revisors rådgivning 79
   8.2. Reducering af interessekonflikter ved udnævnelse af revisor 90
   8.3. Begrænset risiko for interessekonflikter som følge af familiaritet 94

9. Revisionsmarkedet - Tvungen rotation og udbud 102
9.1. Større udskiftning af revisor 105
9.2. Objektiv udvælgelse af revisor 112
9.3. Flere revisionsfirmaer, som kan varetage revisionen af PIE virksomheder 117
10. Er EU-Kommissionen på Månen? 124
10.1. Konklusion 129
Litteraturliste 130
Bilag 1 134
Bilag 2 135
Bilag 3 137
Bilag 4 140
Ordliste 142
Noter 143

1. Problemfelt

De seneste års finanskrise, og især de finansielle virksomheders voksende problemer, har sat fokus på store dele af erhvervslivet. Jens Røder Generalsekretær for Nordisk Revisorforbund, fremhæver således også at finanskrisen har: *"... naturligt nok medført et politisk krav om en grundig granskelse og i mange tilfælde en selvransagelse ikke alene indenfor den finansielle sektor, der beskyldes for dårlig ledelse, grådighed og mangel på forretnings etik og moral. Andre servicesektorer har også været under luppen, herunder kreditvurderingsbureauer og kapitalfonde"* (Røder, 2010). Revisor er ingen undtagelse i denne sammenhæng. I 2010 publicerede EU-Kommissionen således: *"Grønbog – Revisionspolitik: læren af krisen"*. Med denne publikation var ønsket at gå forrest i debatten om revisors rolle eller mangel på samme i forbindelse med krisen. Særligt antallet af blanke revisionspåtegninger kort før en række virksomheders konkursdekreter har vakt stor undren og skabt tvivl om lovrammernes hensigtsmæssighed og tilstrækkelighed. Revisor har en vigtig samfundsmæssig rolle i forbindelse med den lovpligtige revision. Ifølge EU-Kommissionen er det således på tide at undersøge, om revisor på tilfredsstilende vis formår at udfylde denne rolle (EUK, 2010: 3). Det konstateres i Grønbogen, at der foreligger en lang række forbedringsmuligheder inden for revisorbranchen, hvor der blandt andet skal sættes fokus på revisors uafhængighed og kvaliteten af revisors arbejde. Branchen bifalder ikke EU-Kommissionens tvivl om revisors evne til at udfylde sin samfundsmæssige rolle og kvaliteten af revisors arbejde. Grønbogen skabte derfor som ønsket en debat, der fremhævede betydelige forskelle i opfattelsen af den aktuelle situation og eventuelle forbedringsmuligheder. Grønbogen afstedkom således et overvældende antal høringssvar, der sidenhen har ført til EU-Kommissionens forslag til Europa-Parlamentets og Rådets *"Direktiv om ændring af direktiv 2006/43/EF om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber"* og *"Forordning om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden"*. Disse forslag har dog vist sig, i lighed med den tidligere meget omdiskuterede Grønbog, at skabe røre i revisorbranchen. Således har der i den senere tid været stor debat om Kommissionens fremsatte forslag. Til trods for at forslagene ikke har været sendt i høring, har de givet anledning til kritiske reaktioner og et antal høringssvar fra en blandet skare af interessenter, heriblandt FSR - danske revisorer. Denne organisation har også klart udtrykt deres uenighed gennem diverse medier. Således har deres hjemmeside og nyhedsbreve, været præget af overskrifter som: *"EU-Kommissionen er på vej med kæmperegning til dansk erhvervsliv"*, *"Ramt af finanskrise ikke revisionskrise"*, *"EU-Kommissionens forslag går ud over kvaliteten i revisionen"* og *"Revisorerne kæmper mod EU-*

Kommissionen". Kritikken af forslagene er hård, særligt når det angår forslagene om: tvungen rotation af revisionsfirmaer samt adskillelse af revision og rådgivningsydelser.

Den store modstand mod Kommissionens forslag og de bagvedliggende argumenter, tyder på betydelige forskelle i den grundlæggende opfattelse af flere essentielle områder i forbindelse med revisors arbejde. Det kan undre at sådanne fundamentale forskelle er at finde imellem branchen og de regulerende organer, hvilket endvidere giver anledning til en overvejelse af, hvorvidt det er revisorerhvervet eller det regulerende organ, der er på afveje. Kritikkerne er ikke i tvivl, ifølge dem *"... kunne EU-Kommissionen lige så vel være på månen..."(FSR, 2012a)*. Spørgsmålet er således om dette er rigtigt.

1.1. Problemformulering

Er revisionsbranchens kritik rettet mod EU-Kommissionens forslag, af den 30. november 2011, til Europa-Parlamentets og Rådets *"Direktiv om ændring af direktiv 2006/43/EF om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber"* og *"Forordning om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden"* berettiget?

Fortolkning af problemformulering

Omdrejningspunktet for denne kandidatafhandling er EU-Kommissionens forslag om, at ændre Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/43/EF af 17. maj 2006 om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber, i daglig tale også betegnet det 8. Selskabsdirektiv. En ændring, der, som det fremgår ovenfor, ikke blot omfatter ændringer i direktivet, men også et forslag om en ny forordning om lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden. Dette forsalg har som indledningsvis beskrevet givet anledning til en intens debat og kritik. For at kunne vurdere hvorvidt denne kritik er berettiget, kræves der en grundlæggende forståelse for såvel den nuværende situation, samt indholdet i EU-Kommissionens forslag. Med udgangspunkt i dette grundlæggende kendskab til den aktuelle situation og de foreslående ændringer, foretages en vurdering af de mest omdiskuterede forslag. Disse forslag vedrører en grundlæggende opfattelse af revisors rolle og kvaliteten af revisors arbejde, ønsket om at reducere forventningskløften og indførelsen af en adskillelse mellem revision og rådgivning samt tvungen rotation og udbud. Ved at sammenholde argumentationerne for og imod de udvalgte forslag, vurderes det om der med baggrund i den fremførte kritik, findes svagheder i Kommissionens forslag og den bagvedliggende analyse, som kan medføre at

forslagene tilsyneladende ikke vil virke efter hensigten. Er dette tilfældet, må det konkluderes, at kritikken er berettiget.

Med afsæt i denne fortolkning af problemformuleringen opdeles problemstillingen i tre delelementer, bestående af en række centrale spørgsmål, som vil lede til den endelige konklusion.

1. **Revisors fundament**
- Hvad er revisors rolle og arbejde?
- Hvorledes reguleres revisors erhverv dags dato?

2. **Vejen frem ifølge EU-Kommissionen**
- Hvad foreslår EU-Kommissionen?

3. **Har EU-Kommissionen valgt den rette vej?**
- Udfylder revisor sin samfundsmæssige rolle og er der problemer med kvaliteten af revisors arbejde?
- Vil øget information, jævnfør de fremsatte forslag, reducere forventningskløften?
- Vil adskillelse af revision og rådgivningsydelser forbedre revisors uafhængighed?
- Vil indførelse af tvungen rotation og udbud forbedre markedssituationen?

1.2. Afgrænsning

Debatten om EU-Kommissionens forslag har ikke blot fundet sted i Danmark, men i hele EU. I det følgende fokuseres der dog udelukkende på kritikken præsenteret af danske aktører, da fortolkningen af forslag mv. således bygger på den samme lovgivning, som har dannet grund for forfatternes faglige forløb frem til dette speciale. Endvidere har det vist sig, at flere af medlemslandenes kritik er rettet mod de samme elementer, hvorfor det vurderes tilstrækkeligt udelukkende at inddrage de danske aktører. Med afsæt i det valgte fokus på Danmark, foretages enhver fortolkning således også med baggrund i den danske lovgivning og implementering af de hidtidige europæiske regler.

Af hensyn til specialets nominerede omfang, bygger opgavens analyse og diskussion, kun på udvalgte aktører, i form af FSR – danske revisorer og Copenhangen Economics, som vurderes overordnet at præsentere de væsentligste kritikpunkter i den danske debat. Med baggrund i disse kritikpunkter, ses der således også kun på udvalgte dele af EU-Kommissionens forslag, som er genstand for den fremførte kritik. En nærmere redegørelse for disse valg ses i kapitel 5.

2. Operationalisering

I det følgende gives et overblik over specialets opbygning samt overordnede struktur, med afsæt i den tidligere præsenterede problemformulering og dennes fortolkning.

Revisors fundament

Indledningsvist redegøres der for den gængse opfattelse af revisor og dennes opgaver, for at give indblik i den nuværende situation samt de væsentligste grundelementer i revisionens begrebsramme. I kapitel 3 beskrives således kursorisk revisors rolle, herunder krav til kompetencer og uafhængighed, samt revisors arbejde. Herefter følger en redegørelse af indholdet i 8. Selskabsdirektiv som danner grundlaget for den aktuelle regulering i EU, og dermed også er udgangspunktet for EU-Kommissionens fremsatte ændringsforslag. På denne måde får læseren kendskab til de væsentligste elementer i direktivet og dermed en bedre forudsætning for en forståelse af Kommissionens ændringsforslag.

Vejen frem ifølge EU-Kommissionen

Med den globale finanskrises komme, vurderede EU-Kommissionen, at der var behov for ændringer og en ny vej frem. Dette er således udgangspunktet for kapitel 4, der tager afsæt i EU-Kommissionens Grønbog fra 2010, samt forslaget om at ændre 8. Selskabsdirektiv og indføre en helt ny forordning, der har fokus på virksomheder af interesse for offentligheden. I dette kapitel redegøres der således indledningsvist for EU-Kommissionens Grønbog, baggrunden for denne og de væsentligste pointer heri. Herefter følger en gennemgang af de mest centrale ændringsforslag til direktivet, efterfulgt af en mere dybdegående redegørelse for det væsentligste ændringsforslag, i form af en ny forordning om specifikke krav til den lovpligtige revision af virksomheder af offentlighedens interesse. Sidstnævnte omfatter en række helt nye tiltag, samt udvidelser af de tidligere artikler vedrørende denne type virksomheder. Præsentationen af forordningsforslaget vægtes i denne sammenhæng, da det særligt er disse mange nye tiltag, som udsættes for kritik. Således vil den efterfølgende diskussionen hovedsageligt omfatte elementer fra dette forslag, hvorfor det er centralt, at læseren har et grundlæggende kendskab til forslaget som helhed, dets omfang og væsentligste detaljer. Grønbogen samt ændringsforslagene til direktivet og den nye forordning er nært forbundne, hvorfor det er nødvendigt med et kendskab til alle tre dele for at få et helhedsindtryk af EU-Kommissionens hensigt, samt den fulde forståelse af forordningsforslaget.

Har EU-Kommissionen valgt den rette vej?

EU-Kommissionens forslag har affødt en intens kritik, som har givet anledning til dette speciale og derfor vil være styrende i denne centrale del af opgaven.

I kapitel 5 sættes rammerne for den efterfølgende diskussion og vurdering. Indledningsvist præsenteres FSR – danske revisorers overordnede kritik af forslagene, med udgangspunkt i deres høringssvar. FSR indikerer blandt andet, at der er problemer med EU-Kommissionens grundlag for de fremsatte forslag. Derfor inddrages Kommissionens Konsekvensanalyse, der udgør grundlaget for ændringsforslagene. Der gives en kort introduktion til denne analyses formål og bestanddele. Da FSR ikke uddyber deres kritik af Kommissionens konsekvensanalyse, anvendes endnu en kritisk kilde i form af konsulentvirksomheden Copenhagen Economics, der har foretaget en gennemgang af den kritiserede Konsekvensanalyse. Denne kilde præsenteres ganske kort og der argumenteres for valget af disse to kilder, samt eventuelle konsekvenser ved brugen heraf. Med baggrund i denne introduktion, som skal give en overordnet forståelse for debattens udvalgte aktører, beskrives fremgangsmåden i den efterfølgende analyse og diskussion, som omfatter kapitel 6 -9. Overordnet struktureres disse kapitler med afsæt i udvalgte kritikpunkter fra FSR- danske revisorers høringssvar og EU-Kommissionens Konsekvensanalyse, således at det er muligt at sammenholde kritikken af forslagene med de bagvedliggende tanker og EU-Kommissionens analyse. Kapitel 6 omhandler årsagen til, at Kommissionen har fremsat sine forslag, nemlig uenighederne omkring revisors rolle og kvaliteten af revisors arbejde. I de følgende tre kapitler vil udgangspunktet være tre meget centrale kritikpunkter i debatten, der relaterer sig til revisors arbejde, uafhængighed og revisionsmarkedet og blandt andet omfatter forslag vedrørende: reduktion af forventningskløften, adskillelse af revision og rådgivning samt tvungen rotation og udbud. De tre absolut ømmeste punkter i den danske debat. Hvert kapitel indeholder en kort præsentation af EU-Kommissionens bekymringer og de afledte forslag, samt FSRs overordnede kritik af disse forslag. Herefter ses der nærmere på baggrunden for Kommissionens forslag, der sammenholdes med den fremførte kritik. I forlængelse heraf foretages der på baggrund af parternes argumenter en vurdering af forslagenes målopfyldelse. Afslutningsvis konkluderes der på de grundlæggende spørgsmål jævnfør afsnit 1.1. De udvalgte forslag samt den bagvedliggende analyse, behandles trods en vis samhørighed, enkeltvis på tværs af forslagene, for at skabe et større overblik. På denne måde er det således muligt at skabe et mere nuanceret billede af kritikken og dens berettigelse. Dernæst muliggør en stringent adskillelse af de forskellige afsnit samt præsentationen og diskussion af de forskellige delelementer, mere målrettede opslag for at opnå indblik i debatten vedrørende enkelte ændringsforslag.

Afsluttende diskussion og konklusion - Er EU-Kommissionen på månen?

Sluttelig foretages en samlet diskussion med udgangspunkt i udvalgte pointer, centrale aspekter og kritiske faktorer fra kapitlerne 6-9, der leder til den endelige vurdering af kritikkens overordnede berettigelse og dermed konklusionen.

Figur 1 Opgavestruktur

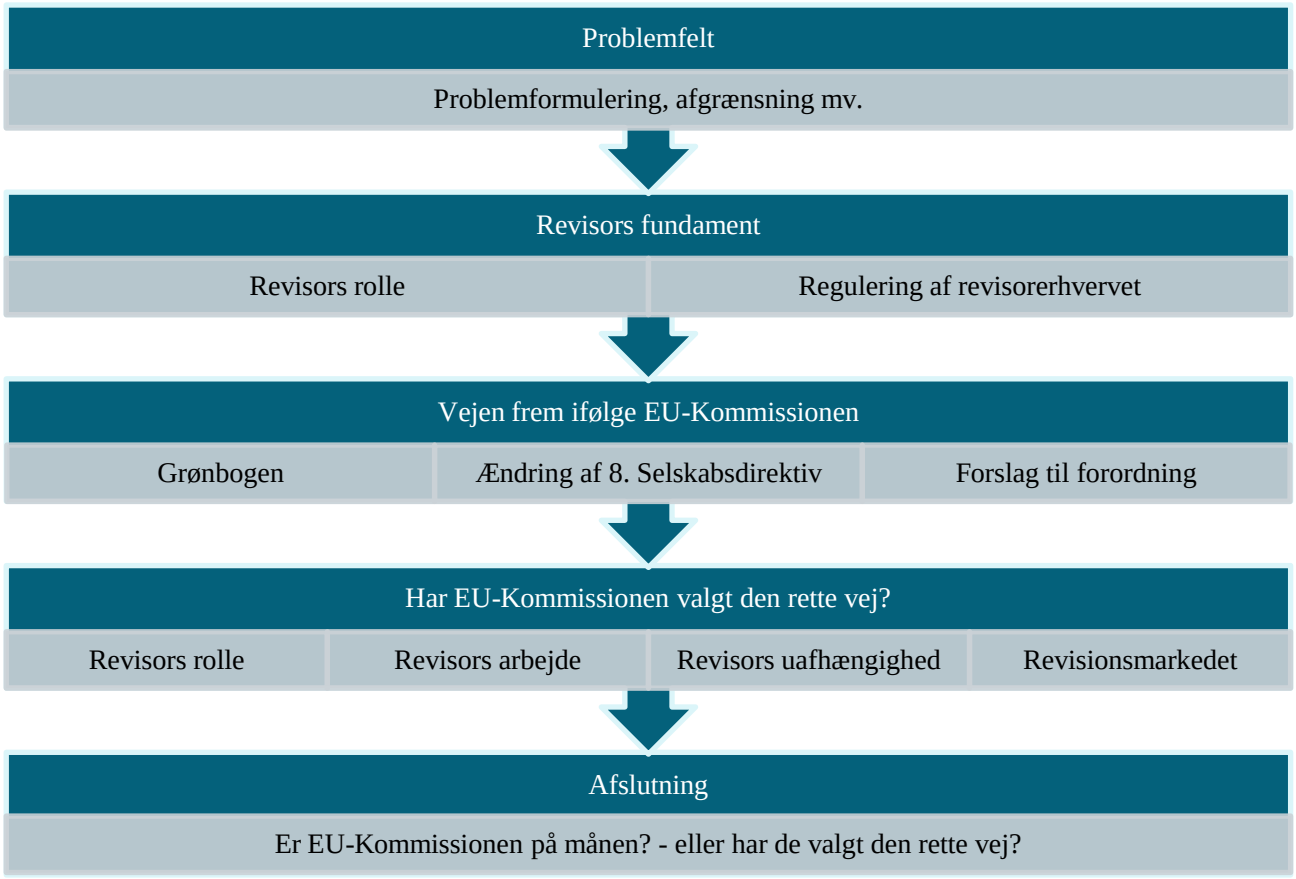

Kildekritik

De anvendte kilder præsenteres og kritiseres løbende. For hver af de væsentlige kilder foretages således en vurdering af kildens egnethed samt eventuelle styrker og svagheder forbundet med kildernes anvendelse. I forbindelse med anvendelsen af materiale fra EU-Kommissionen, der forefindes på forskellige sprog, erkendes det, at der kan være en vis risiko for fejl forbundet med oversættelsen, derfor er der ved anvendelse af danske oversættelser løbende foretaget en sammenligning de to kilder imellem, således der ikke sker forvanskning af Kommissionens argumentation på dette grundlag.

3. Revisors fundament

Revisorerhvervet kendes tilbage fra 1800-tallet og industrialiseringen, hvor væksten for alvor satte ind. Denne periode var præget af en lang række selskabsdannelser og ikke mindst spredning af ejerkredsen. Således blev der skabt en større distancering mellem selskabernes ledelse, som forvalter den daglige drift og investorerne. Med denne øgede distance, opstod der således et behov for en uafhængig kontrol og verificering af ledelsens forvaltning (Langsted *et al*, 2011: 19). Et behov der til stadighed eksisterer, og dermed danner grundlag for revisors arbejde. I forlængelse heraf har en øget lovgivning skabt et behov for rådgivning og assistance, særligt i forhold til reglerne om skat, moms og afgifter, således at velovervejede beslutninger kan træffes og regnskaberne kan aflægges på korrekt vis. *"Revisors kompetence inden for regnskab, økonomi og skat mv. gør det naturligt, at ledelsen efterspørger revisors rådgivning og assistance"* (Langsted *et al*, 2011: 19). Håndteringen af disse opgaver stiller dog, som det ses nedenfor, store krav til revisor og dennes kompetencer.

3.1. Revisors uafhængighed og kompetencer

Med afsæt i 8. Selskabsdirektiv, reguleres den danske revisorprofession blandt andet af revisorloven (RL) fra 2008. Af RL § 16, stk. 1 fremgår det, at revisor som offentlighedens tillidsrepræsentant skal udføre opgaver i overensstemmelse med god revisorskik. Således skal revisor udvise *"den nøjagtighed og hurtighed"* som opgaven og dens karakter tillader. *"God revisorskik indebærer desuden, at revisor skal udvise integritet, objektivitet, fortrolighed, professionel adfærd, professionel kompetence og fornøden omhu ved udførelsen af opgaverne"* (RL § 16, stk. 1). Som det fremgår stilles der omfattende krav til revisor, i forbindelse med levering af ydelser og udfyldelsen af rollen som offentlighedens tillidsrepræsentant. Særligt centralt er det dog, at revisor som offentlighedens tillidsrepræsentant *"... skal udforme erklæringerne og udtalelserne uafhængigt af hvervgiver..."* (Erklæringsbekendtgørelsen § 1, stk. 2). Revisors uafhængighed er ganske enkelt det bærende element i revisors arbejde. Reguleringen på netop dette område er således også særdeles omfattende. Formålet med bestemmelserne om uafhængighed er overordnet, at undgå at revisor kommer i en situation, hvor der opstår interessekonflikter mellem samfundet og revisor (Langsted *et al*, 2011: 20). Dette emne behandles i RL kap. 4, jævnfør RL §§ 24-26. RL omfatter, dog kun erklæringsopgaver med sikkerhed, hvilket vil sige revision, review og andre erklæringsopgaver med sikkerhed (Langsted *et al*, 2011: 21). Denne suppleres således af bekendtgørelsen om revisorer og revisions-

virksomheders uafhængighed, samt en vejledning om anvendelsen heraf. Af uafhængighedsvejledningen fremgår det, at den danske revisorlovgivning er bredere end 8. Selskabsdirektiv, der alene omfatter den lovpligtige revision, mens RL kræver uafhængighed i alle situationer, hvor der afgives en erklæring med sikkerhed (Uafhængighedsvejledningen, afsnit 1). Bekendtgørelsen har til formål at udfylde rammebestemmelserne i RL, ved blandt andet at specificere hvornår revisors uafhængighed kan være truet. Selve uafhængighedsreguleringen, fra RL og uafhængighedsbekendtgørelsen, er en integreret del af de etiske regler, der tager udgangspunkt i IFACs Code of Ethics og er således i Danmark blot suppleret på visse områder (Langsted *et al*, 2011: 26). Revisors uafhængighed bygger på en antagelse om, hvordan en velinformeret tredjemand vil opfatte situationen. I denne sammenhæng opereres der med to typer af trusselssituationer, der symboliseres gennem *røde og gule lys*. Røde lys forekommer, når revisor af en velinformeret tredjemand bliver betragtet som inhabil, og dermed ikke anses for at være uafhængig. I disse situationer har revisor forbud mod at indlede eller gennemføre opgaven. Gule lys findes i situationer, hvor revisor kan iværksætte sikkerhedsforanstaltninger, til at kontrollere trusler om manglende uafhængighed. Det vurderes i den enkelte situation, hvad der vil være passende sikkerhedsforanstaltninger for at reducere og forsøge at fjerne enhver tvivl om den manglende uafhængighed (Langsted *et al*, 2011: 30-32). Ved varetagelsen af den lovpligtige revision har revisor pligt til positivt at tilkendegive, at lovens krav til revisors uafhængighed er opfyldt jf. RL § 20, stk. 3, nr. 3. Netop for at undgå tvivl om revisors uafhængighed og for at fastslå, at de formelle krav i lovreguleringen overholdes.

Foruden kravet om uafhængighed, stilles der naturligvis en række krav til revisors kompetencer, som skal opfyldes førend denne kan godkendes som revisor. Disse krav reguleres i RL og suppleres af *bekendtgørelse nr. 1029 af 22. oktober 2008 om revisoreksamen og kvalifikationseksamen for henholdsvis statsautoriserede revisorer og registrerede revisorer*. Revisor skal befinde sig på et højt uddannelsesmæssigt niveau, således at der kan leveres den ekspertise og de kvalificerede ydelser, som kunderne efterspørger. Således er der også tilføjet regler om tvungen efteruddannelse i RL fra 2008, så praktiserende revisorer vedligeholder og forbedrer deres faglige kundskaber (Langsted *et al*, 2011: 35-36).

3.2. Revisors arbejde

Forholdet til kunderne, altså de virksomheder revisor får til opgave at revidere eller assistere, kan opstå på forskellig vis, typisk vælges revisor på en virksomheds generalforsamling. Revisor kan dog

også blive udpeget af E&S, en offentlig myndighed eller en tredje instans, såfremt det fremgår af vedtægterne eller lignende, at retten til at udpege revisor er tillagt en anden (Langsted *et al*, 2011: 38). Hovedparten af revisors opgaver udspringer af lovkravet om revision, eller en virksomheds ønske om frivilligt at lade sig revidere og dermed sikre, at deres afgivne økonomiske informationer er troværdige, retvisende og i overensstemmelse med lovkravene (Langsted *et al*, 2011: 38). Foruden revisionen varetager revisor dog også forskellige assistance og rådgivningsopgaver. Revisor kan således rådgive om eksempelvis skat eller juridiske forhold.

Ved udførelsen af den lovpligtige revision, er det revisors opgave at afgive revisionspåtegninger på regnskaber i henhold til ÅRL. Revision indebærer undersøgelser, der efter gældende standarder og god revisionsskik er nødvendige, for at revisor kan erklære, at regnskabet med en høj grad af sikkerhed overholder lovgivningen og dermed giver et retvisende billede. Revisor vil ud fra en cost-benefit betragtning ikke blive i stand til, at udtale sig med fuld sikkerhed. For det første, fordi det vil være en meget omkostningsfuld proces, særligt i store og komplekse virksomheder, at undersøge alt bagvedliggende materiale, og for det andet, kan der være særlige foranstaltninger, der umuliggør en fuldstændig undersøgelse. Således er det væsentligt, at revisor kun erklærer sig med en høj grad af sikkerhed, da revisionen i langt de fleste tilfælde vil være baseret på stikprøver (Langsted *et al*, 2011: 60-61).

Ved erklæringsopgaver er det god skik, at revisor uopfordret rådgiver, når der er åbenbare grunde hertil. Det kan for eksempel være situationer, hvor revisor bliver bekendt med fejl eller mangler, eller fordi revisor ikke mener, den anvendte regnskabspraksis er hensigtsmæssig (Langsted *et al*, 2011: 74). I denne sammenhæng er det dog vigtigt at revisor opretholder sin uafhængighed. Revisors uafhængighed kan være truet, hvis der på samme tid ydes rådgivning og udføres revision, jævnfør uafhængighedsbekendtgørelsen. Denne omtaler mere specifikt de forskellige situationer og forhold, der kan true revisors uafhængighed. Eksempelvis kan assistance med regnskabsopstillingen udgøre en trussel mod uafhængigheden, når der skal udføres revision, da revisor i så fald skal revidere sit eget arbejde - selvrevision (Uafhængighedsbekendtgørelsen, §§ 5-6).

Revisors arbejdsopgaver kan variere meget, men grundlæggende er revisors opgave, at udtale sig om hvorvidt regnskabet giver et retvisende billede og overholder de lovkrav, der stilles. Revisors rolle bliver undertiden misforstået og i de senere år er der rejst et stigende antal erstatningssager mod revisorer, blandt andet for ikke at have opdaget svig og bedrageri. Ifølge Morten S. Renge, formand for FSR - danske revisorer og Charlotte Jepsen, adm. direktør i FSR – danske revisorer, skyldes dette *"... en misforstået opfattelse af revisors rolle som "gatekeeper" i forhold til at afdæk-*

ke bedrageri og regnskabssvindel" (Renge og Jepsen, 2011). De to påpeger, at der fortsat er et stort informationsarbejde med at gøre opmærksom på: *"... at et revideret regnskab ikke er en garanti for, at revisor har opdaget eventuelle besvigelser..."* (Renge og Jepsen, 2011) men er et udtryk for, at revisor vurderer, at regnskabet opfylder almindelige revisionsprincipper og god revisionsskik (Renge og Jepsen, 2011).

3.3. Den lovmæssige regulering af revisor – 8. Selskabsdirektiv

Som det fremgår af ovenstående, er revisorerhvervet underlagt en stor grad af regulering. Den første danske lov om autoriserede revisorer blev indført i 1909 med inspiration fra England (Langsted *et al*, 2011: 165). Denne har siden da gennemgået betydelig forandringer. Væsentligst i denne sammenhæng har dog været udviklingen i forhold til ønsket om et fælles europæisk marked. I EU indførte man således krav om lovpligtig revision af regnskaber i 4. og 7. direktiv i henholdsvis 1978 og 1983. Skridtet videre tog man allerede i 1984 med vedtagelsen af 8. Selskabsdirektiv (84/253/EØF af 10. april 1984) som fastlagde en række krav til revisors kompetencer samt betingelser for udførelsen af den lovpligtige revision. Dette direktiv blev dog først implementeret i Danmark 4 år senere i 1988. *"Hovedformålet var gennem en stramning af kravene til revisionspåtegninger og årsberetninger at styrke tilliden til regnskabsaflæggelsen og revisorernes virksomhed og erklæringer*" (Langsted *et al*, 2011: 185). Det første direktiv foreskrev dog vide rammer for eksempelvis håndteringen af revisors uafhængighed. Som følge af en øget internationalisering og samarbejde på tværs af landegrænser virksomhederne imellem, stilles der større og større krav til den fælles regulering. Med ønsket om yderligere harmonisering af kravene til den lovpligtige revision revurderede man således sidste gang 8. Selskabsdirektiv i 2006 (DEUT, 2006: L157/87). Dette direktiv er derfor udgangspunktet for EU-Kommissionen nyeste forslag og gennemgås nedenfor.

8. Selskabsdirektiv

8. Selskabsdirektiv betegnes officielt som *Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/43/EF af 17. maj 2006 om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber*. Dette trådte i kraft d. 29. juni 2008, hvor medlemsstaterne ifølge Artikel 53, senest skulle vedtage og offentliggøre de bestemmelser, der var nødvendige for at efterkomme direktivet (DEUT, 2006: L 157/107).*"Et direktiv er med hensyn til det tilsigtede mål bindende for enhver medlemsstat, som det rettes til, men overlader det til de nationale myndigheder, at bestemme form og midler for gennemførelsen. ...*

Direktiverne gælder altså ikke direkte som national ret i medlemsstaterne, men medlemslandene skal gennemføre direktivet i national ret inden en tidsfrist, som er fastsat i direktivet" (EU-Oplysningen, 2012a). Dernæst gælder der ifølge Artikel 52 "minimumsharmonisering", hvilket betyder at de enkelte medlemsstater kan fastsætte strengere krav, medmindre andet fremgår af de specifikke artikler (DEUT, 2006: L 157/107).

Helt overordnet er formålet med dette 8. Selskabsdirektiv, at sikre fælles rammer for den nationale lovgivning i de europæiske medlemslande og dermed styrke den lovpligtige revision i EU. Dette skal ske ved at videreføre bestemmelserne: om godkendelse af revisor og revisionsfirmaer, de etiske regler og det offentlige tilsyn, fra det tidligere 8. Selskabsdirektiv (Direktiv 84/253/EØF). Desuden indarbejdes der principper om kvalitetskontrol og revisors uafhængighed. Ligesom det bliver et krav, at revisor og revisionsfirmaer skal følge de internationale revisionsstandarder (DEUT, 2006: L 157/87-91).

8. Selskabsdirektiv består af 12 kapitler og 55 artikler, se eventuelt oversigt i bilag 2. Indledningsvis præsenteres direktivets emne, efterfulgt af en række definitioner i henholdsvis artikel 1 og 2. Centralt i denne sammenhæng er definitionen af *lovpligtig revision*, der i Artikel 2, stk. 1 defineres som: *"en revision af årsregnskaber eller konsoliderede regnskaber i det omfang, dette kræves i fællesskabsretten"*. Den lovpligtige revision blev indarbejdet i fællesskabsretten og dermed en del af de gældende regler i 4. og 7. direktiv, tilbage i henholdsvis 1978 og 1983 (EUK, 1996: 6).

Med afsæt i diverse definitioner ses der nærmere på revisors uddannelse og godkendelse. Som nævnt i foregående afsnit, kræves det at revisor har bestået den enkelte medlemsstats faglige kvalifikationseksamen (DEUT, 2006, Artikel 6: L 157/94). Denne eksamen skal jævnfør. Artikel 7, sikre den nødvendige teoretiske viden, om de forhold, der er relevante for udøvelse af lovpligtig revision, samt revisors evne til at anvende denne viden i praksis. Foruden en faglig uddannelse, er der således krav om, at uddannelsen skal omfatte praktik. Den praktiske uddannelse skal have en varighed på mindst 3 år, hvoraf mindst 2/3 skal gennemføres ved en godkendt revisor/revisionsfirma (DEUT, 2006, Artikel 10: L 157/94). I særtilfælde kan revisor dog godkendes på baggrund af et andet uddannelsesforløb. Således fremgår det af Artikel 11, at det er tilladt at give dispensation og dermed godkendelse ved kvalifikationer, som følger af langvarig praktisk erfaring. Godkendelsen kræver dog mere end blot uddannelse. Ifølge Artikel 4 er det desuden et krav, at revisor er i besiddelse af et godt omdømme. Således kan revisor ifølge Artikel 5, fratages sin godkendelse, hvis omdømmet kompromitteres alvorligt[1]. Foruden at bevare det gode omdømme, skal revisor efter sin godkendelse deltage i passende efteruddannelsesprogrammer, således at den teoretiske viden, de faglige kvalifi-

kationer og værdier bevares på et tilstrækkeligt højt niveau. Overholdes dette krav ikke, forefindes der flere sanktionsmuligheder (DEUT, 2006, Artikel 13: L 157/95).

Med hensyn til revisorer fra andre medlemslande gælder det, at den kompetente myndighed, inden for visse rammer, fastlægger procedurer for godkendelse af disse revisorer (DEUT, 2006, Artikel 14: L 157/95). I henhold til revisorer fra tredjelande gælder det dog, at de kompetente myndigheder kun kan godkende tredjelandsrevisorer, hvis de kan dokumentere opfyldelse af de samme kriterier som medlemsstatens revisorer. Dernæst skal de underlægges medlemsstatens tilsynssystem, kvalitetssikringssystem, samt undersøgelses- og sanktionssystem, jævnfør henholdsvis Artikel 44 og 45.

Alle godkendte revisorer og revisionsfirmaer, fra både medlemsstater og tredjelande, registreres i et offentligt register (DEUT, 2006, Kapitel 3: L 157/95-96).

Førend revisor må udføre den lovpligtige revision, er der en lang række krav, der skal opfyldes. Således at: *"Medlemsstaterne sikrer, at alle revisorer og revisionsfirmaer er underlagt principper om faglig etik. Disse omfatter som minimum revisors eller revisionsfirmaets funktion i offentlighedens interesse, deres integritet og objektivitet samt deres faglige kompetence og agtpågivenhed"* (DEUT, 2006, Artikel 21, stk. 1: L 157/96). I forlængelse heraf skal det sikres, at revisor er uafhængig af den reviderede virksomhed og ikke er involveret i dennes beslutningstagen. I Artikel 22, stk. 1 fremgår det således, at der ikke må udføres lovpligtig revision, hvis: *"der foreligger et direkte eller indirekte økonomisk, forretnings- eller ansættelsesmæssigt eller andet forhold mellem revisor, revisionsfirma eller netværk – herunder levering af ikke-revisionsydelser – og den virksomhed, der revideres, som ville få en objektiv, fornuftig og velinformeret tredjepart til at konkludere, at revisorens eller revisionsfirmaets uafhængighed er bragt i fare"*. Ved trusler mod revisors uafhængighed, skal der træffes passende sikkerhedsforanstaltninger, således at disse trusler reduceres. Er truslen af en sådan art, at der trods de trufne sikkerhedsforanstaltninger, fortsat er fare for manglende uafhængighed, må revisor ikke udføre den lovpligtige revision (DEUT, 2006, Artikel 22: L 157/97).

I forlængelse af revisors uafhængighed skal medlemsstaterne sikre, at der findes regler for fastsættelsen af honoraret for den lovpligtige revision. Dette må efter Artikel 25, ikke baseres på tilfældigheder eller påvirkes af yderligere tjenesteydelser til den reviderede virksomhed. Endelig skal der forefindes tilstrækkelige regler om revisors fortrolighed og tavshedspligt, således at alle oplysninger og dokumenter, som revisor har adgang til i forbindelse med den lovpligtige revision,

beskyttes. Ved et revisorskifte skal den nye revisor dog, have adgang til alt relevant materiale om den reviderede virksomhed (DEUT, 2006, Artikel 23: L 157/97).

Som udgangspunkt gælder det, at revisor eller revisionsfirmaet udnævnes på den reviderede virksomheds generalforsamling. Ifølge Artikel 37 tillades alternative systemer dog, såfremt de er udformet med henblik på at sikre revisor eller revisionsfirmaets uafhængighed. Når revisor er valgt, kan denne kun afskediges inden revisionsaftalens udløb, hvis afskedigelsen kan begrundes. Meningsforskelle vedrørende den regnskabsmæssige behandling eller revisionsprocedurer kan ikke benyttes som begrundelse. Det offentlige tilsyn skal underrettes både ved revisors afskedigelse og når revisor selv vælger at fratræde (DEUT, 2006, Artikel 38: L 157/102).

Ved udførelsen af den lovpligtige revision skal revisor benytte de internationale revisionsstandarder, også kaldet International Standards on Auditing (ISA), som det fremgår af Artikel 2, stk. 11 (DEUT, 2006: L 157/92, L 157/98). Medlemsstaterne kan anvende nationale revisionsstandarder, såfremt der ikke findes en international standard, som regulerer det pågældende område. Dog kan der kun indføres revisionsprocedurer eller -krav, der er mere vidtgående, eller i undtagelsestilfælde mere lempelige, end de internationale revisionsstandarder, hvis disse skyldes specifikke nationale retskrav, som følge af den lovpligtige revisions omfang, jævnfør Artikel 26.

Resultatet af revisionen erklæres i revisionspåtegningen. I Artikel 2 om påtegningen henvises der til 4. og 7. direktiv, hvoraf det fremgår at en virksomheds regnskab, medmindre det er undtaget i den nationale lovgivning, skal revideres af en eller flere personer, der som følge af national lov er godkendt hertil. Påtegningen udarbejdes af revisor eller revisionsfirmaet, jævnfør Artikel 2, stk. 9, og det er således også den eller de revisorer, der udfører den lovpligtige revision, som underskriver påtegningen (DEUT, 2006, Artikel 28: L 157/98). Selve indholdet er i lighed med ovenstående fastlagt i de internationale revisionsstandarder.

For at sikre en høj kvalitet af revisors arbejde, skal medlemsstaterne sikre, at alle revisorer og revisionsfirmaer er underlagt et kvalitetssikringssystem. Dette system skal være uafhængigt af de revisorer og revisionsfirmaer, der bliver undersøgt. Selve kontrollen foretages minimum hvert sjette år og skal indeholde: ”*en vurdering af opfyldelsen af gældende revisionsstandarder og uafhængighedskrav, af de anvendte ressourcers omfang og kvalitet, af de beregnede revisionshonorarer samt af revisionsfirmaets interne kvalitetskontrolsystem”* (DEUT, 2006, Artikel 29: L 157/99). Ifølge Artikel 28 præsenteres denne vurdering i en rapport, hvoraf de væsentligste konklusioner fremgår. I forlængelse heraf skal medlemsstaterne således også sikre, at der findes effektive undersøgelses- og

sanktionssystemer med henblik på at konstatere, korrigere og forhindre utilstrækkelig gennemførelse af den lovpligtige revision (DEUT, 2006, Artikel 30: L 157/99).

Direktivet foreskriver en række særlige bestemmelser for lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden. Dette er: *"virksomheder, der er underlagt en medlemsstats lovgivning og har udstedt omsættelige værdipapirer, der er optaget til handel på et reguleret marked i en medlemsstat, jf. artikel 4, stk. 1, nr. 14, i direktiv 2004/39/EF, kreditinstitutter, jf. artikel 1, nr. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2000/12/EF af 20. marts 2000 om adgang til at optage og udøve virksomhed som kreditinstitut (1) samt forsikringsselskaber, jf. artikel 2, stk. 1, i direktiv 91/674/EØF. Medlemsstaterne kan også bestemme, at andre virksomheder er af interesse for offentligheden, f.eks. virksomheder med særlig offentlig relevans på grund af arten af deres aktiviteter, deres størrelse eller medarbejderantal"* (DEUT, 2006, Artikel 2, stk. 13: L 157/92).

Virksomheder af interesse for offentligheden skal have et revisionsudvalg, hvor mindst et af medlemmerne er uafhængigt og har kvalifikationer inden for regnskabsvæsen og/eller revision. Dette udvalgs opgaver består blandt andet i at indstille revisor til valg på generalforsamlingen, at overvåge regnskabsaflægningsprocessen og kontrollere revisors uafhængighed (DEUT, 2006, Artikel 41: L 157/103). Således gælder det også at revisorer, der udfører lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden, overfor revisionsudvalget, hvert år skriftligt skal bekræfte uafhængigheden af den reviderede virksomhed og oplyse om enhver form for yderligere tjenesteydelser, der er leveret til denne virksomhed (EUK, 2011b, Artikel 11: 32-34)

Med baggrund i det strenge krav om uafhængighed gælder det endvidere, at den ledende revisionspartner, dvs. den der er ansvarlig for at udføre den lovpligtige revision, skal udskiftes senest syv år efter udnævnelsen, og tidligst efter to år igen må deltage i revisionen. Revisor eller den ledende revisionspartner, må således heller ikke påtage sig en ledende stilling i den reviderede virksomhed, før to år efter fratrædelsen som revisor (DEUT, 2006, Artikel 42: L 157/104).

Endelig øges kravene til gennemsigtighed og kvalitetskontrol. Således gælder det ifølge Artikel 40, at revisorer, der udfører lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden, årligt skal offentliggøre en beretning om gennemsigtighed på deres websted. Denne gennemsigtighedsrapport skal blandt andet indeholde oplysninger om strukturen i revisionsfirmaet. Med hensyn til kvalitetskontrollen, skal denne som minimum udføres hvert tredje år og ikke blot hvert sjette (DEUT, 2006, Artikel 43: L 157/104).

EU-Kommissionen regulerer, som det fremgår af nærværende gennemgang af 8. Selskabsdirektiv, meget detaljeret den lovpligtige revision. Senest i 2008 skulle alle medlemslande have implementeret direktivet. Således har Kommissionen med dette krav, forsøgt at ensrette medlemslandenes regulering af den lovpligtige revision. 8. Selskabsdirektiv viderefører reglerne om godkendelse, etiske regler og offentligt tilsyn, mens der son noget nyt foretages henstillinger vedrører kvalitetskontrol, uafhængighed og brugen af de internationale revisionsstandarder. EU-Kommissionen har imidlertid ikke fundet dette direktiv tilstrækkeligt og det revurderes derfor endnu engang.

Hvad er revisors fundament?

Som medlem af EU er Danmark forpligtet til at efterkomme de europæiske regler. Således er 8. Selskabsdirektiv indarbejdet i Revisorloven (RL), der regulerer revisorstanden i Danmark. Heraf fremgår en række væsentlige krav, blandt andet til revisors kompetencer, uddannelse og godkendelse. Revisor skal udføre sit hverv som offentlighedens tillidsrepræsentant og i overensstemmelse med god revisorskik. Dette indebærer blandt andet at opgaverne skal udføres med en passende hastighed, objektivitet, fortrolighed og professionel adfærd. For at skabe tillid til revisors arbejde, er uafhængig til den reviderede virksomhed væsentlig. Netop uafhængighed er grundstenen i revisors arbejde, og den danske uafhængighedsbekendtgørelse er inspireret af det internationale Code of Ethics. Det er revisors opgave, med en høj grad af sikkerhed at erklære, om regnskabet giver et retvisende billede. Dernæst kan revisor så længe uafhængigheden opretholdes yde rådgivning.

Revisors fundament støbes således af 8. Selskabsdirektiv, der som rammelov implementeres af EU's medlemslande, og understreger vigtigheden af revisors samfundsmæssige rolle som en uafhængig instans, der skal verificere virksomhedernes regnskaber og dermed skabe tillid til ledelsens forvaltning af de pågældende virksomheder samt investorernes midler.

4. Vejen frem ifølge EU-Kommissionen

Finanskrisen har ifølge EU-kommissionen medført et behov for at stabilisere finanssystemet, der i høj grad også bør forbedres. I denne forbindelse fremhæver Kommissionen, at revisors rolle har været overset. Dette sker med baggrund i, at revisor besidder en vigtig samfundsmæssigrolle i kraft af ansvaret for den lovpligtige revision. Revisionen skal bidrage til investorbeskyttelse ved at tilvejebringe let tilgængelige, omkostningseffektive samt pålidelige oplysninger om virksomheders årsregnskaber, og er således nøglen til at genoprette tilliden til markedet. Endvidere kan revisionen mindske de reviderede virksomheders kapitalomkostninger, ved at sikre at årsregnskaberne bliver mere gennemsigtige og pålidelige. Finanskrisen har dog fremhævet en række svagheder i den lovpligtige revision, navnlig med hensyn til virksomheder af interesse for offentligheden, der defineres som virksomheder, der er af væsentlig interesse for offentligheden, fordi deres virksomhed, størrelse, antal medarbejdere eller status betyder, at de har en lang række interessenter (EUK, 2011b: 2). Således forsøgte EU-Kommissionen første gang at sætte fokus på, revisorernes og revisionens fremtidige udvikling, gennem publiceringen af *"Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen"* i 2010. Efter en livlig debat og en høring med et opsigtsvækkende stort antal høringssvar, fremsatte kommissionen den 30. november 2011 to gennemgribende forslag til Europa-Parlamentets og Rådets *"Direktiv om ændring af direktiv 2006/43/EF om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber"* og *"Forordning om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden"*. Mens et direktiv skal implementeres i den nationale lovgivning, og det således er op til det enkelte land at tage stilling til, hvordan det skal gennemføres, forholder det sig lidt anderledes med en forordning. En forordning er: *"en betegnelse for én af de forskellige typer af retsakter, der anvendes i EU"… "En forordning er almengyldig. Den er bindende i alle enkeltheder og gælder umiddelbart i hver medlemsstat"* (EU-Oplysningen, 2012b). I modsætningen til et direktiv, er forordningen ikke rettet mod en bestemt gruppe, men skal anvendes af medlemslandene, og medføre forpligtelser og rettigheder for borgerne i de enkelte EU-lande (EU-Oplysningen, 2012b).

Nedenfor præsenteres først Grønbogen og dennes indhold, som er udgangspunktet for de to forslag hvis nærmere indhold præsenteres efterfølgende.

4.1. Grønbog - Revisionspolitik: Læren af krisen

Formålet med EU-kommissionens Grønbog – Revisionspolitik: Læren af krisen, var blandt andet at gå forrest i debatten om revisors rolle og revisionens omfang, samt at bidrage til at skabe stabilitet

på de finansielle markeder. Revision af regnskaber giver sikkerhed for, at virksomhedens økonomiske information er korrekt oplyst, det indebærer at regnskabet opfylder lovens krav, og at regnskabet afspejler virksomhedens reelle økonomiske situation. I indledningen til Grønbogen fremhæves det, at *"grundig revision er nøglen til at genoprette tilliden til markedet"* (EUK, 2010: 3). Når revisor udfører den lovpligtige revision, udfylder revisor en vigtig samfundsmæssigrolle, idet revisor erklærer sig om, hvorvidt regnskaberne giver et retvisende billede. Centralt for revisor og samfundet er derfor revisors uafhængighed (EUK, 2010: 4).

På baggrund af krisen har man i Kommissionen identificeret en række forbedringsmuligheder. Således har Kommissionen valgt at indlede drøftelser om blandt andet revisors rolle, revisionsfirmaer uafhængighed og tilsynet med revisorerne. Ligeledes ønskes en debat om sammensætningen af revisionsmarkedet, etablering af et indre marked, forenkling af reglerne for små og mellemstore virksomheder (SMV'er) og revisionsfirmaer. Kommissionen har publiceret Grønbogen, som en del af en helhedsstrategi, for at sikre finansiel stabilitet. Der er taget højde for de resultater, Kommissionen har opnået i tidligere undersøgelser om lignende spørgsmål. Noget af det der er blevet fremhævet, er behovet for en differentieret tilgang, der tager hensyn til både kundernes og revisionsfirmaernes størrelse og karakteristika, fordi nogle tiltag vil have en større relevans i store virksomheder end i små (EUK, 2010: 5).

Øget harmonisering

Når et regnskab revideres betyder det ikke, at revisor har sikret, at regnskaberne er fejlfrie. Derimod erklæres det at regnskaberne er aflagt i overensstemmelse med de gældende regler herfor og giver et retvisende billede, revisor giver en rimelig sikkerhed for, at regnskabet er uden væsentlig fejlinformation. I denne forbindelse fremhæves det af Kommissionen, at *"Den nuværende praksis tyder på, at begrebet "rimelig sikkerhed", ..., ikke så meget har til formål at sikre, at regnskaberne giver et retvisende billede, men snarere, at regnskaberne opstilles i overensstemmelse med gældende regler for regnskabsaflæggelse"* (EUK, 2010: 6). For at styrke tilliden til revisionen er det vigtigt at have klare og tydelige retningslinjer for revisors påtegning, hvad der kan forventes og hvordan revisor bedst opfylder disse forventninger. Revisor bør udvise professionel skepsis, og derved påtage sig den vigtige rolle at sætte spørgsmålstegn ved de oplysninger ledelsen giver, hvilket er til regnskabsbrugernes bedste. Revisors eksterne kommunikation i revisionspåtegningen er, som tidligere nævnt, primært med de øvrige interessenter. Det oplyses i Grønbogen at Kommissionen overvejer at ændre modellen for påtegningen, således at indholdet bliver mere informativt. Intern skriftlig kommunika-

tion foregår i revisionsprotokollen, der er kommunikationsmidlet mellem revisor og virksomhedens ledelse. Revisor bør blive bedre til at kommunikere, både eksternt og internt, det vil kunne styrke opfattelsen og værdien af at regnskaber revideres. Ifølge Kommissionen kan den eksterne kommunikation formentlig forbedres gennem videregivelse af visse oplysninger, der kan have offentlighedens interesse, eksempelvis fremtidige begivenheder. En anden overvejelse går på hyppigheden af revisors kommunikation, det påstås at revisors erklæringer ofte kommer for sent og er for korte. Kommissionen lægger således op til, at der skal være en mere løbende dialog mellem revisionsudvalg og den eksterne revisor. I den forbindelse drages der paralleller til den tyske lovregulering, hvor det er krævet, at den eksterne revisor udarbejder en uddybende rapport for tilsynsorganet (EUK, 2010: 7-9).

Uafhængighed

Som ved en række andre erhverv, kan der opstå interessekonflikter i forbindelse med revisionen. I kraft af revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant er det dog særligt vigtigt, at revisionsfirmaerne yder en indsats for at lede og styre disse interessekonflikter, og prøver at reducere dem. Den lovpligtige revision har til formål at være retsbeskyttende overfor interessenterne. Det er en af grundene til, at fundamentet i revisionsarbejdet bør være uafhængighed (EUK, 2010: 11). I 8. Selskabsdirektiv om lovpligtig revision fra 2006 fremgår det, at revisor skal være underlagt visse principper om etik og uafhængighed. Dette gennemføres i de enkelte medlemsstaters lovgivning, enten med udgangspunkt i nationale regler eller bindende principper ud over de internationale etiske regler, udsendt af IFAC (International Federation of Accountants), der anvendes som et benchmark. Kommissionen ønsker at forbedre og styrke revisorernes uafhængighed. Således skal der tages hånd om interessekonflikter, der opstår som følge af at revisorerne udnævnes og aflønnes af deres kunder, de reviderede virksomheder. Det har fået Kommissionen til at overveje, om revisionsrollen skal omfatte en obligatorisk kontrol og at det ikke, som nu, er den reviderede virksomhed, der vælger revisor, men en ansvarlig tredjepart, eksempelvis myndighederne. En anden overvejelse er obligatorisk rotation af revisionsfirmaerne. *"Kommissionen anerkender argumenterne om tab af viden som følge af rotation"* (EUK, 2010: 12), men formålet med obligatorisk rotation er, at: *"... øge og bevare objektiviteten og dynamikken på revisionsmarkedet"* (EUK, 2010: 12). Kommissionen ønsker ligeledes at undersøge betydningen af, at skærpe det eksisterende forbud mod at levere ydelser udenfor revisionsområdet, ligesom det bør overvejes, om der skal være en struktur for at fastsætte honorar. For at reducere revisionsfirmaernes interessekonflikter foreslås det, at revisionsfirmaerne

styrker deres ledelse og organisatoriske krav, ved at involvere uafhængige ansatte. En reduktion af potentielle interessekonflikter vil kunne være med til, at påvirke og forbedre revisors uafhængighed (EUK, 2010: 11-13).

For at understøtte revisors uafhængighed, ønsker Kommissionen at styrke reglerne for det offentlige tilsyn, da tilsynet spiller en central rolle i forbindelse med at overvåge revisionsfirmaerne. Dette vil kunne opnås ved at sikre et offentligt tilsynssystem, der er uafhængigt af revisorerhvervet. Kommissionen er af den opfattelse, at der skal skabes grobund for et større samarbejde om tilsynet og at der i modsætning til nu skal føres tilsyn med revisionsopgaver, der foregår på tværs af landegrænser. Kommunikationen mellem tilsynet og revisorerne bør forbedres, så der gives oplysninger om områder, der er bekymrende, dette gælder begge veje (EUK, 2010: 14-15).

Markedsstruktur

Revisionsmarkedet er meget koncentreret om The Big 4 (Deloitte, Ernst & Young, PwC og KPMG), og *"synes at være for koncentreret inden for visse segmenter og giver klienterne for få muligheder, når de skal vælge deres revisorer"* (EUK, 2010: 16). Kommissionen mener derfor, at der bør overvejes forskellige foranstaltninger. Én foranstaltning er joint audit, hvor to revisionsfirmaer er sammen om at revidere. Én anden foranstaltning er obligatorisk rotation og genudbud, hvor der er åbenhed om udbuddet, og valget af revisor bør begrundes med kriterier om kvalitet og uafhængighed. Der bør også udarbejdes beredskabsplaner, der skal anvendes hvis et revisionsfirma lukkes, så alle parter ved, hvad der skal ske, indtil nye revisionsaftaler er på plads. I mellemtiden skal der være planer for, hvem der skal forestå revisionen af det lukkede revisionsfirmas kunder (EUK, 2010: 17).

Det er vanskeligt for revisionsfirmaer at arbejde på tværs af lande, og de mange komplekse regler, der findes på henholdsvis nationalt, europæisk og internationalt niveau udgør barrierer, der særligt påvirker de små og mellemstore revisionsfirmaer. Der bør skabes grundlag for, at revisorer og revisionsfirmaer nemmere kan indtage markedsandele på tværs af landegrænser (EUK, 2010: 18). Oprettelsen af et europæisk marked bør ifølge Kommissionen bygges på bedre harmonisering og oprettelse af det tidligere nævnte enhedspas, hvilket vil medføre en større ensretning af kvalifikationer og krav til revisor (EUK, 2010: 19).

Ud over oprettelsen af et europæisk marked for revisorer, arbejdes der på at skabe et særligt miljø for små og mellemstore virksomheder (SMV'er). For disse virksomheder er revisionen med til at øge troværdigheden af deres finansielle oplysninger, men er samtidig en administrativ byrde. Det

overvejes helt at fjerne den lovpligtige revision for SMV'er, eller indføre en ny og tilpasset ordning, som kan danne udgangspunkt for en begrænset revision. Små og mellemstore revisionsfirmaer føler ligeledes, at de opererer i et mere og mere reguleret miljø, der ikke er tilpasset hverken deres egne eller deres kunders behov. For at de nævnte revisionsfirmaer bedre kan betjene deres SMW kunder, bør ændringer i reglerne til SMV'er medføre tilsvarende ændringer i kravene til revisors kvalitetskontrol, hvilket betyder, at de administrative omkostninger reduceres (EUK, 2010: 20).

Ligesom med det fælles marked for revision, bør tilsynet med revisorerne også udvides til at blive et internationalt samarbejde. Kommissionen peger på, at det første skridt på vejen *"... er opbygningen af gensidig tillid gennem udveksling af revisionsarbejdspapirer mellem europæiske tilsynsmyndigheder og tilsvarende myndigheder i tredjelande"* (EUK, 2010: 20). Kravet for at dette kan realiseres, er enten en kommissionsafgørelse eller en aftale mellem medlemsstaterne og Europa-Parlamentet, hvori *"... det erklæres, at tredjelandes systemer sikrer rimelig beskyttelse af faglige og personlige oplysninger"* (EUK, 2010: 20). Ved at opbygge gensidig tillid kan tilsynet med revisionsfirmaer, der opererer på tværs af landegrænser, gøres mere effektivt, så dobbeltarbejde minimeres (EUK, 2010: 21).

Som det ses af ovenstående omfatter Grønbogen en lang række af forbedringsmuligheder, der forventes at kunne medvirke til at sikre stabiliteten på det finansielle marked. Med baggrund i disse forventninger og en høringsperiode, der afstedkom et uhyre stort antal høringssvar, fremsatte Kommissionen i november 2011 en række endelige ændringsforslag til det 8. Selskabsdirektiv samt en ny forordning, som præsenteres nedenfor.

4.2. Forslag til ændring af 8. Selskabsdirektiv

Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets Direktiv om ændring af direktiv 2006/43/EF om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber

Målet med det foreslåede direktiv er, at *"... styrke investorbeskyttelsen i de regnskaber, som virksomhederne offentliggør, ved yderligere at forbedre kvaliteten af den lovpligtige revision, der udføres i Unionen ..."* (EUK, 2011a: 15). Dette mål søges opfyldt gennem en række ændringer, som vedrører grundlæggende forhold i revisors sfære. Overordnet omhandler forslaget ændringer såsom:

- Artikel 3 og Artikel 22, stk. 2: Lempelse af ejerskabsreglerne i revisionsfirmaer, således at der ikke længere er angivet et krav om, at flertallet af stemmerettighederne skal ejes af revisorer, hvilket skal fremme revisionsfirmaernes adgang til kapital og dermed antallet af (nye) aktører på markedet (EUK, 2011a: 6-7).
- Artikel 3a og 3b samt Artikel 14, 15 og 17: Et pas for revisionsfirmaer og dermed lempelse af godkendelsesprocedurer forbundet med revision i andre medlemslande, dog uden at der lempes på tilsynskvaliteten. Et pas for revisorer, som vil gøre det muligt midlertidigt eller lejlighedsvist at levere lovpligtige revisionsydelser på tværs af landegrænserne. Mulighed for at vælge mellem en prøvetid eller en egnethedsprøve, hvis revisor ønsker at etablere permanent virksomhed i en anden medlemsstat (EUK, 2011a: 7-8, 19). Begge dele for at fremme det indre marked og sikre fri bevægelighed (EUK, 2011a: 12).
- Artikel 6 og Artikel 14: Krav om at myndigheder i de enkelte medlemslande skal samarbejde om fastlæggelsen af de uddannelsesmæssige krav og egnethedsprøver, med henblik på at øge harmoniseringen ved brug af revisorer på tværs af landegrænser (EUK, 2011a: 8, 19-20).
- Artikel 48a: Tilpasning af Kommissionens gennemførelsesbeføjelser, for at få præciseret og opdateret visse elementer i direktivet. Desuden at gøre det muligt for Kommissionen at træffe foranstaltninger til at fremme samarbejdet, mellem revisor og de kompetente myndigheder i medlemsstaterne samt mellem sidstnævnte og tredjelande på områder, som falder ind under direktivet (EUK, 2011a: 9, 28).
- Artikel 26: Krav om konsekvent at bruge de internationale standarder ved udførelsen af revision, således at medlemsstaterne kun må indføre skærpede krav, hvis de bidrager til pålideligheden og kvaliteten af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber og er i den europæiske offentligheds interesse (EUK, 2011a: 13, 21).
- Artikel 43a og 43b: Ophævelse af EU-krav om revision af små virksomheders regnskaber. Ved revision af små virksomheder, der frivilligt vælger revision samt mellemstore virksomheder, er der krav om tilpasning af revisionsstandarder, således at disse matcher dimensionen og omfanget af de aktiviteter, disse virksomheder udfører (EUK, 2011a: 9, 24-25).
- Artikel 32 og 32a: Krav om at tilsynet med revisor fremover udføres af den offentlige myndighed, for at øge pålideligheden og gennemsigtigheden af de udførte kvalitetskontroller (EUK, 2011a: 13, 22-23).

- Artikel 22: Kommissionens beføjelser, til at fastsætte trusler og sikkerhedsforanstaltninger i forbindelse med revisors uafhængighed, præciseres (EUK, 2011a: 21).
- Artikel 37, stk. 3: Forbud mod kontraktbestemmelser, der påvirker valget af revisor eller revisionsfirma (EUK, 2011a: 8-9, 24).

Foruden ovenstående omfatter ændringsforslaget mindre ændringer, som er afledt af ovenstående, samt ændring og præcisering af udvalgte definitioner, blandt andet af *lovpligtig revision* og *virksomheder af interesse for offentligheden* (EUK, 2011a: 16-29). Definitionen af den lovpligtige revision udvides med en præcisering i henhold til de små virksomheder, som er underlagt lovpligtig revision, som følge af krav i national lovgivning eller frivilligt har valgt dette (EUK, 2011a: 6, 16). Mens definitionen af lovpligtig revision blot præciseres, udvides definitionen på virksomheder af offentlig interesse, som fremover vil omfatte en større gruppe af virksomheder, heriblandt investeringsselskaber (EUK, 2011a: 17; EUK, 2011b: 5).

En væsentlig del af ændringsforslaget har til formål at forbedre det indre marked for lovpligtig revision, og derigennem at fremme små og mellemstore revisionsfirmaers vækstmuligheder (EUK, 2011a: 3). Således gives der bedre adgang til ekstern kapital, i takt med at mulighederne for at udføre revision i andre medlemsstater forbedres (EUK, 2011a: 12). Dernæst indføres der forbud mod konkurrenceforvridende kontraktbestemmelser (EUK, 2011a: 8-9). Dette skyldes ikke blot at det indre marked, i henhold til traktaten[2], er et område uden indre grænser, med fri bevægelighed for varer og tjenesteydelser, samt etableringsfrihed (EUK, 2011a: 12), men ifølge Kommissionens Konsekvensanalyse og Grønbogen, også en bekymring i henhold til markedsandelenes fordeling. De såkaldte Big 4 – PwC, Ernst & Young, KPMG og Deloitte – dominerer markedet og de store børsnoterede virksomheder er ifølge Kommissionen meget tilbageholdende med at vælge andre revisorer, selvom revisionen udbydes ved licitation. Kommissionen frygter som følge af denne markedskoncentration en ophobning af systemiske risici, hvor lukning af et enkelt revisionsfirma kan forstyrre hele markedet (EUK, 2010: 16). Forslaget til både direktiv og forordning, sætter, som det også fremgår ovenfor, derfor stort fokus på denne risiko ved en række forskellige tiltag.

I forlængelse af den markedsmæssige bekymring, sættes der hovedsageligt fokus på kvaliteten af revisors arbejde og dennes uafhængighed. I henhold til kvalitetssikringen og kontrollen af denne, er især ændringsforslagene vedrørende Artikel 32 og 32a iøjnefaldende. Det har hidtil været muligt, for eksempelvis brancheorganisationer, at få tildelt ansvar i forbindelse med godkendelse og registrering af revisorer og revisionsfirmaer, samt deres eksterne kvalitetssikring, undersøgelser og di-

sciplinære foranstaltninger. Dette vil ikke længere være en mulighed, da der ifølge forslaget, fremover skal udpeges én myndighed i hver medlemsstat, der er ansvarlig for det offentlige tilsyn med revisorer og revisionsfirmaer. For at sikre at den offentlige myndighed har tilstrækkelige menneskelige og finansielle ressourcer til at udføre sine opgaver, kan den under visse betingelser uddelegere nogle af sine opgaver, angående godkendelse og registrering af revisorer og revisionsfirmaer, til andre myndigheder eller organer. Dog påhviler ansvaret fortsat den offentlige myndighed, der bør styres af ikke-revisorer for at sikre uafhængighed til revisorprofessionen (EUK, 2011a: 13-14). Med dette forslag ændres der betydeligt på kontrolinstansens sammensætning, hvilket suppleres af en række mindre ændringer, som specificerer instansens beføjelser.

Som led i kvalitetssikringen og som et helt fundamentalt element i revisorerhvervet, optræder spørgsmålet om revisors uafhængighed. Kommissionen ønsker at styrke revisors uafhængighed og tage fat på de interessekonflikter, som er blevet fremhævet i kølvandet på de mange diskussioner om finanskrisen (EUK, 2010: 11). Her tænkes der især på den interessekonflikt, der opstår som følge af at kunden også er genstand for undersøgelsen. Dette område er allerede underlagt streng regulering i 8. Selskabsdirektiv, som i Danmark blandt andet udmøntes i revisorloven (RL). Af Artikel 22 i 8. Selskabsdirektiv fremgår det således, at medlemsstaterne skal sikre *"at den revisor og/eller det revisionsfirma, der udfører lovpligtig revision, er uafhængig af den virksomhed, der revideres, og ikke er involveret i dennes beslutningstagning"*. Denne del af artiklen forbliver uændret, mens der blot sker en præcisering af Kommissionens beføjelser, til at definere trusler og sikkerhedsforanstaltninger, i forbindelse med revisors uafhængighed (EUK, 2011a: 21). En stor del af de ønskede ændringer, som fremhæves i Grønbogen er til dels medtaget i direktivforslaget og til dels inddraget i forordningsforslaget, hvilket ses nedenfor. Dette leder til den umiddelbart mest opsigtsvækkende ændring, der omfatter *Kapitel 10 Særlige bestemmelser for lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden* i 8. Selskabsdirektiv. Dette kapitel udgår og erstattes med EU-Kommissionens forslag til en forordning om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden, der skal finde anvendelse side om side med nærværende direktiv (EUK, 2011a: 6; EUK, 2011b: 4-5).

4.3. Forslag til forordning om krav til lovpligtig revision af PIE virksomheder

Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets Forordning om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden

EU-Kommissionens forordningsforslag omhandler specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden. Fremsættelsen af dette forslag skyldes, som tidligere fremhævet, at et af de svage punkter, som er belyst i forbindelse med krisen, navnlig optræder i forbindelse med virksomheder af offentlig interesse, også kaldet Public-Interest Entities eller PIE virksomheder (EUK, 2011b: 2). Revisors centrale samfundsrolle, i kraft af ansvaret for den lovpligtige revision, fremhæves i forbindelse med revisionen af de såkaldte PIE virksomheder, da *"en stor gruppe mennesker og institutioner stoler på kvaliteten af en revisors arbejde. En god revisionskvalitet bidrager til, at markederne fungerer korrekt, ved at øge regnskabernes integritet og effektivitet"* (EUK, 2011b: 12). Netop dette forenet med krisens rejste spørgsmål om, hvorvidt de gældende lovrammer er hensigtsmæssige og tilstrækkelige, har ført til Kommissionens ønske om at øge reguleringen på dette område (EUK, 2011b: 12-13). Overordnet er formålene med forordningen således: at præcisere den lovpligtige revisions funktion i forbindelse med virksomheder af interesse for offentligheden, forbedre de oplysninger som revisor afgiver, samt at forebygge interessekonflikter i udførelsen af ikke-revisionsydelser mv. (EUK, 2011b: 23).

EU-kommissionen har valgt at fremsætte dette forslag som en forordning, da det anses for *"et passende retligt instrument til at sikre en høj kvalitet i revisionen af virksomheder af interesse for offentligheden"* (EUK, 2011b: 5). Forordningen vil ifølge Kommissionen, sikre større retssikkerhed og undgåelse af problemer med forsinket gennemførelse i de forskellige medlemsstater samt øge harmoniseringen (EUK, 2011b: 5).

Overordnet består forordningen af seks afsnit, indeholdende et forskelligt antal kapitler og artikler. I det følgende præsenteres hvert enkelt afsnit og dets væsentligste indhold, for at skabe et overblik over forordningen og de ønskede ændringer (se bilag 3 for oversigt).

4.3.1. Afsnit I - Genstand, anvendelsesområde og definitioner.

Forordningen fastsætter som nævnt ovenfor, krav til udførelsen af den lovpligtige revision af regnskaber for virksomheder af interesse for offentligheden. Således finder forordningen anvendelse på virksomheder af interesse for offentligheden samt revisorer og revisionsfirmaer, der udfører lovplig-

tig revision af disse (EUK, 2011b, Artikel 1-2: 24). Der henvises til definitionerne i 8. Selskabsdirektiv og de foreslåede ændringer hertil[3] (EUK, 2011b, Artikel 3: 5, 24).

4.3.2. Afsnit II - Betingelser for udførelse af lovpligtig revision af PIE virksomheder

Som det fremgår af overskriften til dette afsnit, omhandler afsnittet en række betingelser, som skal være opfyldt ved revision af virksomheder af offentlighedens interesse. Revisor skal, som det også fremgår af 8. Selskabsdirektiv, være uafhængig og objektiv. Således gælder det, at revisor *"træffer alle nødvendige foranstaltninger til at sikre, at udførelsen af en lovpligtig revision af en virksomhed af interesse for offentligheden ikke påvirkes af eventuelle eksisterende eller potentielle interessekonflikter eller forretningsrelationer eller andre relationer, der berører den revisor eller det revisionsfirma, der udfører den lovpligtige revision, og, hvor det er relevant, deres netværk, ledere, revisorer, ansatte, enhver anden fysisk person, hvis tjenester stilles til rådighed for eller kontrolleres af revisoren eller revisionsfirmaet, eller enhver anden person, der er direkte eller indirekte forbundet med revisoren eller revisionsfirmaet ved et kontrolforhold"* (EUK, 2011b, Artikel 5: 25). Således skal der fastsættes fyldestgørende politikker og procedurer for at sikre uafhængighed. Dette gælder også i henhold til alle andre interessenter i revisionsfirmaet, som ikke på nogen måde må gribe ind i den lovpligtige revision. Der må ikke kunne skabes tvivl om uafhængigheden. I forlængelse heraf er der således krav om, at virksomheden skal etablere et internt kvalitetskontrolsystem og opfylde en række krav vedrørende revisionsfirmaets administrative og regnskabsmæssige praksis (EUK, 2011b, Artikel 6: 25-26). Kvalitetskontrolsystemet skal blandt andet sikre, at der foretages en kvalitetskontrol før revisionspåtegningen og protokollatet udstedes, for at vurdere om revisors erklæring er rimelig. Denne kontrol foretages af en revisor, som ikke har deltaget i revisionen, og omfatter en lang række kontrolpunkter, bl.a. vedrørende uafhængighed, risikovurdering, arbejdspapirer og dokumentation af konklusioner (EUK, 2011b, Artikel 19: 39-40).

En revisor eller ledende revisionspartner, der har udført den lovpligtige revision af en PIE virksomhed, må jævnfør Artikel 8 først to år efter sin fratrædelse som revisor eller ledende revisionspartner, påtage sig en ledende stilling, blive medlem af bestyrelsen, revisionsudvalget eller lignende organ. Mens ansatte hos revisor eller revisionsfirmaet, som deltager i den lovpligtige revision af PIE virksomheder ikke må påtage sig de aktuelle opgaver, før et år efter at den pågældende var direkte involveret i revisionsopgaven (EUK, 2011b, Artikel 8: 28-29).

Revisor skal før accept af en revisionsopgave for en virksomhed af offentlighedens interesse, vurdere og dokumentere om de organisatoriske krav opfyldes, og om de rette ressourcer og kvalifi-

kationer er til stede. Endvidere skal det vurderes, hvorvidt der er trusler mod uafhængigheden, og om det i givet fald er tilstrækkeligt at etablere sikkerhedsforanstaltninger. Endelig skal uafhængigheden skriftligt bekræftes overfor PIE virksomhedens revisionsudvalg eller lignende organ (EUK, 2011b, Artikel 11: 32-33).

Revisors honorar må ikke være betinget, dvs. det må ikke være afhængigt af revisionens udfald, transaktioner eller lignende. Hvis der udføres relaterede finansielle revisionsydelser, må honoraret for sådanne ydelser, maksimalt udgøre 10 % af honoraret for revisionen. Såfremt det samlede honorar overstiger 20 %, eller i to på hinanden følgende år, 15 % af det samlede årlige honorar som revisionsfirmaet modtager, skal revisionsudvalget orienteres og drøfte, hvorvidt der skal foretages kvalitetssikringskontrol af en anden revisor før revisionspåtegningen underskrives. Den kompetente myndighed underrettes, såfremt det samlede honorar i to på hinanden følgende år overstiger 15 % af det samlede årlige honorar, som revisionsfirmaet modtager. Denne vedtager således om revisor i en ny periode på max. 2 år, må udføre den lovpligtige revision af den aktuelle virksomhed (EUK, 2011b, Artikel 9: 29).

Som det fremgår ovenfor, må der i forbindelse med den lovpligtige revision udføres relaterede finansielle revisionsydelser, som eksempelvis revision eller gennemgang af delårsregnskaber, erklæring eller påtegning af rapportering til tilsynsmyndigheder og lignende. Revisor, revisors eventuelle netværk eller koncernforbundne virksomheder må dog ikke udføre ikke-revisionsydelser for den reviderede virksomhed, dens moderselskab eller de virksomheder den kontrollerer. Ved ikke-revisionsydelser forstås alle ydelser, der medfører interessekonflikter for eksempel ekspertydelser, der ikke har relation til revision, skatterådgivning, generel forvaltning, andre rådgivningsydelser og bogføring. Der skelnes i artiklen mellem ydelser, der *kan* medføre interessekonflikter og de ovenfornævnte, som uden undtagelse *gør* det. Revisor kan således, hvis den reviderede virksomhed skulle ytre ønske herom, søge om tilladelse til at udføre de ydelser, som blot *kan* medføre interessekonflikter hos den kompetente myndighed eller revisionsudvalget, alt afhængig af hvilken type af ydelse det drejer sig om (EUK, 2011b, Artikel 10: 30-31).

Generelt gælder det, at revisor under udførelsen af den lovpligtige revision, skal træffe de nødvendige foranstaltninger for at kunne tage stilling til, om regnskabet giver et retvisende billede i henhold til de gældende regler og lovkrav (EUK, 2011b, Artikel 14: 35). Således skal revisor udvise professionel skepsis og dermed anerkende risikoen for, at der *"forekommer væsentlig fejlinformation som følge af forhold eller adfærd, der vidner om uregelmæssigheder, herunder svig eller fejl, uanset revisorens eller revisionsfirmaets tidligere erfaringer med den reviderede virksomheds le-*

delse og de ledende medarbejderes ærlighed og integritet" (EUK, 2011b, Artikel 15: 35). Her foruden stilles der en lang række krav til revisors tilrettelæggelse af arbejdet, som vurderes at være essentielle for udførelse af den lovpligtige revision. Dette gælder således udpegelse af en ledende revisionspartner, afsættelse af tilstrækkelige ressourcer samt bekræftelse på overholdelse af diverse regler, jævnfør denne forordning (EUK, 2011b, Artikel 16: 36).

Resultatet af den lovpligtige revision kommer til udtryk via en revisionspåtegning og en intern rapport, jævnfør Artikel 22 og 23 (EUK, 2011b, Artikel 21: 41). Såvel revisionspåtegningen, som den interne rapportering skal være skriftlig og opfylde en række minimumskrav, der meget nøje specificeres i de nævnte artikler (EUK, 2011b, Artikel 22-23: 41-45). Med fokus på en forbedring af informationen til såvel regnskabsbrugere som den reviderede virksomhed, indeholder begge disse artikler betydelige ændringer i forhold til 8. Selskabsdirektiv. Af Artikel 28 i 8. Selskabsdirektiv fremgår det således blot, at revisionspåtegningen underskrives af: *"den eller de revisorer der udfører den lovpligtige revision på revisionsfirmaets vegne"* (DEUT, 2006: L 157/98). Der findes dog ingen nærmere præcisering af indholdet i erklæringen, derfor tager man nu et helt nyt skridt og stiller udførlige krav til indholdet. I henhold til den interne rapport, findes der i 8. Selskabsdirektiv ingen lignende krav, forslaget om en sådan rapport til at forbedre kommunikationen mellem revisor og den reviderede virksomhed er således helt nyt.

PIE virksomhedens revisionsudvalg har blandt andet til opgave, at føre tilsyn med den lovpligtige revision. I forlængelse af ovenstående, skal dette udvalg således overvåge revisors arbejde. Derfor stilles der krav om at revisor skal underrette revisionsudvalget om ethvert væsentligt fund og spørgsmål i forbindelse med revisionen. Dernæst skal revisionsudvalget informere ledelsen om resultatet af revisionen (EUK, 2011b, Artikel 24: 46) I forlængelse heraf, stilles der i Artikel 25 krav om regelmæssig dialog mellem revisor og de, der fører tilsyn med kreditinstitutter og forsikringsselskaber. Helt grundlæggende har revisor pligt til, at indberette ethvert forhold eller enhver beslutning, som kan medføre væsentlige overtrædelser, eventuel svækkelse af den fortsatte drift eller nægtelse af revisionspåtegning eller fremsættelse af forbehold (EUK, 2011b, Artikel 25: 46).

Uden egentlig tilknytning til den reelle revision gælder det at revisorer, der udfører lovpligtig revision af PIE virksomheder, skal offentliggøre deres årsrapport senest 4 mdr. efter udgangen af regnskabsåret. Den skal være at finde på revisors eller revisionsfirmaets websted i mindst fem år og blandt andet indeholde omsætningen, i form af honoraret fra PIE virksomheder, opdelt i enkeltselskaber og koncerner (EUK, 2011b, Artikel 26: 47-48). Foruden årsrapporten skal revisorer, der udfører lovpligtig revision af virksomheder af offentlighedens interesse, offentliggøre en rapport om

revisionsfirmaets gennemsigtighed, senest tre måneder efter udgangen af hvert regnskabsår. Denne beretning skal underskrives af revisor eller revisionsfirmaet og blandt andet indeholde oplysninger om: juridisk struktur og ejerskab, evt. netværksforhold, virksomhedens kvalitetskontrol, betydelige PIE kunder, hvorfra der modtages mere end 5 % af de årlige indtægter (EUK, 2011b, Artikel 27: 48-49). Såfremt mere end en tredjedel af de årlige revisionsindtægter stammer fra store virksomheder af interesse for offentligheden, skal der i rapporten om gennemsigtighed afgives en erklæring om virksomhedsledelse. Denne erklæring skal bl.a. indeholde: kodeks for virksomhedsledelse og eventuelle fravigelser fra national lovgivning, en beskrivelse af hovedelementerne i firmaets interne kontrol- og risikostyringssystemer, diverse oplysninger i henhold til stemmerettigheder blandt ejere samt bestyrelsesmedlemmernes beføjelser (EUK, 2011b, Artikel 28: 49-50). Endelig skal revisor hvert år formidle en oversigt over reviderede PIE virksomheder fordelt efter indtægt, til den kompetente myndighed (EUK, 2011b, Artikel 29: 51).

4.3.3. Afsnit III - PIE virksomheders udnævnelse af revisorer eller revisionsfirmaer

Virksomheder af offentlighedens interesse skal, med få undtagelser, have et revisionsudvalg. Dette udvalg skal være kompetent og tilnærmelsesvist uafhængigt. Det kræves derfor at udvalget består af medlemmer, der ikke indgår i direktionen, og at flertallet af medlemmerne samt formanden er uafhængige. Mindst ét medlem skal have kompetencer og viden inden for revision og ét andet inden for regnskab og/eller revision. Det er blandt revisionsudvalgets opgave at indstille revisorer eller revisionsfirmaer til udnævnelse på generalforsamlingen (EUK, 2011b, Artikel 31: 8, 51-52). Indstillingen bør altid indeholde en begrundelse og skal, medmindre den vedrører fornyelse af en revisionsopgave, indeholde navnene på mindst to personer (ikke den siddende revisor), samt hvem af disse personer revisionsudvalget foretrækker med en behørig begrundelse (EUK, 2011b, Artikel 32: 8, 53). Endvidere skal revisionsudvalget i indstillingen, angive at *"det ikke er blevet påvirket af tredjeparter, og at det ikke har været underlagt nogen aftaler jf. stk. 7"*, der i lighed med direktiv forslagets Artikel 37, forbyder forhold, som begrænser valget af revisor (EUK, 2011b, Artikel 32: 8, 54-53). Indstillingen skal udarbejdes efter en detaljeret udvælgelsesprocedure, hvori der bl.a. indgår en udbudsprocedure. Virksomheden kan selv vælge, hvem de vil opfordre til at byde på revisionsopgaven, såfremt Artikel 33, stk. 2, om revisionsopgavens varighed, overholdes. Dog skal udbudsmaterialet indeholde gennemsigtige og ikke-diskriminerende udvælgelseskriterier, som skal benyttes ved vurderingen af de modtagne forslag (EUK, 2011b, Artikel 32, stk. 3: 54). I forbindelse med kreditinstitutter eller forsikringsselskaber, skal revisionsudvalgets og eventuelt bestyrelsens indstil-

ling indsendes til tilsynsmyndigheden, som har vetoret i henhold til denne (EUK, 2011b, Artikel 32, stk. 6: 55).

Ofte udnævnes og genudnævnes det samme revisionsfirma i årtier. Som følge af dette, opstår der en risiko for fortrolighed mellem revisor og den reviderede virksomhed, hvilket kompromitterer uafhængigheden (EUK, 2011b: 8, 19). Således indføres der med forordningen, en forpligtigelse til at udskifte revisionsfirmaet efter højst seks år eller i exceptionelle tilfælde, otte år. Når en virksomhed af interesse for offentligheden har udpeget to eller flere revisorer, må revisionsopgaven maksimalt strække sig over ni år. Denne tidsbegrænsning kan i særlige tilfælde forlænges til tolv år. Herefter skal der gå mindst fire år førend revisionsfirmaet eller evt. andre medlemmer af netværket inden for den Europæiske Union, atter må udføre den lovpligtige revision for samme virksomhed (EUK 2011b, Artikel 33: 8, 56). Indførelsen af tvungen rotation suppleres af det eksisterende krav om rotation internt i revisionsfirmaet. De ledende revisionspartnere med ansvaret for revisionen, skal senest syv år efter udnævnelsen, i mindst tre år ophøre med at deltage i revisionen (EUK, 2011b, Artikel 33, stk. 4: 56).

Ved skift af revisor/revisionsfirma forpligtes den tidligere revisor til at overdrage en sagsmappe med alle relevante oplysninger til den nye revisor, således at der kan sikres kontinuitet i den lovpligtige revision (EUK, 2011b, Artikel 33, stk. 5: 8, 57).

Ved revisors afskedigelse eller fratræden, inden for udnævnelsesperioden, skal den kompetente myndighed underrettes, og der skal gives en fyldestgørende forklaring på årsagen (EUK, 2011b, Artikel 34: 57).

4.3.4. Afsnit IV - Overvågning af den lovpligtige revision af PIE virksomheder

Hver medlemsstat udpeger, i overensstemmelse med 8. Selskabsdirektiv, en kompetent myndighed, som er *"ansvarlig for udførelsen af de opgaver, der er fastsat i denne forordning, samt for sikring af, at bestemmelserne i denne forordning anvendes"* (EUK, 2011b, Artikel 35: 58). Denne myndighed og enhver myndighed, som den kompetente myndighed har overdraget opgaver til, skal være uafhængig. Således må personer, der i de seneste tre år har haft tilknytning til revisorerhvervet ikke deltage i styringen af disse myndigheder (EUK, 2011b: Artikel 36: 59).

"De kompetente myndigheder tillægges i overensstemmelse med national ret alle de tilsyns- og undersøgelsesbeføjelser, der er nødvendige for, at de kan udføre deres opgaver i henhold til denne forordning". For at kunne udføre deres opgaver, har de kompetente myndigheder således beføjelser til at gennemføre varslede, såvel som uvarslede kontrolbesøg, kræve oplysninger fra en-

hver person og få adgang til ethvert relevant dokument (EUK, 2011b, Artikel 38: 60). En af de vigtigste opgaver, som varetages af den kompetente myndighed, er kvalitetssikring. Revisionsfirmaer, der udfører revision af virksomheder af offentlighedens interesse, underlægges kvalitetssikringskontrol mindst hvert tredje år. I denne forbindelse er det den kompetente myndigheds ansvar: at udpege og godkende inspektører, at godkende og eventuelt ændre kontrolrapporter samt kontrolmetoder (EUK, 2011b, Artikel 40: 62). Den kompetente myndighed skal således etablere *"effektive undersøgelsessystemer med henblik på at konstatere, korrigere og forhindre utilstrækkelig gennemførsel af den lovpligtige revision af virksomheder af interesse for offentligheden"* (EUK, 2011b, Artikel 41: 64).

Med baggrund i Kommissionens bekymring for markedets udvikling, pålægges den kompetente myndighed, med denne forordning, regelmæssigt at overvåge udviklingen på markedet for lovpligtig revision af revisionsydelser til virksomheder af interesse for offentligheden (EUK, 2011b, Artikel 42: 64). De kompetente myndigheder skal således vurdere: *"a): markedsrisiciene ved en høj koncentration, herunder lukning af revisionsfirmaer med store markedsandele, afbrydelser i levering af lovpligtige revisionsydelser i en bestemt sektor eller på tværs af sektorer, yderligere risikoakkumulering på markedet og indvirkningen på den generelle stabilitet i finanssektoren"* samt *"b): behovet for at reducere disse risici"* (EUK, 2011b, Artikel 42: 65). I forlængelse heraf kræves det, at mindst de seks største revisionsfirmaer i medlemsstaten, som udfører lovpligtig revision af store virksomheder af interesse for offentligheden, skal udarbejde en beredskabsplan, der fremsendes til den kompetente myndighed. Denne beredskabsplan skal tage højde for alle hændelser, som kan true kontinuiteten i det pågældende firma. Vigtigst af alt, skal den indeholde foranstaltninger til at forhindre afbrydelser i leveringen af lovpligtige revisionsydelser, til virksomheder af interesse for offentligheden (EUK, 2011b, Artikel 43: 65).

Medlemslandenes kompetente myndigheder har pligt til at samarbejde på tværs landegrænser, i det omfang det er nødvendigt (EUK, 2011b, Artikel 45: 66). I denne sammenhæng fungerer ESMA (Den Europæiske Værdipapir og Markedstilsynsmyndighed) som et understøttende organ. Således har ESMA hovedsageligt til opgave, at bistå de kompetente myndigheder med rådgivning af anliggender, som er omfattet af denne forordning. ESMA udsteder blandt andet retningslinjer, om fælles standarder for indholdet og fremstillingen af revisionspåtegningen, samt den interne rapport, "best practice" ved udførelse af kvalitetssikringskontroller mm. (EUK, 2011b, Artikel 46: 67-68). Endvidere er det ESMAs opgave, at etablere et europæisk kvalitetscertifikat for revisorer og revisionsfirmaer, der udfører lovpligtig revision af virksomheder af offentlighedens interesse. Dette certi-

fikat, som frivilligt kan erhverves, skal fremme revisionsfirmaernes adgang til andre kunder (EUK, 2011b, Artikel 50: 21, 71). Det skal med andre ord fungere som en slags kvalitetsstempel, der vidner om revisionsfirmaets kompetencer til at udføre den lovpligtige revision af PIE virksomheder.

4.3.5. Afsnit V - Administrative sanktioner og foranstaltninger

Det overlades til de enkelte medlemslande, at sikre overholdelse af denne forordning, gennem bestemmelser om administrative foranstaltninger og sanktioner (EUK, 2011b, Artikel 61: 78). Ifølge artikel 62 kan der, såfremt det er i overensstemmelse med national lovgivning, anvendes foranstaltninger og sanktioner såsom: offentlig meddelelse, midlertidigt forbud mod udførelse af lovpligtig revision, administrative bøder på op til det dobbelte af fortjenesten eller undgået tab og for fysiske personer bøder op til 5.000.000 EUR. Medlemslandene kan dog ændre disse sanktioner efter eget ønske, såfremt de fortsat er effektive, står i rimeligt forhold til overtrædelsen og har en afskrækkende effekt (EUK, 2011b, Artikel 61-62: 78-79).

Foruden fastsættelsen af foranstaltninger og sanktioner, skal medlemslandene indføre effektive mekanismer, som tilskynder indberetning af overtrædelser af forordningen, herunder passende beskyttelse af såvel anmelder, som anmeldte (EUK, 2011b, Artikel 66: 80-81). Endelig gælder det, at ESMA skal underrettes om enhver administrativ foranstaltning eller sanktion, som pålægges for overtrædelse af forordningen. Desuden skal alle foranstaltninger eller sanktioner offentliggøres uden ugrundet ophold. Det specifikke indhold af offentliggørelsen afhænger dog af omstændighederne (EUK, 2011b, Artikel 64: 80).

4.3.6. Afsnit VI - Delegerede retsakter, rapportering, overgangsbestemmelser mv.

For at kunne følge udviklingen indenfor revision og revisionsmarkedet, tillægges Kommissionen beføjelser til at vedtage delegerede retsakter, jævnfør Artikel 10, stk. 6 og Artikel 50, stk. 4, der vedrører henholdsvis forbud mod udførelse af ikke-revisionsydelser og det europæiske kvalitetscertifikat (EUK, 2011b, Artikel 68: 22, 81). Således kan kommissionen blandt andet specificere de krav, der stilles i forbindelse med det europæiske kvalitetscertifikat og ændre listen over relaterede revisionsydelser og ikke-revisionsydelser (EUK, 2011b: 22-23). I forlængelse heraf pålægges det medlemslandene at træffe passende foranstaltninger, for at sikre en effektiv anvendelse af forordningen, for eksempel ved at skabe incitament til hjælp fra anmeldere og sikre disse anonymitet jævnfør afsnit V (EUK, 2011b, Artikel 71: 22, 83).

Forordningen træder i kraft *"på tyvendedagen efter offentliggørelsen i Den Europæiske Unions Tidende"* og anvendes to måneder fra denne dato (EUK, 2011b, Artikel 72: 83). Der indføres dog overgangsbestemmelser i forbindelse med Artikel 32 (Udnævnelse af revisorer og revisionsfirmaer) og 33 (Revisionsopgavens varighed), vedrørende ikrafttrædelsen af den obligatoriske rotationsordning for revisionsfirmaer. Således gælder det, at enhver revisionskontrakt indgået før vedtagelsen af kommissionens forslag, der stadig er gældende ved ikrafttrædelsen, fortsat kan løbe i fire år herefter. Kontrakter indgået efter vedtagelsen af forslaget, men før ikrafttrædelsen, kan løbe i fem år efter ikrafttrædelsen (EUK, 2011b, Artikel 70: 10, 82).

Hvilken vej har EU-Kommissionen valgt?

Med publiceringen af Grønbogen, tog EU-Kommissionen første skridt på vejen mod en række betydningsfulde ændringsforslag forbundet med revisors erhverv. Således blev der i Grønbogen sat fokus på centrale emner med relation til øget harmonisering, uafhængighed og en bedre markedsstruktur. Dette affødte en voldsom debat, der sidenhen har ledt til Kommissionens endelig forslag, om ændring af 8. Selskabsdirektiv samt en helt ny forordning med krav til den lovpligtige revision af virksomheder af offentlighedens interesse. Ændringerne til 8. Selskabsdirektiv omfatter bl.a. krav til revisors uddannelse og godkendelse, konsekvent brug af ISA-standarder, tilpasning af revisionen til SMV'er og et forbud mod kontraktklausuler, som hindrer et frit valg af revisor. Derudover er der ændringsforslag knyttet til revisors uafhængighed, således at revisors fundament styrkes. Den væsentligste ændring er dog afskaffelsen af kapitlet om revision af PIE virksomheder, der i stedet foreslås reguleret gennem en ny forordning. Kommissionen ønsker at vedtage en forordning, da dette vurderes at være et passende middel, til at sikre en høj kvalitet i revisionen af PIE virksomheder. Forordningen indeholder nærmere bestemmelser om udførelsen, herunder uafhængighed, professionel skepsis og kvalitetskontrol. Her foruden foreslås indførelse af yderligere krav til kommunikation og information. Flere kompetencer til PIE virksomhedernes revisionsudvalg, som blandt andet har ansvaret for processen forbundet med revisors udvælgelse. I forlængelse heraf indføres restriktioner på revisors ansættelsesperiode og de opgaver som udføres. Endelig skærpes overvågningen af revisors arbejde på forskellig vis. Den kompetente myndighed, tillægges undersøgelses- og tilsynsbeføjelser. Sluttelig indeholder forordningen bestemmelser om administrative sanktioner og foranstaltninger, samt overgangsbestemmelser.

Således præsenterer Kommissionen en række betydelige og ikke mindst omfangsrige ændringer, som en kontroversiel vej mod målet: om at genskabe tilliden til markedet.

5. Har EU-Kommissionen valgt den rette vej?

Debatten og ikke mindst kritikken af EU-Kommissionens fremsatte forslag har været intens, hvilket imidlertid kan skyldes flere ting. Først og fremmest er forslagene umiddelbart fremkommet på baggrund af, en meget begrænset dialog med branchen. Således har det været fremhævet, at Kommissionen ikke har været lydhør overfor de mange indkomne høringssvar i forbindelse med Grønbogen, der udkom i 2010 som forløber til de endelig forslag. Dernæst er omfanget af ændringerne betydelige, hvilket kan medføre usikkerhed om de eventuelle konsekvenser, for såvel revisionsfirmaer som reviderede virksomheder. I denne sammenhæng kan der dog også findes interessenter, som blot ønsker at pleje deres egeninteresse uden at tage hensyn til eventuelle samfundsmæssige konsekvenser, i form af fremtidige finansielle forstyrrelser. Endelig skal det ikke forglemmes, at modsand mod forandringer er et kendt fænomen, der betragtes som en del af menneskets natur.

Blandt de interessenter, som aktivt har deltaget i debatten om EU-Kommissionens forslag er FSR - danske revisorer, herefter blot omtalt som FSR. FSR er brancheorganisation for alle godkendte revisorer i Danmark. Den nuværende forening er resultatet af en fusion i 2011, mellem tre danske revisorforeninger. Foreningen repræsenterer nu hele spektret af revisorer, dvs. statsautoriserede, registrerede, yngre revisorer samt revisorer under uddannelse. Sammenlagt har foreningen mere end 6.000 medlemmer, der repræsenterer 800 revisionsfirmaer (FSR, 2012b). Af foreningens vedtægter fremgår det, at foreningen vil: *"varetage alle medlemmernes faglige, kommercielle og erhvervspolitiske interesser, såvel nationalt som internationalt"* (FSR, 2012c). Derudover vil foreningen blandt andet sikre, at medlemmerne udfører deres forpligtelser, medvirke til at forbedre medlemmernes kvalifikationer, samt sikre den faglige kvalitet i branchen (FSR, 2012b). FSR er med deres 100 års jubilæum i år 2012 en organisation med mange års erfaring. De betragtes derfor ofte som hele revisorbranchens talerør og er i offentligheden anerkendt som et centralt element i den politiske debat vedrørende revision. Således anvendes FSR også som udgangspunkt i den følgende diskussion om EU-Kommissionens forslag. Ved anvendelsen af denne kilde skal der til trods for organisationens sammensætning og offentlighedens generelle opfattelse tages højde for, at organisationen kan være præget af enkeltgruppers holdninger og ønsker. Der optræder således en væsentlig risiko for at FSR er præget af Danmarks fire største revisionsfirmaer – også kaldet The Big 4[4]. Endelig vil der sjældent være fuldstændig enighed i en branche når der foreslås radikale ændringer, hvorfor FSRs holdning uanset intentionen kun kan betragtes som en indikator.

FSR har som mange andre interesseorganisationer, virksomheder og myndigheder indgivet høringssvar i forbindelse med EU-Kommissionens publicering af Grønbogen. Ligeledes har FSR

indgivet høringssvar i forbindelse med de præsenterede forslag til ændringen af det eksisterende 8. Selskabsdirektiv samt indførelsen af en forordning om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af offentlighedens interesse. Ifølge FSR er forslagene af meget vidtgående karakter. Det understreges således, at forslagene ikke blot vil få konsekvenser for revisionsbranchen, men også erhvervslivet som helhed. Kommissionen kritiseres i forlængelse heraf for kun i meget ringe grad at have lyttet til de mange høringssvar, som blev indgivet i forbindelse med Grønbogen (FSR, 2011: 1). Således støtter FSR kun ganske få dele af Kommissionens forslag. Overordnet gælder det tiltag som:

- *"Giver mulighed for, at det nuværende 8. direktiv om revision får lov at fungere, og at rammerne i direktivet udnyttes bedre.*
- *Øger kvalitetsniveauet yderligere. ... at der indføres internationale standarder i form af ISA´erne, således at et ensartet kvalitetsniveau sikres.*
- *Sikrer, at revisionskomiteerne får en øget rolle, og at flere beslutninger om virksomhedernes brug af revisor og revisors ydelser overlades til disse.*
- *Forbedrer samarbejdet mellem myndighederne, men også mellem myndigheder og revisor i form af gensidig informationsudveksling.*
- *Kan føre til introduktionen af en ny erklæringsstandard, som kan dække behovet for sikkerhed hos regnskabsbrugere af regnskaber fra virksomhederne i årsregnskabsloven klasse B"* (FSR, 2011: 3).

FSR – danske revisorer er ikke tilhængere af:

- *"At der indføres regler om tvungen rotation af revisionsvirksomheder*
- *At der indføres rene revisionsvirksomheder, der kun må yde revision og nogle få andre erklæringsydelser, og/eller at erhvervsvirksomhedernes mulighed for at købe andre ydelser end revision af revisionsvirksomhederne begrænses yderligere, end lovgivning og etiske retningslinjer kræver i dag*
- *At revisionsydelser skal i tvungent udbud*
- *At der gennemføres nye regler for revisors kommunikation med ledelse og omverden, hvis disse regler giver uklar kommunikation eller uklar ansvarsfordeling*
- *At EU går enegang på en række områder, hvor internationalt samarbejde og brugen af internationale regler og standarder er vejen frem"* (FSR, 2011: 2).

FSR fremhæver, at hovedpunkterne i forslagene hverken har opbakning blandt branchen eller erhvervsvirksomhederne. *"Det drejer sig bl.a. om forslagene om tvungen rotation af revisionsvirksomhed og om begrænsning i muligheden for, at erhvervsvirksomhederne kan få rådgivning og andre ikke-revisionsydelser af revisor"* (FSR, 2011: 1). Det vurderes ligefrem, at forslagene i stedet for at øge kvaliteten af revisionen, vil have den modsatte effekt og tilmed belaste virksomhedernes økonomi (FSR, 2011: 1).

FSR understreger i øvrigt, at finanskrisen ikke kunne have været undgået, hvis de foreslåede forslag allerede havde været indført. De faktiske forhold menes at være mere komplekse. I forlængelse heraf kritiseres EU-Kommissionens Konsekvensanalyse for ikke fuldt ud, at tage hensyn til virkningen af forslagene samt faktuelle fejl og udokumenterede påstande (FSR, 2011: 1-2). Noget tyder således på, at baggrunden for den voldsomme kritik af Kommissionens fremsatte forslag kan skyldes en mangelfuld Konsekvensanalyse.

For at afklare, hvorvidt dette er tilfældet inddrages EU-Kommissionens Konsekvensanalyse, "*Commission staff working paper, Impact assessment*", som blev publiceret samtidig med ændringsforslagene, den 30. november 2011. Bag denne analyse står IAB (Impact Assessment Board) og ISAG (Impact Assessment Steering Group), bestående af medlemmer fra DG Internal Market and Services, DG Competition, DG Economic and Financial Affairs, DG Enterprise and Industry, DG Employment and Social Affairs, the Legal Service and the Secretariat (EUC, 2011: 6, Note 6). Formålet var, at analysere de aktuelle problemer på markedet for revision og eventuelle konsekvenser af en række løsningsforslag, der fremsættes med henblik på at genoverveje revisors rolle, kvaliteten og omfanget af den service, revisor yder samt professionens generelle status i samfundet (EUC, 2011: 6).

Arbejdspapiret, der omfatter Konsekvensanalysen, består overordnet af en redegørelse for problemerne på revisionsmarkedet, en præsentation af Kommissionens mål, en analyse af løsningsforslagene samt et appendiks med uddybning af udvalgte resultater og lignende. Selve analysen foretages med afsæt i nedenstående figur 2.

Figur 2

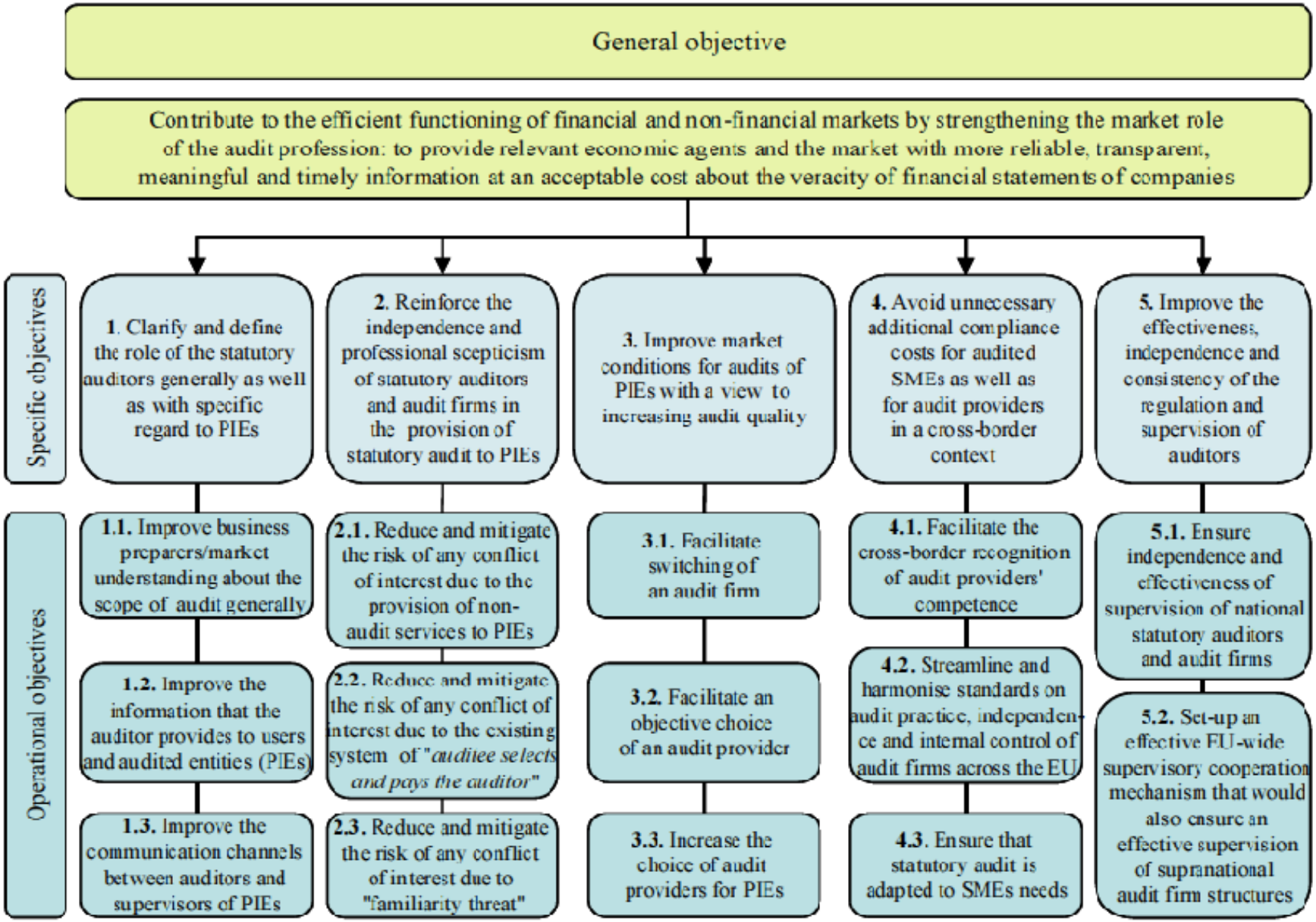

(EUC, 2011: 26, Figure 6, Objectives)

Analysen strukturers, i overensstemmelse med figur 2, på baggrund af fem mål. Til hvert af disse mål, præsenteres 2 eller 3 løsningsforslag, der i forening skal medvirke til at opfylde dem. Hvert løsningsforslag omfatter et basisscenarie, som beskriver den nuværende situation samt et varierende antal af løsninger, der analyseres både enkeltvis og i forhold til hinanden. I forlængelse heraf vurderes den enkelte løsning i forhold til følgende tre kriterier:

1) Effektivitet - *i hvilken grad det er sandsynligt at forslaget vil føre til opfyldelse af det/de overordnede mål*
2) Konvergens - *i hvilken grad den lovpligtige revision, i alle medlemsstater, er reguleret med baggrund i de samme krav*
3) Omkostningseffektivitet - *i hvilken grad det er sandsynligt at det/de overordnede mål opfyldes såfremt der tages hensyn til omkostningerne forbundet med implementeringen*

Effekten af hver løsning sammenholdes med basisscenariet, der symboliseres med 0. De resterende rates med henholdsvis: (+ +) stærkt positivt, (+) positivt, (- -) stærkt negativt, (-) negativt, (≈) neutral, (?) usikkert, (n.a.) ikke anvendelig (EUC, 2011: 31). Med baggrund i denne analyse konkluderes det hvilke løsninger, der kan sikre den bedste målopfyldelse og derfor udgør grundlaget for Kommissionens endelig forslag til såvel direktiv som forordning. Det er dog væsentligt at bemærke, i forbindelse med Kommissionens rating af de præsenterede løsninger, at der ikke findes yderligere forklaring på, hvorledes der skelnes mellem eksempelvis stærkt positivt og positivt eller præcist hvordan det afgøres, om en løsning skal rates positivt eller negativt. Kommissionens rating er i det følgende derfor kun medtaget for, at kunne sammenholde argumentation og rating samt give et indblik i, hvorledes man har vurderet omkostningseffektiviteten, som ellers ikke inddrages konsekvent. Endelig kan det undre hvorfor EU-Kommissionen har valgt at rate i forhold til konvergens, da alle løsningsforslag rates positivt i forhold til dette kriterium. Kriteriet vurderes endvidere uvæsentligt i forbindelse med kritikken, som rettes mod Kommissionens forslag. Det inddrages derfor ikke i den følgende diskussion af forslagene, men vil fortsat indgå i de benyttede figurer.

FSR – danske revisorer tager i deres høringssvar ikke nærmere stilling til de antydede fejl i EU-Kommissionens Konsekvensanalyse, derfor inddrages rapporten: ”Regulation of the Market for Statutory Audits” publiceret af konsulentvirksomheden, Copenhagen Economics (CE) i februar 2012, der som den eneste danske aktør mere nuanceret forholder sig til denne analyse. Copenhagen Economics beskæftiger en række økonomer, der blandt andet tilbyder rådgivningsydelser indenfor regulering og konsekvensanalyser. Således rådgives både virksomheder, myndigheder og politikere i situationer, hvor der opstår konflikter mellem den eksisterende regulering og markedet (Næss-

Schmidt *et al*, 2012: 4). Den anvendte rapport blev udarbejdet af Copenhagen Economics, for The Big 4, som ønskede en gennemgang af Kommissionens Konsekvensanalyse. Formålet var at give de politiske beslutningstagere en uafhængig vurdering af Konsekvensanalysen. Det var således ikke hensigten at udarbejde et alternativ til Konsekvensanalysen, men blot at udfylde hullerne og hvor det blev fundet relevant at udfordre Kommissionens konklusioner (Næss-Schmidt, *et al*, 2012: 4). Centralt i forbindelse med anvendelsen af denne rapport er, at den som så mange andre rapporter er bestillingsarbejde. Der er således en vis risiko for at rapporten, trods hensigten, ikke er fuldstændig uafhængig af The Big 4, som har bestilt gennemgangen.

I dette speciale anvendes hovedsageligt de to ovenfor præsenterede kilder, der til trods for deres oprindelse, kan være påvirket af de danske Big 4 firmaer. I det følgende skal det derfor holdes for øje, at kritikken kan være fokuseret på de tiltag, som eventuelt vil få uheldige konsekvenser for de større revisionsfirmaer, mens eventuelle fordele for mindre firmaer undlades. Ligeledes er erhvervsvirksomhedernes holdninger og forventninger til forslagenes konsekvenser kun inddraget relativt begrænset. Endvidere bør man være opmærksom på, at debatten om dette emne i høj grad er holdningsbaseret og at mediernes præsentation af disse holdninger ofte mangler mange nuancer. Interessenternes incitament til at deltage i en debat som denne, kan være meget varierende. Ofte vil de, som er positive overfor de fremsatte forslag føle et mindre incitament til at deltage og gøre opmærksom på eventuelle fordele, i forhold til dem som er imod og føler at forslagene vil have en negativ indflydelse.

Risikoen for en ensidig kritik begrænser dog ikke umiddelbart muligheden for at vurdere, hvorvidt kritikken er berettiget. Der skal dog gøres opmærksom på at billedet, som tegnes ikke vil være så nuanceret som den egentlige situation.

Med disse forhold in mente foretages i det følge en diskussion og vurdering af kritikken, der rettes mod fire af de i offentligheden mest omdiskuterede emner relateret til EU-Kommissionens forslag.

1) Revisors rolle og kvaliteten af revisors arbejde
2) Revisors arbejde – Forventningskløften
3) Revisors uafhængighed – Revision og Rådgivning
4) Revisionsmarkedet – Tvungen rotation og udbud

Ved behandlingen af det første emne gives indledningsvist en forklaring af baggrunden for emnets relevans. Herefter behandles revisors rolle og kvaliteten af revisors arbejde i hvert sit afsnit. Disse afsnit indeholder en kort introduktion til afsnittets centrale begreber. Med afsæt i disse begreber præsenteres EU-Kommissionens holdning og vurdering af, hvorledes det i denne krisetid forholder sig på de udvalgte områder. Dernæst præsenteres FSR og Copenhagen Economics opfattelse af samme område. Afslutningsvis foretages en diskussion og vurdering af de forskellige parters argumenter således at det jævnfør afsnit 1.1. kan konkluderes om revisor udfylder sin samfundsmæssige rolle og om der er problemer med kvaliteten af revisors arbejde.

Ved behandlingen af de følgende tre emner følges det samme princip. For hvert af disse emner præsenteres indledningsvis EU-Kommissionens bekymring, efterfulgt af deres reaktion på denne, i kraft af en oversigt over de mest centrale artikler i Kommissionens fremsatte forslag. I forlængelse heraf præsenteres FSRs overordnede holdning til de fremsatte forslag. Hvorefter fokus rettes mod Konsekvensanalysen og de løsningsforslag, som ligger til grund for de kritiserede ændringsforslag. Således gennemgås hvert enkelt løsningsforslag med fokus på Kommissionens prioritering af mulige løsninger, efterfulgt af FSR og Copenhagen Economics holdninger hertil. Dernæst diskuteres og vurderes det, hvorvidt forslagene med afsæt i parternes argumenter, vil opfylde Kommissionens mål. Som afrunding og opsummering på hvert af de tre emner besvares spørgsmålene fra afsnit 1.1.:

- Vil øget information, jævnfør de fremsatte forslag, reducere forventningskløften?
- Vil adskillelse af revision og rådgivningsydelser forbedre revisors uafhængighed?
- Vil indførelse af tvungen rotation og udbud forbedre markedssituationen?

6. Revisors rolle og kvaliteten af revisors arbejde

I kølvandet på krisen har det, ifølge EU-Kommissionen givet anledning til stor undren i befolkningen at virksomheder, kun få måneder før et konkursdekret, har aflagt regnskaber med såkaldte blanke påtegninger. Som det fremgår af de europæiske regler[5], skal revisor ikke erklære sig om den reviderede virksomheds fremtidige stabilitet. Der er blot krav om at revisor foretager en vurdering af den finansielle rapporterings sandfærdighed, samt virksomhedens evne til at opfylde going concern forudsætningen (EUC 2011: 13). Revisor skal med andre ord udelukkende vurdere, om den reviderede virksomhed er i stand til at fortsætte sin drift i mindst 12 måneder fra balancedagen (IAASB, 2009a: ISA 570). Dette har givet anledning til en del forvirring i forbindelse med omfanget af revisors vurdering. I forlængelse heraf stiller Kommissionen derfor spørgsmålstegn ved, hvorvidt revisors rapportering opfylder brugernes behov samt, hvorvidt en tilstrækkelig mængde af den opnåede information videreformidles. Det understreges således også at kommunikationen mellem revisor og tilsynsmyndigheder for Public – Interest Entities (PIE virksomheder) er meget mangelfuld (EUC 2011: 13-14). Med andre ord, er der opstået tvivl om revisors rolle og i forlængelse heraf kvaliteten af revisors arbejde.

6.1. Revisors rolle

Hvad er revisors rolle?

Kommissionen fremhæver, at tillid til årsrapporten er essentiel for alle virksomhedens interessenter, som grundlag for en vurdering af den finansielle situation. En grundlæggende tillid til sandfærdigheden af virksomhedernes årsrapport er fundamental for en normal markedsfunktion. Således er en tredjemands verificering af sandfærdigheden af disse årsrapporter afgørende. Revision, er en service ydet i offentlighedens interesse. Revisors rolle er således, at bidrage til troværdigheden og pålideligheden af årsrapporten (EUC, 2011: 7).

Der er tilsyneladende ingen uenighed om, at revisor varetager en samfundsmæssig vigtig rolle, som skal skabe tillid. Uenigheden opstår derimod i forhold til, hvorvidt revisor evner at udfylde denne rolle.

EU-Kommissionen: Det er tvivlsomt om revisor udfylder sin rolle på ret vis

I Grønbogen fremhævede Kommissionen, at der var behov for at se nærmere på revisors evne til, at udfylde sin rolle (EUK, 2010: 3). Kommissionens Konsekvensanalyse er blandt andet udarbejdet

med det formål, at genoverveje revisors rolle (EUC, 2011: 6), mens det som baggrund for forordningsforslaget påpeges at: *"finanskrisen har fremhævet svagheder i den lovpligtige revision, navnlig med hensyn til virksomheder af interesse for offentligheden"* (EUK, 2011b: 2). EU-Kommissionen stiller således spørgsmålstegn ved revisors evne til, at udfylde den ønskede rolle, hvilket senere underbygges af en bekymring for kvaliteten af revisors arbejde.

FSR og Copenhagen Economics: Revisor udfylder sin rolle på ret vis

I FSR – danske revisorer hilses debatten om revisors rolle velkommen og der udtrykkes en klar støtte til tiltag, som kan højne kvaliteten og udvikle den lovpligtige revision, således at der sker en løbende forbedring af branchens ydelser. Det præciseres at revisor skal fungere som offentlighedens tillidsrepræsentant, der forudsætter uafhængighed. Uafhængigheden udgør ifølge FSR grundlaget for revisors arbejde og kvaliteten heraf (FSR, 2011: 4-5). I FSRs høringssvar tages der ikke nærmere stilling til revisors rolle, men det fremhæves, at branchen generelt besidder et højt fagligt niveau, som sikrer en høj kvalitet (FSR, 2011: 2). Der er således intet, der indikerer, at FSR ikke mener, at revisor udfylder sin rolle tilfredsstillende. I lighed hermed betragter Copenhagen Economics ikke revisor som en central del af finanskrisen. En holdning, der ifølge CE deles af The European Bank Federation, the 100 Gruop of Finance Directors i England samt chefen for reguleringen af det finansielle marked i Holland (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 19).

Copenhagen Econimics fremhæver, at den eksterne revisors arbejdsområde er forholdsvist snævert og at der i forhold til det finansielle marked, findes særlige udfordringer knyttet til vurderingen af going concern. Ifølge CE er betydningen af en erklæring med en afkræftende konklusion, på baggrund af en manglende opfyldelse af going concern forudsætningen, mere afgørende for virksomheder i banksektoren end for virksomheder uden for denne sektor. Dette antages derfor, at have optrådt som en begrænsende faktor ved revisors kritiske vurdering (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 19).

CE mener, at årsagen til krisen skal findes i ændrede markedsbetingelser og at det ikke er en del af revisors lovregulerede ansvarsområde at forudse sådanne ændringer. Dette underbygges med følgende citat fra Bank of International Settlements: *"... audit firms may appropriately provide a clean (i.e. unqualified)audit opinion on a bank's financials statements and in the next reporting period, the bank could suffer additional losses due to further declines in the value of fair valued assets ..."while "... some market participants may believe that all losses should have been recognised in the initial reporting period"* (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 19). Det understreges, at selvom revisor skal forholde sig til going concern forudsætningen, er udgangspunktet for denne vurdering,

de data, der er tilgængelige på vurderingstidspunktet (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 19). I denne sammenhæng fremhæves det således, at de officielle økonomiske prognoser fra 2006 og 2007 ikke indikerede, at der var en omfattende bankkrise på vej. Når regnskabsbrugerne alligevel har haft en forventning om, at revisor burde have forudset krisen har de ifølge CE forventet, at revisor ville tage hensyn til indikatorer, som veletablerede institutioner, som Bank of England og OECD undlod at bemærke (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 21). Endelig fremhæves det, at revisorerne faktisk tog initiativer og agerede i forhold til finanskrisen. Således blev der i 2008 i England indledt møder mellem regeringen og Big 4, og tilsvarende i Frankrig mellem aktieudstedere, revisorer og AMF, der regulerer det finansielle marked, for at gøre opmærksom på de mulige finansielle problemstillinger. Allerede i 2007 fik det irske Finanstilsyn værdifulde informationer, som et resultat af omfattende kommunikation mellem revisionskunder og -udvalg. Disse eksempler viser ifølge Copenhagen Economics, at revisorerne ikke blot lod stå til, men opfordrede til ensartede og mere relevante beskrivelser af bankernes værdiansættelse. Det nævnes dog i forlængelse heraf, at en mere aktiv tilgang fra revisorernes side ikke nødvendigvis ville have været afgørende (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 20-21).

Copenhagen Economics vurderer, med udgangspunkt i ovenstående, at revisor har udført sit arbejde, og selvom der kan være enkelte eksempler på det modsatte, er disse fejl ikke den væsentligste årsag til finanskrisen. CE mener, at de forhold, der førte til krisen i mange tilfælde var kendte af såvel de finansielle tilsynsmyndigheder som virksomhederne på det finansielle marked gennem årsrapporterne. Den finansielle krise har dog påvist, at det nuværende system til at vurdere going concern og i denne sammenhæng også revisors rolle kan forbedres. Desuden fremhæver CE, at samspillet og kommunikationen mellem de regulerende myndigheder, revisorerne, revisionsudvalg og virksomhederne, er et oplagt emne til forbedring (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 21).

Udfylder revisor sin samfundsmæssige rolle?

Som det ses ovenfor forsøger særligt Copenhagen Economics, at mane Kommissionens tvivl om revisors evne til at udfylde sin rolle, til jorden. Påfaldende ved Copenhagen Economics argumentation er dog den umiddelbare manglende kontinuitet. Det kan således undre, at de argumenterer for at ingen kunne forudse krisen, men konkluderer at både tilsynsmyndigheder og markedsdeltagere kendte til de forhold, som førte til krisen. Ikke mindst fordi de skulle have opnået dette kendskab gennem årsrapporterne, hvorom revisor skal erklære sig. Der skulle således ikke være informationsasymmetri mellem de nævnte parter. Mest iøjnefaldende er dog det indledende argument, hvori det

fremhæves, at revisor har ladet sig begrænse i vurderingen af going concern, fordi virksomheder i banksektoren er mere udsatte, i forbindelse med afgivelsen af en afkræftende konklusion, såfremt going concern forudsætningen ikke opfyldes. Med dette argument tillader CE tilsyneladende revisor, at skelne mellem forskellige virksomheder og dermed anvende forskellig grad af professionel skepsis. CE accepterer med andre ord, en betydelig ringere grad af sandfærdighed, ved revision af virksomheder i banksektoren. Dette er yderst bekymrende, ikke blot i henhold til revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant, men også i forhold til bankernes store betydning i forbindelse med krisen. Revisor skal, som det også senere diskuteres, være uafhængig og forholde sig objektivt til det materiale, der leveres af virksomhedens ledelse. Dette gælder også i henhold til bankerne, uanset om konsekvenserne af revisors erklæring har større eller mindre betydning. Endelig bør det kort nævnes, at CE ikke oplyser kilden bag de omtalte prognoser, som i lighed med så mange andre ikke forudså krisen. Det er således ikke muligt at kontrollere, hvorvidt prognoserne er fra samme kilde eller hvordan de er udvalgt. Der eksisterer med andre ord en risiko for at kilden ikke anvendes korrekt eller er uegnet.

Der er uenighed om, hvorvidt revisor opfylder sin rolle på tilfredsstillende vis. Kommissionens spørgsmålstegn herved skyldes, som det ses nedenfor, hovedsageligt en opfattelse af, at revisionskvaliteten har været faldende samt en åbenlys forventningskløft i forhold til revisors arbejde. Trods tvivlen om kvaliteten af Copenhagen Economics argumentation, er det dog interessant at revisorerne tilsyneladende tog en række initiativer i krisens tidlige stadie, for at gøre opmærksom på den kritiske situation på det finansielle marked. Spørgsmålet er således om det på nogen måde ville have været muligt, for revisor i samarbejde med myndighederne, at afværge en så omfattende krise. Det forekommer umiddelbart tvivlsomt. Uanset om dette er tilfældet eller ej, er det dog foruroligende såfremt kvaliteten af revisors arbejde er faldende. Revisor kan naturligvis ikke udfylde sin rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant tilfredsstillende, såfremt arbejdet ikke udføres med en særdeles høj kvalitet, der giver regnskabsbrugerne den nødvendige sikkerhed. På denne baggrund må det konkluderes, at en række faktorer spiller ind i afgørelsen af, hvorvidt revisor evner at udfylde sin rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant. Det kan altså ikke umiddelbart udelukkes, at der kan være problemer med udfyldelsen at revisors rolle.

6.2. Revisionskvalitet

Revisors rolle hænger unægteligt sammen med den opfattede kvalitet af revisors arbejde. Tvivlen om revisors rolle har således også givet anledning til spørgsmål vedrørende kvaliteten af det udførte arbejde. I den forbindelse er det væsentligt at påpege, at forskellige interessenter har forskellige opfattelser af begrebet revisionskvalitet. Konsekvensanalysen er udarbejdet med støtte fra en undersøgelse lavet af ESCP Europe,[6] der skelner mellem opfattet og reel revisionskvalitet. Den *reelle* kvalitet er den faktiske kvalitet, der kan måles. Mens den *opfattede* revisionskvalitet påvirkes af potentielle problemer, afledt af skandaler eller tidligere kriser (ESCP, 2011: 176). Denne skelnen skaber en god indgangsvinkel til håndteringen af dette komplekse emne. Begrebet reel kvalitet, bør dog betragtes mere nuanceret end det foreslås ovenfor. For eksempel kan høj kvalitet ligeledes skyldes en god evne til, at udvise professionel skepsis, hvilket ikke umiddelbart kan måles. I denne sammenhæng må det dog antages, at der vil blive fundet færre fejl såfremt der udvises en høj grad af professionel skepsis. Derfor anvendes ESCP Europes mindre nuancerede skelnen.

EU-Kommissionen: Kvaliteten af revisors arbejde er faldende

De mange spørgsmål vedrørende revisionskvaliteten har i EU ført til en lang række undersøgelser heraf. Ifølge Kommissionen har flere af de europæiske undersøgelser afsløret reelle kvalitetsproblemer i store revisionsfirmaer (EUC, 2011: 11). Kommissionen tager udgangspunkt i rapporter fra 5 af de 6 største økonomier i EU: Frankrig, Tyskland, Italien, Holland og England. Den sidste er Spanien, som ikke er medtaget, da der ikke var materiale tilgængeligt om fundene i dette land (EUC, 2011: 107).

Den hollandske rapport viste svagheder i 29 ud af 46 sager. Det konkluderes, at der ikke kun er problemer i henhold til den finansielle sektor, men at der er behov for fundamentale ændringer for at forbedre kvaliteten. I England var 11 % af den udvalgte stikprøve ikke tilfredsstillende. Dette førte til et ønske om, at øge den professionelle skepsis, særligt i forhold til skøn og værdiansættelse af immaterielle aktiver, goodwill, fremtidig indtjening og lignende, der kan have betydning for opfyldelsen af going concern forudsætningen. Ved en række kontroller af tyske revisionsfirmaer med PIE kunder, i perioden 2007-2010 er antallet af tilfælde med disciplinære sanktioner steget fra 19-27 %. Her er der, i lighed med England, observeret en række problemer i henhold til vurderingen af going concern, samt værdiansættelsen af goodwill og andre aktiver. Dernæst er der fundet svagheder i revisors vurdering af risikoen for fejl eller besvigelser, særligt som følge af at revisionsarbejdet udføres proforma (EUC, 2011: 12).

I Danmark afsluttede Revisortilsynet i 2010, 178 kontroller hvoraf 46 % udløste en reaktion. Det bemærkes i Revisortilsynets rapport, at 22 % af sagerne er sendt til Revisornævnet. Til sammenligning var tallet i 2009 betydeligt lavere, her krævede kun 25 % af sagerne reaktion, og kun 10 % blev sendt til Revisornævnet (Revisortilsynet, 2011: 2-3 og 13). Kommissionen understreger, at den negative tendens ikke alene findes i EU, men også ses i USA, hvor en række undersøgelser ligeledes giver anledning til bekymring vedrørende både mængden og typen af fejl (EUC, 2011: 12). Således konkluderer Kommissionen i tråd med deres bekymring om revisors evne til at udfylde sin rolle, at kvaliteten af revisors arbejde er faldende.

FSR og Copenhagen Economics: Kvaliteten af revisors arbejde er stigende

FSR mener, at *"det nuværende regelsæt og branchens høje faglige niveau sikrer en høj kvalitet af revisionsydelser, herunder til virksomheder af særlig offentlig interesse"* (FSR, 2011: 2). I forlængelse heraf understreges det, at *"finanskrisen ikke kunne have været undgået, hvis de nu foreslåede regler allerede var indført"* (FSR, 2011: 2). Ifølge FSR er der således ingen tvivl om, at der ikke er problemer med kvaliteten af revisors arbejde.

Med en mere videnskabelig tilgang erkender Copenhagen Economics, med udgangspunkt i rapporten fra ESCP Europe, der i lighed med Kommissionen har analyseret inspektionsrapporterne fra de tidligere nævnte lande, at der i halvdelen af tilfældene var behov for væsentlige forbedringer af revisionserklæringerne. CE pointerer dog, at det fremgår af analysen, at der i løbet af de seneste år er set tegn på, at kvaliteten er forbedret. Årsagen til forbedringerne antages at være revisors reaktion på revisortilsynets feedback. Dernæst antages selve implementeringen af tilsynsordningen, at have haft en positiv effekt på revisionskvaliteten (Næss-Schmidt, *et al*, 2012: 22).

En mangel ved ESCPs og Kommissionens analyse er, ifølge Copenhagen Economics, at de ikke tager højde for målbare forskelle mellem små og store revisionsfirmaer (Næss-Schmidt, *et al*, 2012: 23). CE har set nærmere på resultaterne fra den engelske tilsynsrapport, der viser en højere revisionskvalitet blandt de store revisionsfirmaer. Det engelske tilsyn har gennemgået revisionerne og inddelt dem i tre kategorier, afhængigt af behovet for forbedringer. Mere end 90 % af revisionerne udført af Big 4 var placeret i den bedste eller næstbedste kategori, mens det var mindre end 60 % af de små revisionsfirmaers revisioner, der opnåede samme placering. Det betyder med andre ord at omfanget af revisioner med et behov for væsentlige forbedringer, var størst blandt de små revisionsfirmaer, nemlig 44-55 % af tilfældene. I relation til dette bemærker CE, at de små revisionsfirmaer generelt reviderer mindre og mere ukomplicerede virksomheder (Næss-Schmidt, *et al*, 2012: 24).

EU-Kommissionen fremhæver, at 11 % af revisionerne udført af de 6 største engelske revisionsfirmaer havde behov for væsentlige forbedringer. Dette er ifølge Copenhagen Economics ikke forkert, men for Big 4 alene var det kun 9 % af revisionerne, mens det for de to næststørste revisionsfirmaer var hele 17 % af deres revisioner, der havde behov for væsentlige forbedringer (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 24).

Endvidere fremhæves det af Copenhagen Economics, at ESCP i forlængelse af ovenstående analyse har foretaget en undersøgelse af den opfattede kvalitet. Denne viser sig i høj grad at være præget af informationsværdien af revisors erklæring og supplerende oplysninger fra virksomheden. Således konkluderer ESCP ifølge CE, at det mest kritiske problem, med hensyn til revisionskvaliteten, tilsyneladende er investorernes opfattelse af kvalitet og ikke den reelle kvalitet. Med afsæt i dette konkluderer Copenhagen Economics ligeledes, at den reelle revisionskvalitet ikke er faldene, men at problemet i stedet skyldes forskellige kvalitetsforventninger (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 23).

Er der problemer med kvaliteten af revisors arbejde?

Som præsenteret ovenfor, er der delte meninger om, hvorledes det står til med kvaliteten af revisors arbejde. I denne sammenhæng er det bemærkelsesværdigt, at der er vidt forskellige fortolkninger af de samme rapporter. Kommissionen konkluderer, at der er tydelige tegn på en faldende kvalitet, hvorimod ESCP og CE konkluderer, at der har været en del tilfælde med fejl, men at den reelle kvalitet til trods herfor er stigende. Dette understreger først og fremmest, at tal kan fortolkes på forskellig vis og dermed ikke leder til et entydigt resultat. I henhold til EU-Kommissionens argumentation bør det fremhæves, at det kun er rapporten fra Tyskland, der viser udviklingen over flere år, og dermed et reel fald i kvaliteten. I de andre rapporter konstateres et antal fejl, hvilket er utilfredsstillende, men rapporterne omtaler ikke, hvorledes dette antal er sammenlignet med tidligere år. I denne sammenhæng kan det således være afgørende, hvilke informationer de forskellige instanser har haft vedrørende de foregående års undersøgelsesresultater, samt den subjektive holdning hvormed fortolkningen er foretaget. Her foruden kan årsagen til de to forskellige resultater, og det faktum at ESCP og CE konkluderer, at den reelle kvalitet har været stigende, til trods for en del fundne fejl, skyldes flere ting. For det første kan antallet af kontroller være ændret, med et stigende antal kontroller vil antallet af fundne fejl alt andet lige også stige, det er dog ikke ensbetydende med en procentvis stigning, i forholdet mellem fundne fejl og antallet af kontroller. Dernæst kan det have betydning, hvis tilsynsmyndighederne har ændret fokus ved udvælgelsen af kontrolemner, således at

der for eksempel ikke udelukkende fokuseres på store kunder, en bestemt gruppe af virksomheder eller at man bare har fundet et nyt fokusområde.

Endelig påpeger Copenhagen Economics, at man bør skelne mellem små og store revisionsfirmaer. Denne skelnen vil vise et mere nuanceret billede af, hvor fejlene bliver begået. Der kan ikke udledes en generel tendens alene på baggrund af den forskel, som ses blandt de engelske firmaer. Til trods for dette giver undersøgelsesresultatet en god indikation af, at der kan være behov for yderligere undersøgelser. Dette er især centralt, fordi der i en del af EU-Kommissionens forslag sættes fokus på de store revisionsfirmaer, typisk Big 4, som reviderer virksomheder af interesse for offentligheden.

FSR understreger i deres høringssvar, at der i hvert fald ikke er problemer i Danmark, svaret indeholder dog hverken argumenter eller henvisninger, som kan underbygge denne påstand. Det samme gør sig gældende for den mere bombastiske udtalelse om, at finanskrisen ikke kunne have været undgået, hvis de nu foreslåede regler allerede var indført. I denne sammenhæng er det vigtigt at understrege, at EU-Kommissionen ikke på noget tidspunkt har konstateret, at finanskrisen med indførelsen af de foreslåede regler kunne være undgået eller at finanskrisen alene er revisorbranchens ansvar. Endelig er det bekymrende, at FSR tilsyneladende ikke har overvejet resultatet af de danske kontroller foretaget af Revisortilsynet, som umiddelbart indikerer, at der er sket en forringelse af kvaliteten. Ved en vurdering af den forholdsvis store stigning i antallet af fejl, bemærkes det i Revisortilsynets rapport, at de ikke mener at have bedømt konstaterede fejl hårdere end tidligere. Snarere kan det skyldes, at der er indført mere detaljerede krav til gennemførelsen af kvalitetskontrollen. Ligesom tilsynet har valgt, at fokusere på særligt risikofyldte områder, eksempelvis konkurssager. Overdragelse til Revisornævnet, i relation til konkurssager, er blandt andet sket som følge af utilstrækkelig dokumentation for revision af going concern forudsætningen (Revisortilsynet, 2011: 2-3, 13). Til trods for, at man i revisortilsynet tilsyneladende helt eller delvist har skiftet fokus, udledes det, at der i Danmark er en klar indikation på en forringet kvalitet af revisors arbejde.

Hvorvidt der er problemer med den reelle kvalitet af revisors arbejde i hele Europa, er det på baggrund af de fremførte argumenter vanskeligt at afgøre. Det kan dog konkluderes, at der i flere af de europæiske medlemslande er utilfredshed med kvaliteten af det udførte arbejde. Det er til gengæld hverken bevis for, at kvaliteten er stigende eller faldende. Kritikkerne fremfører dog argumenter, som antyder, at EU-Kommissionens forarbejde kunne have været udført mere omhyggeligt. Ved at have skelnet mellem små og store revisionsfirmaer, ville udgangspunktet for analysen, sandsynligvis have været anderledes og det vurderes i denne sammenhæng at være centralt. Klart står det

dog, som også fremhævet af kritikkerne, at der er problemer med den opfattende kvalitet, hvilket også erkendes af Kommissionen, der forsøger at behandle denne problematik gennem en reducering af forventningskløften, som behandles i det følgende afsnit.

Udfylder revisor sin samfundsmæssige rolle og er der problemer med kvaliteten af revisors arbejde?

Med udgangspunkt i oversående står det klart, at EU-Kommisionen og branchen, repræsenteret af FSR og Copenhagen Economics, ikke er enige om revisors evne til, at udfylde sin samfundsmæssige rolle og hvorvidt kvaliteten af revisors arbejde har været faldende. Begge parter argumenterer på mangelfuld vis for deres sag. Umiddelbart må det dog konkluderes, at Kommissionens argumenter vejer tungest. De mange kritiske tilsynsrapporter giver tydelige indikationer på, at der er behov for, at se nærmere på kvaliteten af revisors arbejde og således også revisors evne til at varetage sin rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant. Til gengæld har Copenhagen Economics fremhævet mulige forskelle i kvaliteten af arbejdet udført af henholdsvis små og stor revisionsfirmaer, der gør det tydeligt, at en mere nuanceret undersøgelse kunne have forbedret EU-Kommissionens vurderingsgrundlag i denne sag og måske haft indflydelse på de efterfølgende valg.

7. Revisors arbejde – Forventningskløften

Med baggrund i tvivlen om revisors evne til at udfylde sin samfundsmæssige rolle, herunder opretholdelsen af den ønskede kvalitet, har EU-Kommissionen konstateret en betydelig forventningskløft mellem omfanget af revisionen, revisors erklæring og interessenternes forventninger hertil (EUC, 2011: 13).

Grundlæggende opstår forventningskløften, som følge af en uoverensstemmelse mellem det regnskabsbrugerne forventer og det de faktisk får. Denne uoverensstemmelse kan skyldes to ting. En misforståelse af revisions formål og omfang, samt hvilke iboende begrænsninger, der er knyttet hertil og/eller dårlig kommunikation, som følge af såkaldte standard påtegninger, der ikke giver brugerne et fuldstændigt billede af omfanget af revisors handlinger (IAASB, 2011: 7). EU-Kommissionen har i forbindelse med finanskrisen fundet indikationer på begge problemstillinger. Ifølge Kommissionen vil der fortsat eksistere en betydelig forventningskløft, hvis ikke der foretages ændringer i det gældende 8. Selskabsdirektiv (2006/43/EF af 17. maj 2006). Der er således risiko for at forværre usikkerheden til revisors erklæring og værdien heraf, samt virksomhedens evne til, at opfylde going concern forudsætningen, særligt i henhold til PIE virksomheder (EUC, 2011: 23). Som en del af forordningen, om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden, foreslås derfor blandt andet i følgende artikler, en række foranstaltninger:

- **Artikel 14 – Den lovpligtige revisions omfang**
  Beskrivelse af den lovpligtige revision

- **Artikel 15 – Professionel skepsis**
  Definition af professionel skepsis og krav til revisors anvendelse heraf

- **Artikel 16 – Tilrettelæggelse af arbejdet**
  Krav til håndtering/udførelse af centrale opgaver forbundet med arbejdets tilrettelæggelse

- **Artikel 22 – Revisionspåtegning**
  Krav til indholdet i revisors påtegning

- **Artikel 23 – Supplerende rapport til revisionsudvalget**
  Krav til indholdet i revisionsprotokollatet samt revisionsudvalgets brug af dette

- **Artikel 24 – Revisionsudvalgets tilsyn med den lovpligtige revision**
  Krav til revisionsudvalgets overvågning samt kommunikation mellem revisor og udvalg

- **Artikel 25 – Indberetning til tilsynsmyndighederne for PIE virksomheder**
  Krav om indberetning samt regelmæssig dialog

FSR: Forventningskløften skal mindskes, men forslagenes indhold er tvivlsomt

I FSR erkender man, at der er en kløft mellem offentlighedens umiddelbare forventninger til revisor og revisors faktiske arbejde ifølge de gældende krav. Der hersker således heller ingen tvivl om, at denne kløft skal reduceres (FSR, 2011: 4). Spørgsmålet er blot hvordan? I henhold til denne udfordring koncentreres FSRs kritik om to hovedpunkter: indholdet i revisors erklæring og brugen af revisionsprotokollen.

"FSR – danske revisorer støtter tiltag, der fører til, at erklæringen bliver nemmere at forstå og mere kommunikativ ... men en række forudsætninger skal på plads, for at et godt resultat kan nås" (FSR, 2011: 13- 14). EU-Kommissionen foreslår, at erklæringen udvides, således at den bliver mere informativ i kraft af, at flere emner medtages og derved bliver omtalt. FSR er imidlertid skeptisk i forhold til værdien af Kommissionens forslag til indholdet af erklæringen. Ifølge FSR bidrager forslaget ikke som ønsket til klarhed, men i modsætning hertil til lange og uklare revisionspåtegninger, som brugerne ikke vil kunne forstå. Det understreges, at påtegningen skal opretholde sin klare brugerværdi, således at det fortsat fremstår klart, hvorvidt der er tale om en blank påtegning, om der er taget forbehold eller givet supplerende oplysninger. Påtegningen skal give klarhed og sammenlignelighed fra virksomhed til virksomhed. *"Hvis påtegningen skal indeholde lange, individuelle beskrivelser, risikerer man at tabe den klarhed, der er i dag"* (…) *"Det fremgår i dag klart af påtegningen, om regnskabslæseren skal se på regnskabet med et grønt, gult eller rødt lys. Der er grønt lys for læsning af regnskabet, når der er afgivet en blank påtegning. Gult lys, når der er supplerende oplysninger, og rødt lys, hvis der er forbehold"*. I forlængelse heraf understreges det dog, at *"påtegningen ikke i sig selv kan danne grundlag for en beslutning om at allokere ressourcer til den reviderede virksomhed"* (FSR, 2011: 15). Således må enhver beslutning om at investere, nødvendigvis foretages på baggrund af en grundig analyse.

I forlængelse af ovenstående udtrykker FSR bekymring for, at der kan opstå tvivl om, hvem der er ansvarlig for rapporteringen om virksomhedens forhold. FSR mener således ikke, at revisor må *"pålægges et selvstændigt krav om rapportering af konkrete forhold vedrørende den reviderede virksomhed"* (FSR, 2011: 15). Det skal fortsat være ledelsen, der har ansvaret for al rapportering, såfremt man vil undgå at reducere klarheden om både ansvar og informationsværdien. Afslutningsvis bemærkes det, at IAASB (International Auditing and Assurance Standard Board)[7] i foråret 2011 udsendte et konsultationspapir[8] om revisors rapportering således, at der kunne foretages forbedringer baseret på brugernes input og på et reflekteret grundlag. FSR opfordrer til, at *"man ikke går*

enegang på dette område, men at udviklingen finder sted på et internationalt niveau, således at man får en holdbar og gennemarbejdet løsning" (FSR, 2011: 15-16).

I forbindelse med revisors erklæring aflægges der i Danmark et revisionsprotokollat. FSR støtter i denne sammenhæng et forslag om, at benytte revisionsprotokollen eller en lignende rapport i et forsøg på, at forbedre kommunikationen til ledelsen. Vigtig er det dog, at der er tale om en intern rapport, denne må således ikke fremlægges for generalforsamlingen, sådan som det ifølge forslagets artikel 23, punkt 1, er muligt. Såfremt revisionsudvalget kan indstille rapporten til forevisning på generalforsamlingen vil informationsværdien blive svækket. Dette skyldes, at revisor i givet fald skal tilpasse rapporten til en bredere skare af brugere, der ikke nødvendigvis har samme forudsætninger for at forstå rapportens indhold. Der opfordres således også til, at det nærmere indhold af en eventuel rapport drøftes med interessenterne (FSR, 2011: 16).

En del af disse bekymringer inddrages og overvejes i EU- Kommissionens Konsekvensanalyse, som præsenteres i det følgende.

EU-Kommissionen: Løsningsforslag som skal medvirke til at præcisere og definere revisors rolle generelt og med hensyn til PIE virksomheder.

7.1. Styrkelse af kendskabet til revisionens omfang

1.1. Løsningsforslag som vil styrke regnskabsaflæggeres/markedets kendskab til omfanget af revisionen generelt

0. **Basisscenarie: Ingen definition af revisionens omfang på EU niveau**
1. **Præcisering og specificering af den lovpligtige revisions omfang i det europæiske regelsæt, så forventningskløften reduceres.**
2. **Ændring af den lovpligtige revisions omfang således at forventningskløften fjernes. Det kræves at revisorerne forholder sig til informationer vedrørende fremtiden, særligt i forbindelse med "going concern".**

En reducering af den eksisterende forventningskløft kræver handling. Den aktuelle regulering af den lovpligtige revision giver ganske enkelt ikke interessenterne tilstrækkelig klarhed om revisors rolle og omfanget af revisionen. Ved gennemførelsen af den første løsning, ændres der ikke på omfanget af den lovpligtige revision (EUC, 2011: 31). I stedet præciseres omfanget og i relation hertil

specificeres revisors rolle. Det understregs blandt andet, at revisor kun skal forholde sig til going concern og at revisor skal udføre sine arbejdsopgaver med professionel skepsis (EUC, 2011, Annex 8: 130-131). I dag er formålet med revisionen i høj grad afhængig af medlemslandenes selvregulerede revisionsstandarder. Ved at offentliggøre mere information om revisors arbejde, skabes der mulighed for en større offentlig forståelse af revisionens omfang og kvalitet. Revisionen skal ikke give fuldstændig sikkerhed omkring den reviderede virksomheds fremtidige overlevelsesevne, det skal blot konstateres om going concern forudsætningen er opfyldt (EUC, 2011: 31).

Løsning nummer 2 er mere kontroversiel, da man med dette forslag vil udvide omfanget af den lovpligtige revision til at omfatte en vurdering af virksomhedens fremtidige finansielle situation, der dækker mere end going concern forudsætningen. Opbakningen til gennemførelsen af denne løsning, er ifølge Kommissionen meget begrænset, da løsningen ikke vil skabe merværdi for interessenterne. Det er ledelsens ansvar at foretage den fremadrettede analyse af virksomhedens fremtidige økonomiske situation og andre markedsaktører såsom aktieanalytikere eller kreditselskaber, forholder sig allerede til pålideligheden af denne analyse. Således vil involvering af revisor, i denne sammenhæng, blot skabe øgede omkostningerne uden tilsvarende fordele for den reviderede virksomhed. Med baggrund i dette prioriteres den første løsning (EUC, 2011: 32). Hvilket også afspejles i ratingen af de to løsninger, som ses i figur 3 nedenfor.

Figur 3

Mål / **Løsningsforslag**	Delmål 1.1		
	Effektivitet	**Konvergens**	**Omkostnings-effektivitet**
0. Basisscenarie	0	0	0
1. Præcisering og specificering af den lovpligtige revisions omfang for at reducere forventningskløften	+	+	≈
2. Ændring af den lovpligtige revisions omfang for at fjerne forventningskløften	-	+	-

(EUC, 2011: 31, Figure 6 red.)

Som det ses af figuren, vurderes det ganske enkelt, at problemet ikke vil kunne løses ved implementering af løsning nummer 2, der rates negativt både i forhold til målopfyldelsen, betegnet som effek-

tivitet og i forhold til omkostningseffektivitet. I lighed med Kommissionen, støtter størstedelen af respondenterne til Grønbogen også løsning 1 (EUC, 2011: 32).

FSR og Copenhagen Economics: Løsning nummer et er det rette valg

Copenhagen Econimics er overordnet enig i Kommissionens konklusion om, at omfanget af den lovpligtige revision ikke bør udvides. De understreger dog, at det netop er revisionens begrænsede omfang, der afholder revisor fra at være mere aktiv, i henhold til forudsigelser om diverse risici som følge af generelle markedsændringer mv., sådan som det er efterspurgt i forbindelse med krisen (Næss-Schmidt *et al,* 2012: 49). I FSRs høringssvar er der ikke fokuseret eller kommenteret på dette emne. Dette fravalg anses at være udtryk for en grundlæggende enighed, hvilket baseres på at FSR anerkender behovet for en debat om revisors rolle og erklæring, samt at der eksisterer en forventningskløft, som skal reduceres (FSR, 2011: 4).

Styrker EU-Kommissionens forslag kendskabet til revisionens omfang?

Der er tilsyneladende bred enighed om, at omfanget af revisionen ikke skal udvides, men at det blot skal præciseres. Førend det vurderes om det vil lykkes at styrke kendskabet til revisionens omfang med EU-Kommissionens forslag, bør der dog knyttes et par bemærkninger til Kommissionens anden løsning. Med denne løsning foreslås det, at man udvider omfanget af revisionen, således at forventningskløftens udfyldes. Det forudsættes således, at man kan fjerne forventningskløften, ved at udvide revisionen, så revisor ligeledes kommer med en vurdering af virksomhedens fremtidige økonomiske situation. En forudsætning, der vurderes at have utopisk karakter. Dernæst kan selve forslagets relevans og anvendelighed diskuteres. At øge omfanget af noget vil ikke automatisk øge kendskabet til det, hvorfor en udvidelse af revisionen ikke nødvendigvis er det rette middel til, at opnå en større forståelse herfor. Dette erkendes dog også af Kommissionen, der rater forslagets effektivitet negativt. Således har Kommissionen heller ikke formået, at præsentere et eneste argument til fordel for denne løsning. Derimod fremhæver EU-kommissionen, at en udvidelse af revisionens omfang ikke vil skabe merværdi for interessenterne, hvilket også ses ud af den store modstand dette forslag har fået blandt Grønbogens respondenter. Denne konklusion kan undre, såfremt forslaget betragtes med afsæt i, aktionærernes og de reviderede virksomheders øjne. Såfremt et sådan forslag blev gennemført vil disse interessenter få en større sikkerhed og dermed et krav mod revisor, det er derfor umiddelbart uforståeligt hvorfor dette ikke skulle skabe merværdi. Som det også fremhæves af Kommissionen, vil et øget omfang af revisionen medføre øgede omkostninger. Dette kan være

årsagen til virksomhedernes modstand, såfremt de vurderer at den sikkerhed, som opnås gennem revision ikke modsvarer de øgede omkostninger. At virksomhedens analyse allerede verificeres af andre markedsaktører, er et tvivlsom argument. Dette skyldes først og fremmest, at der umiddelbart ikke sker en offentliggørelse af markedsaktørernes vurdering, samt at der reelt ikke gives nogen former for sikkerhed i henhold til oplysningernes sandfærdighed. Skal modstanden blandt respondenterne til Grønbogen forklares, kan den til dels skyldes sammensætningen af respondenterne[9], hvor en stor del, under et kan betegnes som revisionsprofessionen (Böcking *et al,* 2011: 6). Denne gruppe af interessenter er naturligvis ikke interesserede i, at øge kravene til revisor og revisors erstatningsansvar i forbindelse med oplysninger, der er uhyre vanskelige at verificere. Således kan det konkluderes, at såvel løsningen, som argumentationen i denne sammenhæng, lader meget tilbage at ønske.

Med afsæt i ønsket om, at styrke kendskabet til omfanget af den lovpligtige revision, er det med udgangspunkt i ovenstående ikke overraskende, at det er forslaget om, at præcisere og specificere omfanget af revisionen, der støttes. De foreslåede præciseringer kommer dog kun til udtryk i EU-Kommissionens forslag, til forordningen om specifikke krav til den lovpligtige revision af virksomheder af interesse for offentligheden. Her fremhæves det blandt andet i Artikel 14, at revisor skal opfylde en række krav, jævnfør artikel 15 til 20 og at den lovpligtige revision ikke omfatter *"en erklæring om den reviderede virksomheds fremtidige rentabilitet eller om effektivitet af direktionens eller bestyrelsens nuværende eller fremtidige ledelse af virksomheden"* (EUK, 2011b, Artikel 14: 35). I denne artikel foretages der således en negativ afgrænsning, der ganske som ønsket præciserer omfanget af revisionen. I forlængelse heraf præsenteres Artikel 15 og 16, der omhandler henholdsvis revisors professionelle skepsis og tilrettelæggelsen af revisors arbejde. I Artikel 15, defineres professionel skepsis som *"en holdning, der indbefatter en problematiserende tilgang"* (EUK, 2011b, Artikel 15: 35). Endvidere specificeres det at revisor skal *"udvise professionel skepsis under hele revisionen og anerkende muligheden for, at der forekommer væsentlig fejlinformation som følge af forhold eller adfærd, der vidner om uregelmæssigheder, herunder svig eller fejl, uanset revisorens eller revisionsfirmaets tidligere erfaringer med den reviderede virksomheds ledelses og de ledende medarbejderes ærlighed og integritet"* (EUK, 2011b, Artikel 15: 35). Af Artikel 16 fremgår forskellige krav til varetagelsen af en række opgaver, der vurderes at være essentielle for udførelsen af revisionen (EUK, 2011b, Artikel 16: 36). Med disse artikler bliver en betydelig del af revisors opgaver specificeret, hvilket medvirker til en tydeliggørelse af revisors rolle. Der kan såle-

des ikke herske tvivl om, at disse forslag har styrket kendskabet til revisionens omfang i forbindelse med revisionen af PIE virksomheder.

Med afsæt i EU-kommissionens overordnede mål om at præcisere og definere revisors rolle generelt og i forhold til PIE virksomheder, samt det faktum at der ønskes en løsning, som kan styrke kendskabet til revisionens omfang generelt, kan det dog undre at der ikke er lavet lignende forslag til brug i direktivet. Ved at indføre lignende artikler i direktivet, vil der ikke blot blive skabt en større harmonisering, men budskabet vil også blive udbredt til en langt større grupper af interessenter. Hvilket må antages at være ønskværdigt, idet ønsket er at skabe et generelt kendskab til revisors rolle og revisionens omfang.

7.2. Forbedring af den formidlede information

1.2. Løsningsforslag til forbredring af den information som revisor formidler til brugerne og de reviderede virksomheder (PIEs)

0. **Basissenarie: Minimale krav til revisors erklæring medfører meget korte erklæringer med stadardvendinger. Der er ingen krav om yderligere information til den revidered virksomhed.**
1. **Forbedring og udvidelse af revisionspåtegningen for at give offentligheden flere oplysninger og informationsværdien øges.**
2. **Krav om et længere og mere detaljeret rapport til brug i den reviderede enhed (revisionsudvalg og ledelse).**
3. **Forbedring af kommunikationen mellem revisor og revisionudvalg.**
4. **En kombination af løsning 1 til 3.**

Ifølge EU-Kommissionen er revisors erklæringer ofte meget korte og præget af standardvendinger. Således skelnes der, på nuværende tidspunkt, heller ikke mellem erklæringer, der afgives i relation til mindre komplekse virksomheder eller PIE virksomheder. De aktuelle standarderklæringer afspejler ikke kompleksiteten, i det arbejde som revisor har udført. Hvad angår kommunikationen mellem revisor og den reviderede virksomhed, er der ingen krav om, at revisor skal formidle anden information til virksomheden end den, som fremgår af erklæringen. Ifølge Kommissionen er det således almindelig praksis, at revisor ikke deler sine arbejdspapirer med den reviderede virksomhed. Revi-

sionsudvalgene skal overvåge revisors arbejde, men heller ikke i relation til dette, er der krav om yderligere rapportering eller hvilke informationer, der skal udveksles (EUC, 2011: 132).

Med baggrund i den aktuelle regulering, er det ifølge Kommissionen usandsynligt, at revisorer i samarbejde med de reviderede virksomheder frivilligt, vil skabe mere indholdsrige erklæringer eller længere og mere detaljerede rapporter til intern brug, i de reviderede virksomheder. Et udvidet og forbedret indhold i erklæringen, jævnfør løsning 1 vil give større revisionskvalitet. Dernæst vil dette skabe mere engagement fra investorerne, som vil tilskrive den lovpligtige revision større værdi. Ligeledes vil en længere og mere detaljeret rapport til intern brug (2. løsning), samt en øget kommunikation mellem revisor og revisionsudvalget (3. løsning) medføre øget revisionskvalitet, da det vil fremme overvågningen og kvalitetsvurderingen af den lovpligtige revision (EUC, 2011: 32). De tre løsninger udelukker ikke hinanden, derimod vil der ved en kombination af de tre opstå en positiv synergieffekt (EUC, 2011: 33). Som det ses i figur 4 nedenfor, rates de præsenterede løsninger derfor alle positivt.

Figur 4

Mål / **Løsningsforslag**	**Effektivitet**	**Konvergens**	**Omkostnings-effektivitet**
	Delmål 1.2		
0. Basisscenarie	0	0	0
1. Forbedring og udvidelse af revisionserklæringens indhold	+	+	≈ / +
2. En længere og mere detaljeret rapport til intern brug	++	++	≈ /+
3. Øget kommunikation mellem revisor og revisionsudvalg	++	++	≈ /+
4. Kombination af løsning 1 til 3	++	++	≈ / +

(EUC, 2011: 32 Figure 7 red.)

Omkostningerne ved implementeringen af løsningerne estimeres at være moderate. Med en kombination af de præsenterede forslag, fås ifølge Kommissionen en god og omkostningseffektiv løsning. Forslagene støttes, ifølge Kommissionen, således også af Europa-Parlamentet og bredt blandt de mange interessenter, som har indgivet høringssvar i forbindelse med Grønbogen (EUC, 2011: 32-33).

FSR og Copenhagen Economics: En kombination af løsning et til tre er det rette valg

Copenhagen Economics understreger i lighed med Kommissionen, at der i vid udstrækning er opbakning til dette forslag blandt interessenterne. Dette skyldes ifølge CE, at dette blandt andet sikrer, at de eksterne revisorer skal stå til ansvar overfor revisionsudvalgene, der repræsenterer aktionærerne og ikke overfor ledelsen (Næss-Schmidt *et al,* 2012: 50). FSR støtter grundideen bag disse løsningsforslag, men sætter spørgsmålstegn ved måden, hvorpå de er håndteret i selve ændringsforslagene. Der stilles således spørgsmålstegn ved erklæringens foreslåede indhold og den mulige anvendelse af den interne rapport.

Forbedres informationen til brugerne gennem det foreslåede erklæringsindhold?

Som tidligere fremhævet, eksisterer der ikke en europæisk definition af revisionens omfang. En lignende problematik gør sig gældende i henhold til indholdet af revisors erklæring. 8. Selskabsdirektiv, Artikel 28 omhandler revisionspåtegningen, af denne fremgår der imidlertid ingen krav til påtegningens indhold. Det foreskrives blot at den eller de revisorer, der udfører revisionen skal underskrive påtegningen, samt at EU-Kommissionen kan vedtage en fælles standard for revisionspåtegningen. Dette er imidlertid endnu ikke sket.

I Danmark har man for regnskaber, der begynder 15. december 2009 eller senere, indført en klarificeret udgave af de internationale revisionsstandarder. I henhold til revisionspåtegningen og ISA 700, 705 og 706 er disse dog først anvendt ved revision af regnskaber, der er påbegyndt 15. december 2010 eller senere (Beck og Brasted, 2011: 28, 30). Anvendelsen af disse standarder, har således været meget begrænset, ved afgivelsen af FSRs høringssvar, men da det er disse, som gælder fremadrettet, antages det at FSR som grundlag for deres kritik, har taget afsæt i ISA 700 og mere perifert ISA 705 og 706.

Der er visse ligheder mellem ISA 700 (IAASB, 2009b: ISA 700) og forordningens Artikel 22 (bilag 2), den væsentligste forskel består dog i sidstnævntes betydeligt større fokus, på uddybende forklaringer af såvel revisors handlinger som konklusionen. Der lægges, som også fremhævet af FSR, op til en betydeligt mere omfangsrig erklæring, som dog søges begrænset ved, at den maksimalt må indeholde 10.000 tegn (uden mellemrum) (EUK, 2011b, Artikel 22, 4.pkt.: 44). Som noget helt nyt foreslås det, at erklæringen skal indeholde en beskrivelse af:

- de vigtigste risikoområder med hensyn til væsentlig fejlinformation
- væsentlighedstærskelen

- den anvendte metode, herunder fordelingen mellem direkte kontrol og systemrevision af balancen
- forklaring af eventuelle forskelle i vægtningen af substansrevision og systemrevision i forhold til det foregående år (EUK, 2011b, Artikel 22: 42)

Det fremgår ikke af Kommissionens Konsekvensanalyse, hvordan de er nået frem til netop denne løsningsmodel i henhold til, at reducere forventningskløften. På baggrund af det præsenterede materiale, kan der kun gisnes om Kommissionens yderligere bevæggrunde for valget af erklæringens indhold. Umiddelbart er der ingen tvivl om, at det ville være lettere at reducere forventningskløften, såfremt erklæringen blev mere informativ. Spørgsmålet er blot, om det er den rigtige måde at reducere kløften på. Er erklæringen det rette sted at informere brugeren, eller vil det gå ud over anvendeligheden, sådan som det fremhæves af FSR?

FSR argumenterer for, at det fortsat skal fremgå tydeligt, om der afgives en blank påtegning, om der tages forbehold eller gives supplerende oplysninger. Ifølge forordningsforslagets Artikel 22, 2. pkt. (t), ændres der ikke på dette. Revisor skal fortsat tydeligt tilkendegive, hvorvidt regnskabet giver et retvisende billede. Erklæringen kan således afgives, med eller uden forbehold, samt med en afkræftende eller manglende konklusion. Såfremt der tages forbehold eller ikke kan afgives en konklusion, skal årsagerne hertil forklares (EUK, 2011b: 43). Endelig kan revisor give supplerende oplysninger, ved at henvise til eventuelle anliggender, som denne vil gøre opmærksom på, uden at tage forbehold (EUK, 2011b, Artikel 22, 2. pkt. (u): 43). Med dette som udgangspunkt, er der tilsyneladende ikke belæg for FSRs bekymring. Noget kunne dog tyde på, at FSR frygter, at brugerne vil blive distraherede som følge af de yderligere informationer. Således, at brugerne af de reviderede regnskaber ikke længere vil være i stand til, at vurdere hvilke oplysninger, der er centrale og påtegningen vil miste sin klarhed og lette sammenlignelighed. Dette harmonerer dog ikke med FSRs holdning om, at enhver investering må foretages på baggrund af en grundig analyse. Tages der afsæt i denne holdning, bør brugerne som ønsket, blot få en række yderligere informationer, der ofte vil kunne bidrage til en bedre analyse, i kraft af en større forståelse for revisors arbejde. Det skal naturligvis understreges, at der er tale om en balancegang. Den information, som gives i erklæringen skal til stadighed skabe værdi for brugerne og det bør erindres at erklæringen skal læses sammen med regnskabet.

Den 25. april 2012 afholdte FSR – danske revisorer et seminar om fremtidens revision, hvor Kommissionens forslag var et af de emner, der blev diskuteret[10]. Deltagelsen i dette seminar gjorde

det klart, at der er en grundlæggende enighed om, at der er plads til forbedringer i revisors erklæring og et behov for en bedre forståelse hos interessenterne. Revisor skal udtale sig klart og tydeligt, det kan derfor være en god idé at se på indholdet i erklæringen. Det kan dog diskuteres, om der er behov for detailregulering i samme grad som det foreslås af Kommissionen. Antallet af punkter forekommer umiddelbart overvældende. Ved nærmere eftersyn, synes flere af dem dog også ganske uklare eller ligefrem unødvendige. Det er således svært at argumentere for en omfangsmæssig grænse på 10.000 tegn, da ønsket om mere indholdsrige erklæringer, dårligt harmonerer med en fast grænse for indholdets længde. I henhold til artiklens punkt (j), kræves en beskrivelse af den anvendte væsentlighedstærskel også betegnet som væsentlighedsniveauet. Dette krav kan imidlertid tolkes på forskellig vis, således mener aktionærforeningen ikke, at det er tilstrækkeligt at oplyse væsentlighedsniveauet. De mener ikke at et tal i kroner og ører, giver mening for brugerne. Det centrale her må i stedet være at gøre opmærksom på, at der er tale om et væsentlighedsniveau, som er en vigtig del af den forventningsafstemning, der i øjeblikket er mangelfuld. Aktionærforeningen understreger i denne forbindelse at: *øget information ikke nødvendigvis er lig bedre information*. Aktionærforeningens medlemmer efterspørger således ikke mere, men bedre information, som kan øge forståelsen af hvilken værdi, der opnås gennem revisionspåtegningen. Dette leder til en diskussion af, hvorvidt der generelt er et ønske om lange eller korte erklæringer. I denne forbindelse skal det erindres, at det er ledelsen, som aflægger regnskabet, mens revisor blot erklærer sig om, hvorvidt regnskabet er retvisende. Som også fremhævet af FSR, karakteriseres erklæringer med og uden forbehold samt supplerende oplysninger også som røde, gule og grønne lys. Ifølge fortalerne for en kort erklæring fremhæves det således, at der kun bør eksistere grønne og røde lys. Erklæringen kan ifølge en af paneldebattens deltagere ikke gradbøjes: *"enten er regnskabet retvisende eller også er det ikke"*. Der argumenteres således også for, at påtegningen i princippet kun burde være halvanden linje. I denne sammenhæng bør det dog erindres, at regnskabet såfremt der tages forbehold er retvisende, bortset fra det som problematiseres i revisors forbehold. Sondringen ovenfor er derfor lidt unuanceret, selvom et forbehold altid bør skærpe brugerens opmærksomhed, hvorfor det symboliseres med rødt lys. Således frygtes det også at revisor pålægges, at formidle for mange af de informationer, som oprindeligt har været ledelsens ansvar, da man i så fald risikerer, at der kan opstå tvivl om, hvorvidt der forekommer skjulte forbehold. Aktionærforeningen ønsker tydelige og forståelige erklæringer og erkender i forlængelse heraf, at en øget længde sjældent letter forståelsen. De foretrækker således forholdsvis korte erklæringer. Dette harmonerer ganske dårligt med Kommissionens forslag, som alt andet lige vil resultere i en betydelig længere erklæring. Det bør dog under-

streges, at korte påtegninger i sig selv ikke sikrer præcise og letforståelige informationer. Dernæst vil der fortsat være behov for en forventningsafstemning, mellem de mange interessenter og revisor.

Endnu engang fremkommer således spørgsmålet om, hvorvidt erklæringen er det rettet sted at fokusere og sætte ind, for at reducere forventningskløften. Gruppen af regnskabsbrugere er varierende i henhold til såvel sammensætning som baggrund. Der er med andre ord ikke en definitiv målgruppe, hvorimod en eventuel informationskampagne kan rettes. Det synes derfor fornuftigt at anvende netop det værktøj, som er revisors primære kommunikationsmiddel til de mange interessenter. Meget tyder dog på, at der er behov for yderligere udvikling af forslaget, såfremt der reelt skal ske en forbedring af den information, som formidles til brugerne.

Forbedres informationen til de reviderede virksomheder ved brug af interne rapporter?

Mere kommunikation og bedre information, til de reviderede virksomheder, er et af de områder, hvor uenigheden er meget begrænset. Der er således enighed om, at dette vil være fordelagtigt for alle parter. Det gælder også FSR, der sammenligner Kommissionens foreslåede interne rapport med det danske revisionsprotokollat. Dette protokollat har til formål at sikre kommunikationen mellem revisor og virksomhedens ledelse. Således fremgår det af revisorloven, at revisionsprotokollen er et skriftligt kommunikationsmiddel, der kun føres til hvervgivers brug. Protokollen skal overordnet indeholde en redegørelse for de udførte revisionshandlinger, samt forhold, der har indflydelse på modtagernes og hvervgivers stillingtagen til regnskabet (RL § 20).

Ifølge FSR er det danske revisionsprotokollat et velprøvet instrument. Både FSR og Kommissionen henviser endvidere, til Tysklands brug af en lignende revisionsrapport. Forskellen mellem denne rapport og det danske revisionsprotokollat er imidlertid begrænset (EUC, 2011: 133, note 279). EU-Kommissionens forslag er i høj grad inspireret af den tyske model. Af Artikel 23 fremgår det således, at revisor skal udarbejde en længere og mere detaljeret rapport til revisionsudvalget. Denne rapport skal indeholde: *"detaljerede oplysninger om den udførte revision, om virksomhedens situation som sådan (f.eks. going concern) og resultaterne af revisionen kombineret med de nødvendige forklaringer"* (EUK, 2011b: 7). Dernæst beskrives og begrundes det udførte revisionsarbejde. Rapporten *"forelægges revisionsudvalget og ledelsen i den reviderede virksomhed, men offentliggøres ikke (i lyset af at indholdet indeholder forretningshemmeligheder og potentielt kursfølsomme oplysninger)"* (EUK, 2011b: 7). Dog findes der en undtagelse, som fremgår af artiklens stk. 1. Ifølge dette punkt kan rapporten *"fremlægges for den reviderede virksomheds generalforsamling, hvis direktionen eller bestyrelsen i den reviderede virksomhed træffer afgørelse herom"* (EUK,

2011b, Artikel 22 stk. 1: 44). Netop denne mulighed, for at fremlægge rapporten for generalforsamlingen, er genstand for kritik fra FSR. Ifølge FSR er det vigtigt, at der er tale om en intern rapport, denne må således ikke fremlægges for generalforsamlingen, sådan som det ifølge forslagets Artikel 23 er muligt. Dette vil svække rapportens informationsværdi, da revisor i givet fald skal tilpasse rapporten til en bredere skare af brugere, som ikke nødvendigvis har de samme forudsætninger for at forstå rapportens indhold (FSR, 2011: 16). Som det også fremhæves af Kommissionen, er formålet med rapporten ikke, at den skal offentliggøres, fordi dette kan være problematisk af hensyn til rapportens indhold. Det bør derfor understreges at der formentlig er tale om en undtagelse, der kun vil blive anvendt under særlige omstændigheder. Det vil således ikke give mening, at revisor skal tilpasse sin rapportering, til en anden målgruppe end revisionsudvalget, hvortil rapporten er tiltænkt. Skulle direktionen eller bestyrelsen beslutte, at rapporten bør fremlægges på generalforsamlingen, må det være dem, som har ansvaret for at hjælpe aktionærerne med at opnå den fornødne forståelse, samt håndteringen af eventuelt fortrolige oplysninger. Det centrale i denne sammenhæng er således, at der i forslaget ikke fremstilles et krav om offentliggørelse, men en mulighed, der formentlig sjældent vil blive benyttet, med tanke på indholdet af fortrolige oplysninger. Direktionen og bestyrelsen har, såfremt de ønsker at fremlægge bemærkninger fra revisor, rig mulighed for at præsentere disse på anden vis. FSRs kritik antages derfor ikke at spille nogen nævneværdig rolle i forbindelse med gennemførelsen af dette forslag.

Da der ikke hidtil har været et europæisk krav, om brug af den nævnte slags rapporter som kommunikationsmiddel mellem revisor og revisionsudvalg, er der stor sandsynlighed for at informationen til de reviderede virksomheder vil forbedres. Endnu engang kan det dog undre, at Kommissionen ikke ønsker, at indføre lignende krav i forbindelse med revisionen af virksomheder, der ikke er PIE virksomheder.

Øget kommunikation mellem revisor og revisionsudvalg - et effektivt forslag?

Som tredje del af Kommissionens løsningsforslag, foreslås øget kommunikation mellem revisor og revisionsudvalget. Dette opfattes reelt som en forlængelse af kravet, om bedre informationen til revisionsudvalget og som det senere ses, en styrkelse af dette udvalg. Kommunikationen skal øges, som følge af et rapporteringskrav til revisor, der skal informere revisionsudvalget om ethvert væsentligt fund i forbindelse med revisionen. Dette suppleres med et krav om regelmæssige dialog mellem revisor og revisionsudvalg, samt et krav om at revisionsudvalget skal informere ledelsen om

resultatet af revisionen (EUC, 2011: 134-135). Første og sidstnævnte krav fremgår af Artikel 24, mens det er tvivlsomt, hvor kravet om regelmæssig dialog skulle fremgå (EUK, 2011b: 46).

Det er klart, at kravet til revisor vil øge kommunikationen. Sandsynligheden for at dette også vil være effekten af revisionsudvalgets forpligtelse, til at formidle revisionens resultat til ledelsen, er dog begrænset. Dette vil formentlig kun øge kommunikationen, såfremt der vil være supplerende spørgsmål til den, ovenfor nævnte, interne rapport. Effekten af dette forslag vurderes således at være begrænset.

Endelig kan relevansen af forslaget diskuteres, i det Kommissionens mål var at forbedre den information, som revisor formidler til brugerne og den reviderede virksomhed. I denne forbindelse kan det, i lighed med diskussionen om indholdet i revisors erklæring, ganske kort konkluderes, at øget information ikke nødvendigvis er lig bedre information. Med dette sagt, er det dog væsentligt, at revisor forpligtes til at oplyse, om væsentlige fund, da det kan give anledning til øget og bedre information, fordi revisionsudvalget får en oplagt mulighed for at stille spørgsmål.

7.3. Forbedring af kommunikationen med tilsynsmyndighederne

1.3. Løsningsforslag til forbedring af kommunikationskanalerne mellem revisor og PIE virksomhedernes tilsynsmyndigheder

0. **Basisscenarie. Udover forpligtelsen til at rapporter om særlige barnchemæssige reguleringer, er der ingen krav om at revisor regelmæssigt skal interagere med PIE virksomhedernes tilsynsmyndigheder.**
1. **Muliggørelse gennem lov og anbefaling af regelmæssig dialog mellem revior og PIE virksomhedernes tilsynsmyndigheder.**
2. **Krav om etablering af regemæssig dialog mellem revisor og PIE virksomhedernes tilsynsmyndigheder.**

Ifølge EU-Kommissionen er de fleste revisorer i finansielle institutioner allerede forpligtede til, straks at informere tilsynsmyndighederne om enhver oplysning, der kan medføre en væsentlig misligholdelse af love, påvirke virksomhedens evne til at fortsætte sin drift eller medføre, at revisor ikke kan afgive en blank påtegning. Dette krav blev tilsyneladende ikke opfyldt under krisen. Årsagen til den manglende kommunikation, kan skyldes manglen på sanktioner og/eller frygten for at

bryde tavshedspligten, ved at rette henvendelse til tilsynsmyndighederne (EUC, 2011, Annex 8: 136). Den nuværende situation og finansielle krise har således vist, at der endnu ikke er udviklet en tilstrækkelig struktureret dialog mellem revisor og PIE virksomhedernes tilsynsmyndigheder.

Ved at implementere den første løsning, bliver det muligt for revisorer og tilsynsmyndighederne for kreditinstitutioner og forsikringsselskaber, at indgå i en regelmæssig dialog, såfremt dette ønskes. På den måde skabes der en høj grad af fleksibilitet, til gengæld kan der også være en risiko for, at dialogen udebliver, hvis revisor ikke engagerer sig. Ved jævnfør løsning nummer 2, at indføre et krav om regelmæssig dialog, sikres det, at dialogen finder sted. Det understreges dog, at der stadig skal opretholdes en vis fleksibilitet, så det undgås at der blot bliver tale om, en meningsløs bureaukratisk forpligtelse (EUC, 2011: 33). Kravet skal således tilpasses virksomhedernes størrelse og karakter, gennem en række generelle principper (EUC, 2011, Annex 8: 138). Med afsæt i dette foretrækker EU-Kommissionen den sidstnævnte løsning (EUC, 2011: 34).

Figur 5

Mål / **Løsningsforslag**	**Effektivitet**	**Konvergens**	**Omkostnings-effektivitet**
	Delmål 1.3		
0. Basisscenarie	0	0	0
1. Mulighed og anbefaling af regelmæssig dialog	+	+	+
2. Krav om regelmæssig dialog mellem revisor	++	++	+

(EUC, 2011: 33, Figure 8 red.)

I overensstemmelse med Kommissionens valg, rates forslag nummer 2 mere positivt end nummer 1. I henhold til omkostningseffektiviteten vurderes det af Kommissionen, at de forventede fordele for det tilsynsførende system, i begge tilfælde vil opveje omkostningerne (EUC, 2011: 34). Således har der, ifølge EU-Kommissionen, også været opbakning til en øget dialog mellem revisor og tilsynsmyndigheder, både fra Europa-Parlamentet og Grønbogens respondenter.

FSR og Copenhagen Esonomics: Krav om dialog det rette valg

Copenhagen Economics støtter, i lighed med ovenstående, kravet om regelmæssig dialog og fremhæver tilmed, at dette, grundet fokus på PIE virksomheder med relation til den finansielle sektor, ligefrem skal være påkrævet. Ifølge CE skal tilsynsmyndighederne blive bedre til, at spotte eventu-

elle problemer langt før, end det har været tilfældet i forbindelse med krisen. I denne forbindelse vil en mere struktureret dialog, således være en stor hjælp (Næss-Schmidt *et al,* 2012: 50). FSR forholder sig, i deres høringssvar, ikke til dette forslag, hvorfor de således ikke formodes at have nævneværdige indvendinger.

Forbedres kommunikationen mellem revisor og tilsynsmyndighederne?

Kommissionens forslag om regelmæssig dialog mellem revisor og kreditinstitutionerne, samt forsikringsselskabernes tilsynsmyndigheder, præsenteres i Artikel 25. Af denne artikel fremgår kravet i overensstemmelse med det som foreslås ovenfor (EUK, 2011b: 46-47). Der er ingen tvivl om, at regelmæssig dialog umiddelbart vil forbedre kommunikationen. Til trods for ønsket om, at undgå at kravet, blot bliver en meningsløs bureaukratisk forpligtelse, er det dog centralt, at der ikke er taget højde for, hvorledes en god og informativ kommunikation parterne imellem kan sikres. Således bør det overvejes, om det er nødvendigt også at sætte fokus på indholdet af den kommunikation, der skal foregå.

Vil øget information, jævnfør de fremsatte forslag, reducere forventningskløften?

FSR – danske revisorer og Copenhagen Economics støtter, som udgangspunkt, EU-Kommissionens forslag. Der er således ingen tvivl om, at en præcisering og specificering af omfanget af den lovpligtige revision, er den rigtige måde at styrke regnskabsaflæggeres og markedets kendskab til det generelle omfang af revisionen. Med rammerne på plads, ønsker man at forbedre den information som revisor formidler, til både brugerne og den reviderede virksomhed. Dette skal ifølge Kommissionen ske ved at udvide indholdet i erklæringen, en længere og mere detaljeret intern rapport, samt øget kommunikation mellem revisor og revisionsudvalg. Særligt førstnævnte møder modstand blandt kritikerne, der fremhæver at øget information ikke er lig bedre information. En større mængde af informationer vil således ikke nødvendigvis reducere forventningskløften. Meget tyder på, at interessenterne i højere grad søger kortere og mere præcise erklæringer, således at man opretholder overblik og sammenlignelighed. Det foreslåede erklæringsindhold, kunne således have brug for yderligere arbejde, mens metoden antages at have bred opbakning. Dette gælder ligeledes indførelsen af en intern rapport, som man dog ikke ønsker offentliggjort på generalforsamlingen. Offentliggørelse er dog ikke et krav og vurderes derfor uvæsentligt. Endelig vil man øge kommunikationen mellem revisor og tilsynsmyndigheder, et forslag, der ikke har vundet interessenternes opmærksomhed og da heller ikke vurderes at være forbundet med betydelig ændringer. Svagheden ved dette

forslag findes i det manglende fokus på bedre information og kommunikation, såfremt man vil sikre at tilsynsmyndighederne får den rette information i rette tid og på den måde kan hjælpe til at reducere forventningskløften. Overordnet set må det dog konkluderes, at alle forslagene vil have en positiv effekt i forhold til forventningskløften, om end der stadig er behov for at se nærmere på forslagenes detaljer.

8. Revisors uafhængighed - Revision og rådgivning

Som offentlighedens tillidsrepræsentant, er revisors uafhængighed et springende punkt. Denne kan dog kompromitteres på forskellig vis. EU-Kommissionen fremhæver således tre særligt kritiske udfordringer i forbindelse med opretholdelsen af revisors uafhængighed, der vurderes at have en akkumuleret effekt (EUC, 2011: 15).

Indledningsvist ses der på revisorbranches iboende interessekonflikt: det faktum at den reviderede virksomhed selv vælger og betaler revisor. Revisor arbejder, i kraft af titlen, som offentlighedens tillidsrepræsentant, for at skabe sikkerhed for aktionærerne. Aktionærerne har imidlertid ofte meget begrænset eller slet ingen indflydelse på valget af revisor. Såfremt ledelsen selv vælger revisor, undermineres revisors uafhængighed og dermed sandsynligheden for at revisor rapporterer om fundne fejl og mangler, forbundet med ledelsen i den reviderede virksomhed (EUC, 2011: 17). Ifølge 8. Selskabsdirektiv skal revisionsudvalget medvirke til at minimere finansielle samt driftsmæssige risici, manglende overholdelse af forskrifter og øge regnskabsaflæggelsens kvalitet (DEUT, 2006: L 157/90). Der stilles dog ingen krav om, at dette udvalg skal være fuldstændigt uafhængigt af ledelsen. Derfor er der opstået tvivl om, hvorvidt revisionsudvalgene reelt er uafhængige af ledelsen og dermed også deres effektivitet. Ifølge EU-Kommissionen er der således brug for at styrke revisionsudvalget, således at dette kan optræde som uafhængige repræsentanter for investorerne (EUC, 2011: 17).

I forlængelse af ovenstående trusselsbillede opleves der ofte en interessekonflikt, som følge af familiaritet[11] mellem revisor og ledelsen i de reviderede virksomheder. Der har gennem årene udviklet sig en tradition for, at revisor genvælges år efter år, hvilket øger risikoen for den uønskede familiaritet. I denne forbindelse mener Kommissionen ikke, at det nuværende rotationskrav, i henhold til den ledende revisionspartner, har den ønskede effekt. Ifølge Kommissionen skaber den manglende udskiftning af revisor, et uhensigtsmæssigt pres på den overtagende partner om, at beholde gode og faste kunder. Denne antagelse underbygges af en nylig undersøgelse fra USA, som understreger at revisorer i lighed med andre erhverv, ønsker forfremmelse, hvilket ofte opnås ved at skabe tilfredse kunder og vækst. Det fremhæves endvidere, at der ses større udskiftning af revisor blandt de reviderede virksomheder, hvor der afgives erklæringer med forbehold eller supplerende oplysninger (EUC, 2011: 17-18). Der skal således implementeres effektive værktøjer til håndtering af denne trussel.

Vækst opnås gennem øget omsætning og overskud. Kan denne ikke skabes gennem længerevarende forhold til kunderne, kan den i stedet skabes gennem levering af andre ydelser for eksempel

rådgivning. Flere revisionsfirmaer har tilsyneladende fulgt denne tankegang, da revision, ifølge Kommissionen, ikke længere er den væsentligste indtægtskilde for revisionsfirmaerne (EUC, 2011: 16). I denne forbindelse fremhæves det at The Big 4, som oprindeligt fokuserede på revision, gradvist har udviklet en rådgivningsservice og derved skabt et konglomerat (EUC, 2011: 16, Note 16). Således ses der, ifølge Kommissionen, også en række beviser på, at revisionsfirmaernes omsætning relateret til rådgivningsydelser har været kraftigt stigende gennem de sidste år og at en betydelig del af indtjeningen fra finansielle virksomheder, i både England og Frankrig, stammer fra levering af rådgivningsydelser (EUC, 2011, Annex 5: 16, 118-119). Dette er ifølge EU-Kommissionen problematisk, da revisors professionelle skepsis reduceres, i det øjeblik revisor skal stille spørgsmålstegn ved eget arbejde. Et problem, der forstærkes yderligere såfremt indtjeningen, som det klart antydes, i høj grad stammer fra levering af rådgivningsydelser (EUC, 2011: 15).

Ifølge Kommissionen, er der som det fremgår ovenfor, i flere sammenhænge brug for yderligere foranstaltninger, som kan sikre revisors uafhængighed, hvilket har ledt til en række forslag, som fremgår af følgende artikler i forordningen:

- **Artikel 9 – Revisionshonorarer**
  Begrænsninger i henhold honorarets sammensætning og størrelse

- **Artikel 10 – Forbud mod udførelsen af ikke-revisionsydelser**
  Forbud mod udførelse af ikke-revisionsydelser i forbindelse med den lovpligtige revision af PIE virksomheder, samt undtagelsestilfælde

- **Artikel 11 – Forberedelser til lovpligtig revision og vurdering af truslerne mod uafhængigheden**
  Krav om årlig skriftlig dokumentation af revisors uafhængighed, herunder opfyldelse af Artikel 9, 10 om 33

- **Artikel 31 – Revisionsudvalg**
  Krav om revisionsudvalgets beståen, herunder sammensætning og opgaver

- **Artikel 32 – Udnævnelse af revisorer og revisionsfirmaer**
  Krav til udnævnelsesproces

- **Artikel 33 – Revisionsopgavens varighed**
  Krav og begrænsninger i henhold til revisionsopgavens varighed

FSR: Adskillelse af revision og rådgivning vil få store konsekvenser uden den ønskede effekt

FSR udtrykker stor bekymring i forhold til EU-Kommissionens forslag, der begrænser erhvervslivets mulighed for at benytte revisor som rådgiver. I FSR er man særligt bekymrede for bestemmel-

serne, hvori det foreslås at de største revisionsfirmaer splittes op i virksomheder, der hver især varetager henholdsvis revisionen og den associerede rådgivning. Ifølge FSR, vil en sådan opsplitning resultere i en forringelse af revisionskvaliteten (FSR, 2011: 8). Dernæst vil den manglende mulighed for rådgivning betyde, at virksomhederne vil blive pålagt betydelige ekstra omkostninger, da de ikke længere vil kunne drage nytte af revisors kompetence og indsigt. Således vil en gennemførelse af det fremsatte forslag, få konsekvenser for såvel samfundet, som de reviderede virksomheder og revisionsfirmaerne (FSR, 2011: 10).

Endelig fremhæver FSR, at revisor allerede er underlagt en lang række krav, til sikring af sin uafhængighed og understreger at: *"der ikke forligger eksempler på revisornævnskendelser, hvor en revisor er dømt for at have udført en ringere revision som følge af, at revisor har leveret andre tjenesteydelser end revisi*on" (FSR, 2011: 9).

Ifølge FSR vil forslagene med betydelige konsekvenser, alene regulere uafhængighedens fremtræden og ikke uafhængigheden ifølge en velinformeret tredjemand (FSR, 2011: 10).

Hvorledes denne kritik er inddraget i EU-Kommissionens overvejelser forud for forslagets fremsættelse, fremgår af nedenstående.

EU-Kommissionen: Løsningsforslag til håndtering af interessekonflikter

8.1. Forebyggelse af interessekonflikter ved revisors rådgivning

2.1. Løsningsforslag, til at forebygge interessekonflikter som følge af levering af ikke-revisionsydelser til PIE virksomheder

0. Basisscenarie: Generelle uafhængighedskriterier.

1. Forbud mod udførelse af visse ikke-revisionsydelser til den reviderede virksomhed.

2. Forbud mod udførelse af alle ikke-revisionsydelser til reviderede virksomheder.

3. Rene revisionsfirmaer: Der kun må udføre lovpligtig revision.

Det nuværende europæiske regelsæt[12], lader det være op til medlemslandene at sikre revisors uafhængighed. Kommissionen har i denne forbindelse udstedt en henstilling, som indeholder en række principper til sikring af den nødvendige uafhængighed, men intet forbud mod levering af ikke-revisionsydelser til revisionskunder. I henhold til PIE virksomheder er det revisionsudvalgets opgave, at føre tilsyn med revisors uafhængighed, samt træffe beslutninger om revisors levering af ikke-

revisionsydelser (EUC, 2011, Annex 8: 137). Revisionsudvalget skal således foretage en konkret vurdering af uafhængigheden i hver enkelt situation, hvilket medfører en vis fortolkningsmargin. Dette skaber med andre ord risiko for, at revisionen af PIE virksomheder vil være kompromitteret, som følge af revisionsfirmaets evne til at sælge ikke-revisionsydelser (EUC, 2011: 34).

Den første løsning, der præsenteres på ovenstående problem er en såkaldt black-listing af visse ikke-revisionsydelser, som således ikke må udføres af revisor for den reviderede virksomhed (EUC, 2011, Annex 8: 138). Denne løsning vil skabe harmonisering EU-landene imellem og dermed fjerne eventuelle uoverensstemmelser, i forhold til hvilke ydelser revisor må udføre (EUC, 2011: 34).

Som alternativ til denne black-listing, foreslås et forbud mod at levere enhver form for ikke-revisionsydelse til revisionskunder. Dette vil ifølge Kommissionen forhindre interessekonflikter og bevare revisors professionelle skepsis (EUC, 2011: 35). Forbuddet mod levering af ikke-revisionsydelser, vil imidlertid ikke kun omfatte den reviderede virksomhed, men også dennes moder- og datterselskaber. Dernæst skal der gå to år fra revisionsarbejdet er afsluttet, førend der må ydes ikke-revisionsydelser til den pågældende virksomhed (EUC, 2011, Annex 8: 138).

Den sidste løsning omfatter såkaldt rene revisionsfirmaer. Med denne løsning må de firmaer, som udfører den lovpligtig revision kun foretage revision. Disse firmaer må således heller ikke have relation til andre revisionsfirmaer, der leverer ikke-revisionsydelser (EUC, 2011, Annex 8: 138). Ifølge EU-Kommissionen vil denne løsning skabe et større fokus på revisionskvalitet, hos såvel revisionsfirmaer som kunder. Kunderne kan således fokusere på, at vælge et revisionsfirma ud fra deres service og revisionsfirmaerne kan fokusere på deres levering af revisionsydelser. Således vil både kvalitet og (den opfattede) uafhængighed blive forbedret (EUC, 2011: 35). Det erkendes dog, at der behov for yderligere foranstaltninger, såfremt man vil sikre sig mod omgåelse og opnå den ønskede effektivitet (EUC, 2011, Annex 8: 139). Endvidere fremhæves det, at der findes en række revisionsfirmaer, som hovedsageligt arbejder med små PIE virksomheder og dermed sjældent er repræsenteret på markedet for store PIE virksomheder. Et krav om rene revisionsfirmaer vil i denne sammenhæng, formentlig lede til en vækstbarriere og/eller fravalg af markedet for PIE virksomheder. Derfor er forslaget rettet mod de revisionsfirmaer, hvor mere end 50 % af omsætningen stammer fra store PIE virksomheder (med en kapitalværdi eller balance på mere end 1 mia. EUR) (EUC, 2011, Annex 8: 139).

Figur 6	**Effektivitet**	**Konvergens**	**Omkostnings-effektivitet**
Mål **Løsning**	Delmål 2.1		
0. Basisscenarie	0	0	0
1. Forbud mod levering af visse ikke-revisionsydelser til revisionskunder	+	+	+/ ≈
2. Total forbud mod levering af ikke-revisionsydelser til revisionskunder	++	+	+/≈
3. Rene revisionsfirmaer	++	+	+

(EUC, 2011: 34, Figure 9 red.)

Som det ses af figur 6 ovenfor, vurderes forslagenes omkostningseffektivitet, at være tilnærmelsesvist det samme. Der er dog risiko for at omkostningerne forbundet med implementering af disse løsninger, vil øge revisionsomkostningerne for PIE virksomhederne, da der ikke længere kan opstå en synergieffekt som følge af udførelsen af både revision og ikke-revisionsydelser. Målt på effektivitet, skønnes løsning 2 og 3 at være de bedste valg. EU-Kommissionen foretrækker, med afsæt i revisionsfirmaernes størrelse, en kombination af disse to løsninger, mens Europa Parlamentet samt en mindre gruppe af interessenter støtter op omkring løsning 1 (EUC, 2011: 34-35).

FSR og Copenhagen Economics: Kommissionens valg er bekymrende

Kommissionen har, som det fremgår ovenfor, valgt en løsning, der ikke umiddelbart opfattes som ønskværdig blandt Grønbogens mange respondenter. Dette kan vække undren, blandt andet fordi Kommissionen selv fremhæver, at revisionsfirmaerne udtrykker en bekymring for, at denne løsning vil berøve dem en vital viden og forståelse af deres kunders forretning, som er nødvendig for, at kunne udføre revisioner af høj kvalitet (EUC, 2011: 35). Ifølge Copenhagen Economics er netop dette forslag også Kommissionens mest radikale, fordi det begrænser revisors arbejde. CE fremhæver derfor, at der er behov for en omhyggelig cost-benefit-analyse (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 51). I lighed hermed udtrykker FSR stor bekymring for, at der med gennemførelsen af dette forslag vil gå viden tabt, samtidig med at kvaliteten reduceres og de reviderede virksomheder påføres unødvendige omkostninger (FSR, 2011: 7-8).

Er der problemer med revisors uafhængighed ved levering af rådgivningsydelser?

FSR fremhæver, som tidligere nævnt, at revisor allerede er underlagt en lang række krav til sikring af sin uafhængighed. Således henvises der blandt andet til revisorloven og uafhængighedsbekendtgørelsen, samt den offentlige kvalitetskontrol via Revisortilsynet. Dette søges underbygget med en undersøgelse fra YouGovStone, hvor 77 % af respondenterne har svaret, at der er tilstrækkelige sikkerhedsforanstaltninger til at sikre revisors uafhængighed (FSR, 2011: 8-9).

Undersøgelsen fra YouGovStone, European Audit Committee Chair and CFO Poll, juni 2011 er bestilt af PwC. Den har til formål, at øge kendskabet til holdningen blandt Økonomidirektører og Revisionsudvalgenes formænd med hensyn til revisionskvaliteten og de potentielle ændringer foreslået af EU-Kommissionen. Der er taget udgangspunkt i svarene fra 120 respondenter, fordelt ligeligt mellem formænd og direktører, med 6 af hver, fra henholdsvis Holland, Frankrig, Tyskland, England og Spanien. Alle respondenter er udvalgt fra erhvervsvirksomheder med mere end 250 ansatte (YouGovStone, 2011: 2).

Det kritiske ved FSRs brug af denne undersøgelse ligger ikke blot i anvendelsen, men også i selve undersøgelsen og dennes grundlag. Først og fremmest er undersøgelsen bestillingsarbejde, der foreligger således en risiko for at undersøgelsen ikke, som ønsket, er uafhængig af PwC. Problemstillingen er i denne sammenhæng, sammenlignelig med problemerne forbundet med revisors uafhængighed, hvor den betalende kunde også er genstand for undersøgelsen. I dette tilfælde undersøges således et emne, som i høj grad vil påvirke PwC og andre store revisionsfirmaers dagligdag, hvilket bestyrker mistanken om manglende uafhængighed. Denne mistanke kan imidlertid ikke afkræftes gennem undersøgelsesrapporten, hvor PwCs holdninger kontinuerligt præsenteres. Ved anvendelsen af denne undersøgelse bør man som bruger, som minimum forholde sig til risikoen for den manglende uafhængighed. Her foruden betragtes antallet af respondenter som meget lavt. Der kan således også sættes spørgsmålstegn ved, hvorvidt undersøgelsen er repræsentativ.

FSRs brug af denne rapport, som argumentation for at der findes tilstrækkelige sikkerhedsforanstaltninger, bør grundigt overvejes. Dette skyldes ikke blot den tilsyneladende manglende uafhængighed og objektivitet, men også typen af respondenter. Formændene for revisionsudvalgene og økonomidirektørerne er alle centralt placerede i de adspurgte virksomheder og vil ofte pleje deres egeninteresse. Spørgsmålet i denne sammenhæng er således, hvorvidt de adspurgte vil svare oprigtigt, hvis eventuelt manglende sikkerhedsforanstaltninger giver dem og deres virksomhed mulighed for et fordelagtigt samarbejde med revisor. Risikoen for manglende oprigtighed blandt responden-

terne vurderes, at være betydelig og anvendelsen af dette resultat, som argumentation i den pågældende debat, synes derfor tvivlsom.

Med udgangspunkt i, at der allerede eksisterer tilstrækkelige sikkerhedsforanstaltninger, understreger FSR, at de ikke mener: *" at der er sagligt grundlag for at forbyde revisionsvirksomhederne at yde f.eks. skatterådgivning til en erklæringsklient"* (FSR, 2011: 9). Ifølge FSR er der hidtil ikke påvist sammenhæng mellem revisors integritet og uafhængighed, samt omfanget af ikke-revisionsydelser. Således foreligger der heller ikke revisornævnskendelser, hvor der ses en sammenhæng mellem dårlig revision og levering af ikke-revisionsydelser (FSR, 2011: 10). Spørgsmålet er, hvorvidt det reelt kan lade sig gøre, at verificere eller falsificere, at der er en sammenhæng mellem disse faktorer. Årsagen til dårlig revision kan skyldes flere ting, manglende faglighed må dog formodes at være den væsentligste af disse. Spørgsmålet er således, hvordan man kan og vil skelne mellem fejl, som skyldes manglende faglighed og fejl, der skyldes manglende uafhængighed som følge af levering af ikke-revisionsydelser. Dette synes at være problematisk. På et mere overordnet plan, kan der dog findes en svag indikation på, at leveringen af ikke-revisionsydelser er problemet, såfremt det statistisk kan bevises, at der findes flere fejl forbundet med de revisioner, hvor revisor leverer ikke-revisionsydelser, end de, hvor revisor udelukkende foretager revisionen. Forfatterne til dette speciale er imidlertid ikke bekendt med sådanne undersøgelser. Således er det umiddelbart ganske besværligt helt videnskabeligt, at fastslå hvorvidt der findes en kausal sammenhæng mellem fejl, som følge af revisors manglende uafhængighed og omfanget af ikke-revisionsydelser. Såfremt dette erkendes, bør man overveje, om man er villig til at løbe risikoen for, at der findes en sådan sammenhæng og på dette grundlag kompromittere revisors uafhængighed og rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant, i stedet for at implementere forebyggende regulering. Dette inkluderer naturligvis en grundig cost-benefit-analyse.

Ses der alene på spørgsmålet om, hvorvidt ikke-revisionsydelser kan kompromittere revisors uafhængighed, er mængden af litteratur ifølge Copenhagen Economics stigende. Således er der blandt andet foretaget analyser af, hvorledes levering af ikke-revisionsydelser påvirker den eksterne revisors troværdighed. Resultaterne har dog ikke været entydige, nogle steder antydes det ifølge CE, at ikke-revisionsydelser nedbryder revisors troværdighed, mens andre indikerer det modsatte. Tyske studier indikerer, at leveringen af rådgivningsydelser ikke påvirker revisors uafhængighed. I de samme studier ses der dog tegn på at specifikke ikke-revisionsydelser, kan skade uafhængigheden, såfremt der tages afsæt i investorernes opfattelse. Flere studier indikerer i lighed hermed, at det er vigtigt at sondre mellem forskellige typer af ikke-revisionsydelser, eksempelvis regnskabsassistan-

ce, intern revision og skattemæssig assistance. Således påpeges det at forskellige ikke-revisionsydelser, kan have forskelligt potentiale til at nedbryde revisors uafhængighed (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 37).

Med udgangspunkt i disse mange undersøgelser, samt heterogene resultater, står det klart, at det ikke blot er svært at påvise en sammenhæng mellem fejl og manglende uafhængighed som følge af levering af ikke-revisionsydelser, men også om der er en sammenhæng mellem sidstnævnte, revisors uafhængighed og leveringen af ikke-revisionsydelser. Til trods for dette indikeres det, at EU-Kommissionen kan have ret, specielt i antagelsen om, at der er et behov for at skelne mellem forskellige typer af rådgivningsydelser.

Copenhagen Economics fortsætter dog i samme spor som FSR. Ifølge CE beskyldes revisorerne i Konsekvensanalysen for, ikke at udføre deres arbejde med den nødvendige professionelle skepsis og bevidst at afgive urigtige oplysninger i deres revisionserklæringer, for at tilfredsstille de reviderede virksomheder. CE understreger, at dette er en alvorlig anklage og omtaler det på følgende måde: *"If this were true, this would be a serious problem. If it is not true, it is a serious matter to allege it"* (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 31). Således stiller også Copenhagen Economics spørgsmålstegn ved den præsenterede problemstilling og hvorvidt denne reelt optræder.

Ifølge Kommissionen udgør leveringen af ikke-revisionsydelser en trussel, fordi revisionsfirmaernes indtægter fra disse ydelser overstiger indtægterne fra revision (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 30). Copenhagen Economics har i gennemsigtighedsrapporterne fra de engelske Big 4 i 2011, set på sammensætningen af disse firmaers omsætning. Heraf fremgår det, at hovedparten af omsætningen 60-65 %, hidrører fra ikke-revisionsydelser leveret til kunder, som ikke revideres af det pågældende revisionsfirma. Kun 25 % relaterer sig til revision, mens den sidste del, 9-15 % stammer fra ikke-revisionsydelser til reviderede kunder (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 35-36). Således erkender man i lighed med Kommissionen, at revisionsfirmaernes indtægter, tilsyneladende, hovedsageligt består af provision fra ikke-revisionsydelser. Til gengæld ydes rådgivningen primært til kunder, hvor man ikke samtidigt varetager den lovpligtige revision. Således genkender man ikke det trusselsbillede, som præsenteres af EU-Kommissionen (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 30).

Det er beklageligt, at Copenhagens Economics kun benytter information fra et enkelt land, da dette ikke kan antages at være repræsentativt. CE er dog tilsyneladende opmærksomme på denne problematik og fremhæver, at de ikke er bekendt med lignende informationer fra andre lande (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 36). Men resultaterne fra England, giver dog en klar indikation af behovet for yderligere undersøgelse på området. I denne sammenhæng ville det således være ønskvær-

digt, at Kommissionen havde inddraget informationer om fordelingen af ikke-revisionsydelser, på henholdsvis revisionskunder og rene rådgivningskunder.

Foruden de mere faktuelle problemer, i Kommissionens grundlag, for det fremsatte forslag, påpeger Copenhagen Economics, at EU-Kommissionen har undladt, at tage højde for en vigtig detalje, i form af revisors omdømme, når der ses på incitamentet til at handle ukorrekt, for at fastholde en kunde. Ifølge CE, er revisionsfirmaernes adfærd i høj grad styret, af en higen efter et godt omdømme, hvorigennem der skabes en række restriktioner for firmaernes adfærd. Revisionsfirmaerne vil altid vurdere risikoen for potentielle skader på deres renomme, såfremt pressen, tilsynsmyndighederne eller andre skulle finde grund, til alvorlig kritik. Sker dette, kan det få langvarige negative indvirkninger på firmaets omdømme og indtjening, som følge af mistede kunder, samt reducerede muligheder for at tiltrække nye. Dernæst kan væsentlige fejltagelser, medføre strafferetlige sanktioner eller ultimativt at firmaet kollapser. Enhver revision kan blive genstand for en intern kvalitetsgennemgang samt kontrol af tilsynsmyndighederne. Dette tilskynder således opretholdelsen af en høj kvalitet, blandt alle revisionsfirmaets kunder og indikerer ifølge CE, at revisors vurdering, af regnskabet, vil være i offentlighedens interesse (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 32-33).

Copenhagen Economics udleder på denne baggrund, at revisor ikke har incitament til, hverken at undlade eller afgive forkerte oplysninger i forbindelse med dennes revisionserklæring. Tværtimod har revisor incitament til, at foretage revisioner af høj kvalitet, således at virksomheden opretholder et godt omdømme, der kan sikre dem både revisions- og rådgivningskunder (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 34). CE understreger, at de med baggrund i revisors ønske om at sikre et godt omdømme, samt den aktuelle omsætningsfordeling, ikke mener, at man i revisionsfirmaerne vil risikere at miste en betydelig del af sin omsætning, ved at yde dårlig revision (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 36-37).

Til trods for en argumentation af svingende karakter, kan det, som fremhævet af Copenhagen Economics, være svært at genkende det voldsomme trusselsbillede, som tegnes af Kommissionen, såfremt størstedelen af rådgivningsydelserne, ikke leveres til revisionskunder. Kommissionen vil således heller ikke regulere disse situationer, med det fremsatte forslag, da det for langt de fleste revisionsfirmaer, fortsat vil være tilladt, at yde rådgivning, såfremt de ikke varetager den lovpligtige revision. Noget tyder på, at EU-Kommissionens baggrund for disse forslag og dermed antagelsen om, at der er betydelige problemer forbundet med revisors levering af ikke-revisionsydelser, er lidt for unuanceret. Der ses således tydelige tegn på, et behov for yderligere undersøgelser af dette område, som er svært tilgængeligt.

Sikres revisors uafhængighed ved forbud mod levering af rådgivningsydelser?

Ses der nærmer på EU-Kommissionens forslag og den ønskede effekt af dette, deles vandende endnu engang. FSR og Copenhagen Economics er ikke blot uenige i baggrunden for de fremsatte forslag, men også i den forventede effekt af disse. Således fremhæver FSR, at revisor gennem arbejdet med at yde rådgivning og andre tjenesteydelser, opnår en generel kompetence og en specifik viden om den enkelte virksomhed. Uden disse kompetencer vil revisionen ifølge FSR svækkes, da der ikke opnås samme ekspertise i forhold til eksempelvis beskatning og transfer pricing, såfremt revisor ikke må yde rådgivning. Denne holdning deles af 70 % af respondenterne til Grønbogen (revisorer ikke medtaget), der således er imod et forbud, med henvisning til de kompetence- og vidensmæssige fordele, der opnås ved levering af ikke-revisionsydelser (FSR, 2011: 8; Böcking *et al*, 2011: 6, 27-32). Dette fremgår af en analyse, foretaget af Goethe-Universität, med det formål at skabe et overblik over interessenternes holdning til de foreslåede ændringer i Grønbogen.

I forlængelse heraf argumenterer FSR for, at det vil medføre betydelige omkostninger for de reviderede virksomheder, såfremt revisor ikke må yde rådgivning. Når rådgiver i forvejen har forståelse for forretningsmodellen og indsigt i virksomhedens økonomiske forhold, kan der ydes mere effektiv og kvalificeret rådgivning (FSR, 2011: 10-11). Desuden mener FSR ikke, at kompetencen til at rådgive, om: *"... f.eks. regnskabsregler, interne kontroller m.v...."* (FRS, 2011: 9) er at finde uden for revisionsbranchen.

Ifølge Kommissionens forordningsforslag, Artikel 10, stk. 1, må revisor i forlængelse af den lovpligtige revision udføre, hvad der betegnes som relaterede finansielle revisionsydelser. Disse ydelser omfatter blandt andet, revision af et delårsregnskab og afgrænses positivt i artiklens stk. 2 (EUK, 2011b: 30). Mængden af disse ydelser begrænses dog indirekte i Artikel 9, stk. 2, hvoraf det fremgår at honoraret for disse relaterede revisionsydelser, maksimalt må udgøre 10 % af det samlede revisionshonorar (EUK, 2011b: 29). Denne grænse er FSR uforstående overfor, da revisor fortsat, vil være underlagt uafhængighedskravene, vil det være: *"... udelukket, at disse ydelser kan udgøre en trussel i forhold til revisors uafhængighed"* (FSR, 2011: 10). Det kan undre, at Kommissionen har specificeret en række relaterede finansielle revisionsydelser, som antages ikke at influere på revisors uafhængighed og samtidig vurderer, at der er behov for at begrænse mængden af disse ydelser, gennem en restriktion på det tilknyttede honorar. Kommissionen sender et tvetydigt signal, der kan skabe tvivl om, hvorvidt revisors uafhængighed påvirkes eller ej.

At revisor ikke må udføre, ikke-revisionsydelser for den reviderede PIE virksomhed og/eller dennes datter eller modervirksomheder, fremgår af Kommissionens forordningsforslag, Artikel 10,

stk. 3. Dette forbud omfatter ikke kun den enkelte revisor og revisionsfirmaet, men også revisors netværk (EUK, 2011b: 30). I nævnte artikel foretages en positiv afgrænsning af de problematiske ikke-revisionsydelser, der eksempelvis omfatter skatterådgivning, bogføring og juridiske ydelser. I denne forbindelse skelnes der mellem ydelser, der *altid* vil føre til interessekonflikter og ydelser, der *kan* føre til interessekonflikter. Ved ønsket om udførelse af sidstnævnte, er det op til henholdsvis den kompetente myndighed og revisionsudvalget, at tage stilling til hvorvidt dette kan tillades (EUK, 2011b: 31).

Ovenstående opdeling af ikke-revisionsydelser kendes fra Frankrig, der har ladet sig inspirere af Code of ethics for revisorer. I Frankrig er det således op til den enkelte revisor, at sikre at de opgaver, der udføres er forenelige med den lovpligtige revision. Ved tvivlstilfælde er det muligt, at adspørge den franske revisionsmyndighed, High Audit Commission (EUC, 2011: 162). Det fremgår imidlertid ikke af Konsekvensanalysen, hvorvidt revisorerne i Frankrig på tilfredsstillende vis, har formået, at vurdere om en ydelse er forenelig med den lovpligtige revision. Det er dog tydeligt angivet hvilke ydelser, der ikke er forenelige med revision og det bør således ikke være svært for revisor, at afgøre hvilke ydelser, der må leveres. Omend denne naturligvis kan have en vis interesse i, at udføres flere ydelser for den samme kunde, antages det, at revisors omkostninger ved en eventuel overtrædelse, er af en afskrækkende størrelse. Såfremt revisor beder om myndighedernes skøn og vurdering, bør denne ikke kunne variere fra situation til situation. Det antages at de franske myndigheders skøn og vurdering i en situation, har dannet præcedens for lignende tvivlstilfælde.

En af fordelene ved, som i Frankrig, tydeligt at tilkendegive hvilke opgaver, der ikke er forenelige med den lovpligtige revision, er ifølge Kommissionen, at det vil medvirke til at harmonisere reglerne på tværs af medlemslandende. Kommissionen fremhæver blandt andet, at det vil eliminere: *"… legal uncertainties and potential conflicts of interest due to discrepancies in the blacklisting among Member States…"* (EUC, 2011: 165). Desuden vil revisors uafhængighed, som ønsket, blive forstærket, da det ikke vil være tilladt, at udføre andre ydelser end revision for en revideret virksomhed (EUC, 2011: 167). Kommissionen erkender dog, at det kan være uhensigtsmæssigt, at et revisionsfirma, der leverer ikke-revisionsydelser til en kunde, ikke længere kan revidere samme kunde. Dette vil på kort sigt reducere antallet af revisionsfirmaer, der er kvalificerede til, at revidere store PIE virksomheder (EUC, 2011: 167). Således må det formodes at Kommissionen på længere sigt, forventer at antallet, der kan foretage revision af store PIE, vil blive forøget igen. Det forekommer dog usikkert, om dette vil blive en realitet, da Kommissionens argumentation i denne sammenhæng lader meget tilbage at ønske. På det tidligere omtalte seminar, afholdt af FSR, udtryk-

te en paneldeltager fra en større dansk virksomhed, at de allerede samarbejder med flere revisorer og revisionsfirmaer, ud fra en betragtning om, at vælge den rådgiver, der i videst muligt omfang besidder de efterspurgte spidskompetencer. Således vælger virksomhederne allerede nu, andre end deres revisor, til at yde rådgivning. I strid hermed blev det på samme seminar udtrykt, at det er uhyre vigtigt, at revisor forstår virksomhedens forretning, for at kunne identificere *"… de rigtige risici…"*, og at en manglende forståelse heraf, alt andet lige, vil forringe kvaliteten. Dette er i tråd med høringssvaret fra FSR, hvori det antydes at revisionsfirmaerne opnår synergi, ved at udføre ydelserne. En negativ effekt ved forslaget, kan derfor være at kvaliteten, af revisionen bliver forringet. Således udtrykker branchen en tvetydig holdning, omkring brugen af rådgivning, som en forudsætning for, at yde god revision med en høj kvalitet. Kommissionens holdning hertil, er til gengæld helt tydelig, de mener ikke, at rådgivning er en forudsætning for at revidere, hvilket fremgår af Konsekvensanalysen (EUC, 2011: 169). Det er dog heller ikke alle revisorer, der udfører ikke-revisionsydelser i forbindelse med deres revision, om FSR så mener, at disse revisorer leverer en ringere kvalitet, skal være usagt. Sammenholdt med fordelingen af revisors ydelser, som er præsenteret af CE og omtalt i det foregående afsnit, antydes det således af FSR, at der i rigtig mange tilfælde, bliver ydet dårlig revision. Dette udledes på baggrund af en tydelig indikation om, at revisorer i stor stil, leverer ikke-revisionsydelser til kunder, der ikke revideres, hvorfor det kun er en begrænset del af revisionerne, der har tilknyttede rådgivningsopgaver og således ifølge FSR, vil have en høj kvalitet. Hermed er der uenighed om, hvorvidt adskillelsen af revision og rådgivning, vil forringe kvaliteten. Branchen mener kvaliteten vil blive forværret, mens Kommissionen ikke mener, rådgivning er nødvendig for revisionen.

Den nævnte begrænsning i revisionsfirmaernes udførelse af revision og rådgivning til samme kunde, vil reducere antallet af markedsaktører, der kan revidere store PIE virksomheder. Dette marked er koncentreret, og for at ændre herpå mener Kommissionen, at der bør stilles krav om, at revisionsfirmaer af en vis størrelse, skal fokusere på revision frem for rådgivning, således at der fortsat findes et minimum af revisionsfirmaer, der kan fortage den lovpligtige revision af store PIE virksomheder (EUK, 2011b: 15). Kommissionen foreslår i Artikel 10, stk. 5, særlige regler for revisionsfirmaer, hvor mere end en tredjedel af deres indtjening er fra revision af store PIE virksomheder og som samtidig indgår i et netværk, der tilsammen har revisionsindtægter på mere end 1.500 mio. EUR fra det europæiske marked. Oprindelig var Kommissionens forslag, som omtalt umiddelbart før figur 6, rettet mod revisionsfirmaer med en omsætning, fra store PIE virksomheder, på mere end 50 % (EUC, 2011: 140). Hvorfor man har valgt at ændre forudsætningerne, er dog ikke offentlig-

gjort og der kan derfor, kun gisnes herom. Umiddelbart har man dog vurderet, at kravet ville blive for omfangsrigt, såfremt man ikke foretog modifikationer, der ville reducere antallet af firmaer, som ikke længere må yde nogen form for rådgivning.

Konsekvensen for de firmaer, som overskrider de ovenfor nævnte grænser, vil være en ubetinget konvertering af deres revisionsfirma, til det Kommissionen betegner, som et rent revisionsfirma. Fordelen ved denne tydelige opsplitning af forretningsområderne vil, ifølge Kommissionen, være med til, at løse spørgsmålet om både den reelle og den opfattede uafhængighed forbundet med leveringen af ikke-revisionsydelser til en revisionskunde. Det vil ydermere have den positive effekt, at troværdigheden af virksomhedernes reviderede regnskaber vil stige, som følge af, at: *"... auditor's independence would no longer be questioned..."* (EUC, 2011: 168). Når revisor ikke må udføre eller have tilknytning til andre, der udfører ikke-revisionsydelser, er det ganske logisk at troværdigheden til det reviderede regnskab vil stige, som følge af, at der ikke, længere i denne relation, kan sættes spørgsmålstegn ved revisors uafhængighed. Dog kan der være andre faktorer, der kan påvirke revisors uafhængighed, som eksempelvis en tæt relation til den reviderede virksomhed. Endelig fremhæver Kommissionen, at opdelingen mellem revision og ikke-revisionsydelser, ikke vil medføre et fald i indtjeningen, da der vil ske en tilpasning af forretningsmodellen (EUC, 2011: 168). De erkender dog, at det vil være forbundet med visse omkostninger, at foretage selve omstruktureringen (EUC, 2011: 168-169). I denne sammenhæng bør det dog understreges at en sådan tilpasning af forretningsmodellen, vil være en langsommelig proces, hvorfor det kan have store økonomiske konsekvenser i de første år, efter en omstrukturering. Som nævnt tidligere er en stor del af revisors indtjening, knyttet til ikke-revisionsydelser, når disse opgaver fjernes, skal de erstattes af andre opgaver, for at virksomheden kan opretholde det samme omsætningsniveau. Kommissionen nævner, at de tværfaglige netværk, som The Big 4 indgår i, ligeledes, vil være nødsaget til en spaltning. *"... which also entails costs and possibly resistance by third country members of those networks"* (EUC, 2011: 169). I forlængelse heraf bør det således også erindres, at såfremt man opsplitter en virksomhed i to dele - en rådgivnings og en revisionsenhed, må disse to heller ikke indgå i samme netværk. Enhver relation mellem den nye rådgivnings- og revisionsfirma skal fjernes.

Om andre, end netop The Big 4 vil være omfattet af dette krav, vides ikke, men på nuværende tidspunkt vil The Big 4 ikke blive berørt. The Big 4 havde i 2011 ikke en indtjening fra de europæiske lande, der var over konverteringsstørrelsen på 1.500 mio. EUR[13], denne var faktisk under 1.000 mio. EUR i alle fire firmaer. Det fremgår ikke, hvorfor Kommissionen har valgt at indføre en skillelinje netop ved 1.500 mio. EUR, såfremt grænsen er Kommissionens måde at regulere The Big 4s

dominans, vil det tilsyneladende ikke få en virkning foreløbig. Således vil markedet for revision af store PIE virksomheder, fortsat være domineret af The Big 4. I forlængelse heraf bør man være opmærksom på, at et sådan krav, ikke vil være nogen garanti for flere aktører, der kan revidere store PIE virksomheder, eftersom revisionsfirmaerne kan vælge den anden mulighed og fokusere på rådgivning, frem for revision.

Den sidste del af dette forslag er ikke omtalt nærmere af FSR. Derimod kritiserer FSR store dele af forslaget, om adskillelse af revision og rådgivning, for at svække kvaliteten af revisionen, da FSR mener, rådgivning er vigtig, for at yde en høj kvalitet. Denne holdning deles dog ikke til fulde af erhvervsvirksomhederne, der giver udtryk for at de udvælger revisor og rådgivere efter deres kompetencer. FSRs holdning om at rådgivning er vigtig for en høj revisionskvalitet, antyder at revisorer, der ikke er rådgiver for deres revisionskunder, udfører revisioner med en lavere kvalitet, hvilket næppe er tilfældet. Således vurderes det, at kritikken ikke er berettiget på dette punkt. Dog kan der opstå positive synergieffekter, ved at yde rådgivning i forbindelse med revision, som dog i det væsentligste må relatere sig til en øget omkostningseffektivitet. Adskillelsen af rådgivning og revision, kan være med til at forøge revisors uafhængighed, men Kommissionen har intet belæg for at dette vil ske. Qua den store kritik af dette forslag kan en dialog med revisionsbranchen være ønskelig. FSR ser positivt på en styrkelse af revisionsudvalgets rolle, sådan som det foreslås i det følgende, og mener det bør være op til udvalget at vurdere, hvilke ikke-revisionsydelser, revisor kan og skal udføre.

8.2. Reducering af interessekonflikter ved udnævnelse af revisor

2.2. Løsningsforslag, der vil reducere og afhjælpe risikoen for interessekonflikter i forbindelse med det eksisterende system, hvor den reviderede virksomhed vælger og betaler revisor.

0. **Basisscenarie: Revisionsudvalget fortsætter i begrænset omfang med at hjælpe virksomheder med at vælge revisor.**
1. **Strengere regler for proceduren for udnævnelse af revisor, med en større rolle til et styrket revisionsudvalg.**
2. **Revisor udnævnes af en tredjepart (en tilsynsmyndighed).**

Såfremt, der ikke foretages en skærpelse af kontrollen, forbundet med udnævnelse af revisor, vil der til stadighed optræde interessekonflikter i denne sammenhæng og dermed en risiko for, at revisors uafhængighed kompromitteres. Af 8. Selskabsdirektiv fremgår det, at en PIE virksomheds valg af revisor, skal baseres på en indstilling fra revisionsudvalget, men det er uklart, hvorvidt virksomheden er forpligtet til at følge anbefalingen. Således vil det ifølge Kommissionen, ofte være ledelsen, der træffer beslutningen. Dernæst medfører revisionsudvalgenes begrænsede ressourcer, at de ikke er i stand til, at føre et effektivt tilsyn med revisors uafhængighed (EUC, 2011, Annex 8: 140). Kommissionen ønsker derfor, med den første løsning, at styrke revisionsudvalgets sammensætning og kompetencer. Således skal mindst ét medlem have en revisionseksamen og mindst to kvalifikationer inden for regnskab og/eller revision. Flertallet inklusiv formanden skal være uafhængige, mens alle medlemmerne bør have erfaring med virksomhedens forretningsområde. Revisionsudvalget er ansvarlig for at overvåge og validere udvælgelsen af revisor. Udvalget skal derfor anbefale, minimum to revisorer til valg på generalforsamlingen. Såfremt ledelsen ikke vælger at følge denne anbefaling, bør de forklare hvorfor (EUC, 2011, Annex 8: 141). Denne løsning vil være med til at sikre, en bedre kontrol af revisors uafhængighed. Forbedringen af revisionsudvalgets kapacitet og dermed grundlaget for, at udpege den lovpligtige revisor, kan ifølge EU-Kommissionen også være med til at gøre det lettere, for nye revisorer at komme ind på markedet. Endelig er det centralt, at udvælgelsen vil blive baseret på ensartede regler i EU (EUC, 2011: 36).

Som alternativ til den første løsning, foreslås det at lade en tredjepart vælge revisor, for på denne måde at sikre revisors uafhængighed (EUC, 2011, Annex 8: 142). Denne løsning kan overvejes af PIE virksomheder, hvor valget og udførelsen af den lovpligtige revision kan have stor indflydelse på markedets stabilitet. Dette gælder for eksempel finansielle institutioner, hvor tilsynsmyndighederne har stor interesse i at overvåge revisionen. Spørgsmålet er blot hvorvidt denne løsning, vil skabe merværdi i forhold til det nuværende regelsæt, som gælder i adskillige medlemslande, hvor tilsynsmyndighederne kan nedlægge veto, i forbindelse med virksomhedens valg af revisor (EUC, 2011: 36).

Figur 7	**Effektivitet**	**Konvergens**	**Omkostnings-effektivitet**
Mål / **Løsningsforslag**	Delmål 2.2		
0. Basisscenarie	0	0	0
1. Strammere regler forbundet med udnævnelse af revisor samt øget ansvar til et styrket revisionsudvalg	++	+	≈/+
2. Udnævnelse af revisor foretages af tredjemand	++	≈/+	≈/-

(EUC, 2011: 36, Figure 10 red.)

Som det ses af figuren ovenfor rates de to forslag tilnærmelsesvist ens. Det fremgår således ikke umiddelbart af figuren at Kommissionen forventer at virksomhedernes omkostninger til revisionsudvalget øges, som følge af det stigende kompetencekrav samt ansvar. Mest interessant i denne sammenhæng er det dog at en generel indførelse af den tidligere omtalte vetoret, ifølge EU-Kommissionen tilsyneladende er tilstrækkeligt til at sikre de finansielle tilsynsmyndigheder indflydelse på valget af revisor, mens PIE virksomhedens aktionærer bevarer deres rettigheder. Således foretrækker Kommissionen den første løsning med et tillæg af den ovenfor nævnte vetoret(EUC, 2011: 36).

FSR og Copenhagen Economics: En god idé at styrke revisionsudvalgene

Forslaget om at lade en tredjemand, eksempelvis en tilsynsmyndighed, udnævne revisor mødes generelt med stor modstand. Ifølge Copenhagen Economics, er dette forslag således også blevet blankt afvist, i høringssvarene til Grønbogen, hvilket underbygges af en undersøgelse fra Goethe-Universität, hvori der påvises en tilsvarende modstand udenfor revisionsbranchen (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 30-31). Til gengæld støtter både FSR og Copenhagen Economics, Kommissionens forslag om et styrket revisionsudvalg (FSR, 2011: 13-14; Næss-Schmidt *et al*, 2012: 52). Ifølge CE, er Kommissionens løsningsforslag afbalanceret og velargumenteret. CE mener således, at en styrkelse af revisionsudvalget, som uafhængigt af ledelsen, repræsenterer aktionærerne, er den rette måde at håndtere eventuelle interessekonflikter på, såfremt ledelsen og virksomhedens aktionærer prioriterer forskelligt, ved udnævnelse af revisor (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 52).

Vil øgede krav til revisionsudvalgets kompetencer og opgaver sikre revisors uafhængighed?

Der er umiddelbart intet, der tyder på at EU-Kommissionens forslag, ikke i højere grad vil kunne sikre revisors uafhængighed. I Kommissionens forordningsforslag, Artikel 31 fremgår det indledningsvist, at der skal oprettes et revisionsudvalg eller lignende i enhver PIE virksomhed. Det præciseres endvidere, hvorledes dette udvalg skal sammensættes, samt minimumskrav til kompetencer og uafhængighed. I tråd med den valgte løsning ovenfor, stilles der krav om, at flertallet, inklusiv formanden er uafhængig og i besiddelse af kompetencer med relevans for virksomheden. Endelig gælder det at: *"mindst ét medlem af revisionsudvalget skal have kompetencer inden for revision og et andet inden for regnskab og/eller revision"* (EUK, 2011b, Artikel 31 stk. 1: 51). I denne sammenhæng sker der således, en væsentlig skærpelse af kravene til udvalgets sammensætning. Hidtil har der kun været krav om uafhængighed, samt revisions og/eller regnskabsmæssige kompetencer hos ét medlem (DEUT, 2006, Artikel 41: L 157/103). Til gengæld har EU-Kommissionen valgt at reducere kravene, som blev fremsat i Konsekvensanalysens løsning. Først og fremmest ved kun at stille krav om to, i stedet for tre, kompetente medlemmer og dernæst ved ikke, at stille krav om en egentlig revisionseksamen, men blot kompetencer inden for revision. Dette kan skyldes, at det kan være særdeles svært, at finde medlemmer med de rette kompetencer, såfremt man ønsker at mindst ét af disse, skal have en revisionseksamen[14], dernæst kan man i Kommissionen have vurderet, at det var overflødigt at stille krav om en eksamen og at kompetencer opnået på anden vis, kan være tilstrækkelige.

Revisionsudvalget er ansvarligt for udvælgelsesproceduren, forbundet med valget af revisor og skal som præsenteret i Kommissionens løsning nummer et, indstille revisorer til udnævnelse. Udvalgets indstilling skal være begrundet og omfatte mindst to personer, samt hvilken af disse udvalget fortrækker (EUK, 2011b, Artikel 32 stk. 2: 53). *"Bestyrelsens eller tilsynsorganets forslag til den reviderede virksomheds aktionær- eller medlemsgeneralforsamling til udnævnelse af revisorer eller revisionsfirmaer skal omfatte revisionsudvalgets indstilling. Hvis bestyrelsens eller tilsynsorganets forslag afviger fra revisionsudvalgets indstilling, skal begrundelsen for, at revisionsudvalgets indstilling ikke er fulgt, angives"* (EUK, 2011b, Artikel 32, stk. 5: 55). Kommissionen har på denne måde forsøgt at hindre, at ledelsen forsøger at pleje eventuelle egeninteresser, til trods for revisionsudvalgets indstilling. Spørgsmålet er blot, om den krævede forklaring af eventuelle afvigelser, fra revisionsudvalgets indstilling, vil have den ønskede effekt. I artiklen er der ikke taget højde for, hvilken begrundelse ledelsen ligger til grund for at trodse udvalgets indstilling. Der lægges således ikke vægt på ledelsen argumentation, hvorfor der principielt ikke er noget til hinder for,

at ledelsen fortsat vælger som den ønsker, mere eller mindre uafhængigt af udvalgets anbefalinger. I denne sammenhæng må det dog formodes, at kravet om at ledelsens forslag skal indeholde en præsentation af revisionsudvalgets indstilling, vil øge generalforsamlingens opmærksomhed på, såvel ledelsens argumentation, som mulighederne for valg af andre revisorer end de, som foreslås af ledelsen. I forbindelse med kreditinstitutioner og forsikringsselskaber, findes der endvidere en ekstra sikkerhedsventil, da ledelsen skal fremsætte sit forslag til den aktuelle tilsynsmyndighed, der således har vetoret jævnfør Artikel 32, stk. 6 (EUK, 2011b, Artikel 32 stk. 6: 55).

Et styrket revisionsudvalg, forenet med en række foranstaltninger, antages med afsæt i ovenstående, at ville bidrage til en bedre håndtering af interessekonflikter forbundet med udnævnelse af revisor og dermed sikring af revisors uafhængighed.

I forlængelse heraf er det ligeledes væsentligt at det i både direktiv og forordning præciseres, at enhver kontraktbestemmelse, som begrænser generalforsamlingens valg af revisor, er ugyldig (EUK, 2011a, Artikel 37: 24; EUK, 2011b, Artikel 32, stk. 7).

8.3. Begrænset risiko for interessekonflikter som følge af familiaritet

2.3. Løsningsforslag, der vil begrænse risikoen for interessekonflikter som følge af en familiaritetstrussel

0. **Basisscenarie: Kun den ledende revisionspartner roterer, ingen særlige krav på EU-niveau, udover i relation til etik og forbud mod betingede revisionshonorar.**
1. **Obligatorisk rotation af revisionsfirma efter en vis periode, et nyt engagement kan først ske efter en cooling-off period.**
2. **Styrkelse af revisionsudvalgets rolle og tilsyn med revisors arbejde.**
3. **Fastsættelse af supplerende krav til revisionsfirmaers interne organisation og styring.**
4. **En kombination af løsning 1 til 3.**

På nuværende tidspunkt, findes der ingen restriktioner for varigheden af revisionsengagementet, kun et krav om, at den ledende revisionspartner skal udskiftes hvert 7. år. Dernæst mangler PIE virksomhedernes revisionsudvalg, kompetencer til, effektivt at føre tilsyn med revisors arbejde og uafhængighed (EUC, 2011, Annex 8: 142).

Som den første løsning på dette problem, foreslås en begrænsning af revisionsengagementets varighed, gennem et krav om regelmæssig rotation af revisionsfirmaerne (EUC, 2011: 37). Det foreslås således, at revisor maksimalt må revidere den samme PIE virksomhed i 9 år og at der skal gå minimum 4 år, før der atter må indgås et engagement (EUC, 2011, Annex 8: 143). Konsekvensen vil være flere omkostninger for både virksomheden og revisionsfirmaerne, men dette kan der ifølge Kommissionen tages hensyn til, ved at indføre et supplerende krav om overlevering af de nødvendige oplysninger i forbindelse med revisorskiftet. Det afgørende vil være at finde den rette tidslængde, i forhold til omkostningerne (EUC, 2011: 37-38).

I tråd med løsningsforslag 2.2. ovenfor foreslås det dernæst, at styrke revisionsudvalgets rolle, som en uafhængig enhed, der kan føre tilsyn med revisors arbejde under den lovpligtige revision (EUC, 2011: 38). Dette vil, som også nævnt i afsnit 8.2., indebære at mindst ét medlem skal have en revisionseksamen og mindst to andre skal have kompetencer inden for regnskab og/eller revision. Flertallet af udvalgets medlemmer, inklusiv formanden, skal være uafhængig og have kompetencer, som er relevante for den pågældende virksomheds forretningsområde. Revisionsudvalget vil have til opgave, at føre tilsyn med revisors uafhængighed, samt den lovpligtige revision. Udvalget har således ansvaret for, at formidle ethvert væsentligt fund, i forbindelse med den lovpligtige revision, til ledelsen. Dernæst skal revisionsudvalget sikre at reglerne, forbundet med revisors honorar, er opfyldte (EUC, 2011, Annex 8: 143). Denne løsning forventes, som også udledt ovenfor, overordnet at have en positiv effekt. Isoleret set vil løsningen, dog ikke have den samme positive effekt i forhold til familiaritetstruslen, som et krav om skift af revisionsfirma. Dernæst kan effektiviteten være afhængig af revisionsudvalgets kompetencer og engagement (EUC, 2011: 38, Note 144).

Den tredje løsning omfatter, etablering af yderligere krav for revisionsfirmaets interne organisering og styring, således at der sættes større fokus på at undgå interessekonflikter. Som følge af nationale regler og selvregulering, findes der i flere revisionsfirmaer allerede sådanne politikker og den tredje løsning vil dermed være en ensretning, af god praksis for revisionsfirmaerne, tilnærmelsesvist uden omkostninger.

Som den fjerde og sidste løsning, foreslås en kombination af løsning 1 til 3, hvorved der kan skabes en positiv synergieffekt. Blandt andet fordi revisionsudvalget er bedre rustet, til at håndtere udvælgelsesprocessen (EUC, 2011: 38).

Figur 8	**Effektivitet**	**Konvergens**	**Omkostnings-effektivitet**
Mål / **Løsningsforslag**	Delmål 2.3		
0. Basisscenarie	0	0	0
1. Obligatorisk skift af revisionsfirma	++	++	+
2. Styrkelse af revisionsudvalgets tilsynsrolle i forbindelse med revisors arbejde under den lovpligtige revision	+	+	≈ /+
3. Krav til revisionsfirmaernes interne organisation og styring	+	≈ /+	≈
4. Kombination af løsning 1 til 3	++	++	+

(EUC, 2011: 36-37 Figure 11, red.)

Ses der på Kommissionens rating, fremgår det tydeligt at valget står mellem løsning 1 og 4, der til gengæld rates fuldstændigt ens. Parlamentet og hovedparten af professionen, er ifølge Kommissionen tilfredse med den nuværende situation og støtter sig blandt andet til undersøgelser, der peger på, at kvaliteten vil være forringet og omkostningerne vil stige, såfremt der indføres firmarotation (EUC, 2011: 37). Investorer, offentlige instanser og akademikere har delte meninger om dette emne. En del mener, at regelmæssige udbudsrunder samt større involvering af revisionsudvalg og aktionærer, er en tilstrækkelig sikring mod familiaritetstruslen, mens andre mener at tvungen rotation af revisionsfirmaerne, er en nødvendighed (EUC, 2011: 38, Note 144). EU-Kommissionen selv, prioriterer den fjerde løsning, der omfatter en kombination af alle tre løsninger: tvungen rotation, styrkede revisionsudvalg og større krav til revisionsfirmaerne (EUC, 2011: 38).

FSR og Copenhagen Economics: Tvungen rotation er ikke hensigtsmæssigt

Som udledt i afsnit 8.2., støtter både FSR og Copenhagen Economics, forslaget om at styrke revisionsudvalget. Ingen af parterne udtrykker sig nærmere om betydningen af, et øget krav til revisionsfirmaernes interne organisering og styring, men melder klart ud i forhold til forslaget om tvungen rotation, der ikke vurderes at have en hensigtsmæssig effekt. FSR og Copenhagen Economics er enige om, at tvungen rotation kan svække både konkurrence og kvalitet, samt forøge omkostningerne for virksomhederne (FSR, 2011: 6-7; Næss-Schmidt *et* al, 2012: 52-53). Ifølge Copenhagen Economics, findes der endvidere intet bevis for, at tvungen rotation reducerer interessekonflikter, som følge af familiaritet (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 52-53).

Begrænses risikoen for interessekonflikter som følge af familiaritet?

Kommissionens valgte løsningsmodel indeholder tre forholdsvis centrale krav. At styrke revisionsudvalgets kompetencer, sådan som det foreslås i Artikel 31, det forventes jævnfør afsnit 8.2. at have en positiv effekt. Foruden de styrkede kompetencer præciseres revisionsudvalgets rolle, som tilsynsførende organ i forbindelse med den lovpligtige revision i Artikel 24. Heri fremhæves det således, at revisionsudvalget: *"... overvåger det, arbejde den revisor eller det revisionsfirma, der udfører den lovpligtige revision, udfører"* (EUK, 2011b, Artikel 24: 46). Dernæst fremgår det, at revisor skal underrette revisionsudvalget om væsentlige spørgsmål, vedrørende den lovpligtige revision og at revisionsudvalget har ansvaret for at orientere ledelsen, om resultatet af revisionen (EUK, 2011b, Artikel 24: 46). Selve indholdet i denne artikel adskiller sig ikke, nævneværdigt fra indholdet af Artikel 41 i 8. Selskabsdirektiv. Den væsentligste forandring i denne sammenhæng er således, at man ved at lave en særskilt artikel, skærper fokus på disse opgaver, der dog forbliver uændrede. Dette understøttes imidlertid af endnu en præcisering, der foretages i artikel 31, stk. 5, punkt c og d. Hvoraf det fremgår at revisionsudvalget, skal sikre: *"fuldstændigheden og integriteten af udkastene til revisionspåtegning og -protokollat..."* og i forlængelse heraf *"kontrollere og overvåge revisorers eller revisionsfirmaers uafhængighed…"*, hvilket blandt fremgår i følgende artikler: Artikel 5 og 7 om krav til revisors uafhængighed, Artikel 9 om revisionshonoraret, Artikel 6 om den interne organisation af revisionsfirmaet, samt den tidligere omtalte Artikel 10, om muligheden for udførelse af supplerende ydelser. På denne måde har Kommissionen gjort det helt tydeligt, hvilke krav udvalget skal kontrollere, bliver opfyldt, i modsætning til tidligere, hvor det ikke var yderligere defineret, hvornår revisor kunne antages at være uafhængig (DEUT, 2006, Artikel 41, stk. 2 d: L 157/103). Alt dette taget i betragtning, hersker der ingen tvivl om, at revisionsudvalget vil være bedre rustet, til at varetage opgaven som tilsynsorgan og på den måde kan være med til at begrænse risikoen for interessekonflikter, som følge af manglende uafhængighed og formodet familiaritet.

Forslaget om en mere specifik regulering af revisionsfirmaernes interne organisation, vil i de fleste tilfælde, som det også fremhæves af Kommissionen, formentlig ikke give anledning til en lang række reelle ændringer. Helt overordnet indeholder forordningsforslagets Artikel 6, således en række krav til revisionsfirmaets politikker og procedurer, som skal sikre revisors uafhængighed samt kvalitetskontrol (EUK, 2011b, Artikel 6: 25-27). Implementering af sådanne krav, vil være med til, at fremhæve revisors eget ansvar for, at der findes den fornødne uafhængighed, og sikre et fælles udgangspunkt på dette område. Som i lighed med ovenstående, vil understøtte ønsket om at begrænse interessekonflikter. Overordnet støttes disse forslag således også af branchens mange inte-

ressenter. Dette gælder til gengæld ikke forslaget om tvungen rotation, der har været genstand for stor debat og som nævnt ovenfor kritiseres af FSR og Copenhagen Economics.

I forordningsforslagets Artikel 33, stilles der krav om et obligatorisk revisorskift, såfremt den eller de samme to revisorer har varetaget den lovpligtige revision, i henholdsvis 6 eller 9 år. Når disse grænser nås, skal den reviderede virksomhed i minimum 4 år herefter, benytte en revisor fra et andet revisionsfirmas netværk. Endelig gælder det fortsat, at den ledende revisionspartner skal udskiftes hvert 7. år (EUK, 2011b, Artikel 33, stk. 1 og 2: 56). Dette skal sikre revisors uafhængighed og dermed kvaliteten af revisors arbejde. Spørgsmålet er blot hvorvidt dette vil være resultatet. Ifølge FSR og Copenhagen Economics vil det tilnærmelsesvist være det modsatte der opnås, flere omkostninger og lavere kvalitet.

Kommissionen er bevidst om, at indførelse af tvungen rotation, vil medføre øgede omkostninger, for både virksomheden og revisionsfirmaerne, hvilket særligt uddybes i afsnit 9.2., hvor tvungen rotation søges implementeret, for at sikre en lavere markedskoncentration. I denne sammenhæng er det væsentligt, at Kommissionen ønsker, at reducere omkostningerne og sikre kvaliteten, ved at indføre et supplerende krav, om overlevering af de nødvendige oplysninger i forbindelse med revisorskiftet. Således fremgår det af Artikel 33, stk. 5, at revisor har pligt til, at overdrage en sagsmappe til den afløsende revisor. Dette skal sikre, at revisor hurtigere får en forståelse af virksomheden, de væsentligste risikoområder og eventuelle problemer. Til trods for dette, skal der dog investeres betydelige ressourcer, i opnåelsen af en gensidig forståelse og respekt parterne imellem.

FSR fremhæver, at indførelsen af tvungen rotation, vil: *"påføre virksomhederne unødige omkostninger, når hele revisorteamet skal skiftes ud"* (FSR, 2011: 7). En opfattelse, der ifølge FSR deles af en række andre interessenter. FSR skriver således: *"I en undersøgelse fra YouGovStone har 70 % af respondenterne (formænd for revisionskomiteer samt økonomichefer) svaret, at de er imod tvungen firmarotation, fordi det øger omkostningerne, uden at der er medfølgende fordele"* (FSR, 2011: 7). Som tidligere nævnt i afsnit 8.1. er den anvendte undersøgelse fra YouGovStone af tvivlsom karakter. Mest problematisk i denne sammenhæng er FSRs anvendelse af oplysningerne i undersøgelsesrapporten. Det oplyses ganske rigtigt, at 70 % af respondenterne er imod indførelsen af tvungen rotation. Til gengæld oplyses det også at respondenterne *ikke* skulle argumentere for deres synspunkt, men at PwCs erfaring viser en bekymring for stigende omkostninger og faldende kvalitet, ved indførelsen af tvungen rotation (YouGovStone, 2011: 6). Således har man i FSR tilladt sig at konkludere, at PwCs opfattelse deles af respondenterne, uden at der findes belæg herfor. Det er bemærkelsesværdigt at FSR, som repræsentant for de danske revisorer, vælger at anvende en under-

søgelse, der ikke inddrager respondenter fra Danmark. Er holdningen nødvendigvis den samme, hvis undersøgelsen blev foretaget i Danmark? Der hersker imidlertid ingen tvivl om, at der blandt Grønbogens respondenter er stor modstand mod, indførelsen af tvungen rotation. FSR henviser således også til Goethe-Universitäts analyse af de indgivne høringssvar, hvoraf det fremgår at, 71 % af respondenterne (revisorer ikke medtaget) er imod forslaget om tvungen rotation (FSR, 2011: 7; Böcking *et al*, 2011: 41). Det er dog kun ca. 30 % af disse respondenter, der begrunder deres modstand med afsæt i øgede omkostninger (Böcking *et al*, 2011: 41).

Fokuseres der i højere grad på målet med indførelsen af denne rotation: større uafhængighed og kvalitet, er der stadig stor tvivl om, hvorvidt dette er den rette vej. Hidtil har kun Italien forsøgt sig med tvungen firmarotation. I denne forbindelse understreger FSR, med udgangspunkt i en rapport fra Bocconi Universitetet (2005), at dette dog ikke har medført en højere kvalitet de to første år efter skift af revisionsfirma (FSR, 2011: 7). Denne rapport gennemgår flere undersøgelser, der relaterer sig til tvungen rotation. Dog bør opmærksomheden rettes på alderen af både rapporten samt de undersøgelser den medtager, da nogle af disse er publiceret og omhandler data tilbage fra 1980'erne. Der kan således være en risiko for, at konklusionerne herfra ikke lader sig projicere frem til situationen i dag. Ikke desto mindre indikerer flere af undersøgelserne, at korte engagementsperioder og hyppige skift af revisor kan forringe revisionskvaliteten (Cameran *et al*, 2005: 31). Copenhagen Economics henviser til samme rapport og fremhæver at flere undersøgelser viser, at fejl ofte opstår tidligt i revisors ansættelsesperiode, når kendskabet til den reviderede virksomhed er begrænset (Næss-Schmidt *et al*, 2011: 53). I rapporten fra Bocconi, har de umiddelbart kun valgt at medtage årsagen hertil fra en enkelt undersøgelse, hvori det nævnes at en mulig forklaring på lavere kvalitet, er revisors manglende eller begrænsede kendskab til kunden (Cameran *et al*, 2005: 33). Endvidere er det CEs opfattelse at et siddende revisionsfirma, der nærmer sig slutningen af den maksimale engagementsperiode, vil have mindre interesse i at opretholde en høj kvalitet, da det ikke er muligt at forlænge engagementet, dog stadig med tanke på at omdømmet ikke må kompromitteres (Næss-Schmidt *et al*, 2011: 53). Denne antagelse om at revisor mod slutningen ikke har samme interesse i at opretholde den høje kvalitet, er ikke logisk for forfatterne til dette speciale. Revisionsfirmaerne må netop have incitament til at afslutte samarbejdet med en kunde på en passende måde, således at denne vender tilbage allerede efter 4 år, der er minimumskravet og ikke venter 6 eller 9 år med at skifte revisor. Således vil både revisionsfirma og kunde kan have gavn af den oparbejdede viden, hvorved ressourcer forbundet med at oparbejde dette kendskab delvist vil forsvinde. Desuden har CE selv tidligere fremhævet, at et godt omdømme har utrolig stor betydning

for revisionsfirmaerne, derfor kan det diskuteres om dette ikke i sig selv, er tilstrækkeligt til at opretholde en høj kvalitet – for, hvor mange fejl kan man lave, førend det påvirker omdømmet?

Til trods for en række uoverensstemmelser i forhold til den præcise effekt af tvungen rotation, vurderes det sandsynligt at et obligatorisk skift af revisor, som det foreslås i det ovenstående, kan være med til at begrænse interessekonflikter, som følge af familiaritet. I denne sammenhæng er der dog ikke taget højde for, hvorvidt et bånd mellem revisor og den reviderede virksomhed kan bestå, til trods for manglende engagement i 4 år. Dernæst er der en række andre faktorer, som kan påvirke revisors uafhængighed, som ikke sikres på denne måde, det kan altså være svært at se den kausale sammenhæng til kvaliteten af revisors arbejde. Endelig er det ikke overvejet, om tvungen rotation slet ikke vil have nogen effekt, eller måske ligefrem vil medfører en større familiaritet, som følge af revisionsfirmaets ønske om, at fastholde kunden så længe som muligt. Det at man tvinger kunden til at skifte revisor med jævne mellemrum, vil formentlig ikke ændre på revisionsfirmaets ønske om, at beholde sine kunder så længe som muligt. Effekten af forslaget må således konkluderes at være meget uklar og hvis forslaget i nogen grad kan begrænse interessekonflikter som følge af familiaritet, så er dette ikke som af Kommissionen antaget, nødvendigvis forbundet med øget kvalitet.

Samlet set kan der dog ikke herske tvivl om, at de tre ovenfornævnte forslag vil føre til en bedre kontrol af revisors uafhængighed.

Vil adskillelse af revision og rådgivningsydelser forbedre revisors uafhængighed?

Ifølge EU-Kommissionen kan særligt tre faktorer påvirke revisors uafhængighed; det faktum at den reviderede virksomhed selv vælger og betaler revisor, levering af rådgivningsydelser samt familiaritet. I forhold til førstenævnte foreslår Kommissionen en styrkelse af PIE virksomhedernes revisionsudvalg, som skal sikre ar revisor udvælges og udnævnes på det rette grundlag. Dette forslag støttes af både FSR og CE, der ligefrem omtaler forslaget som afbalanceret og velargumenteret. Mere problematisk forholder det sig dog med de følgende forslag. Ifølge EU-Kommissionen kompromitteres revisors uafhængighed, såfremt denne yder rådgivning i forbindelse med revision. Kommissionen foreslår derfor en adskillelse af de to ydelser, samt såkaldte rene revisionsfirmaer. Grundlæggende er der uenighed om, hvorvidt rådgivningsydelser influerer på revisors uafhængighed. Dette er dog ganske svært at falsificere og/eller verificere. Til gengæld henviser Copenhagen Economics til en undersøgelse af de engelske Big 4, hvoraf det fremgår at hovedparten af revisors ikke-revisionsydelser udføres for ikke-revisionskunder. Således er det umiddelbart svært at genkende det trusselbillede, som tegnes af Kommissionen. Generelt kritiseres forslaget om adskillelse af revision

og rådgivning for at forringe kvaliteten af revisors arbejde, og påføre virksomhederne unødvendige omkostninger. FSR fremhæver, at rådgivningsydelserne er med til at sikre en høj kvalitet af revisors arbejde. Såfremt, der som fremhævet af CE, ikke ydes rådgivning til flertallet af revisionskunderne, indikerer FSR således at flertallet af de revisioner, som fortages er af dårlig kvalitet. Et argument som bestemt ikke stemmer overens med deres tidligere argumentation. At viden går tabt og at virksomhederne belastes økonomisk af dette forslag benægtes imidlertid ikke af Kommissionen. Dette gør sig ligeledes gældende i forhold til forslaget om indførelsen af tvungen rotation, for at reducere risikoen for familiaritet. Hvorvidt dette forslag vil påvirke kvaliteten af revisors arbejde i positiv eller negativ retning, formår dog hverken Kommissionen eller kritikerne at overbevise om. Til gengæld må det konkluderes, at alle forslagene i nogen grad vil medvirke til en forbedring af revisors uafhængighed. I henhold til adskillelsen af rådgivning og revision, bør det dog understreges at revisors uafhængighed, som det også ses af ovenstående, kan påvirkes af en række andre faktorer. Dette er således blot et skridt på vejen.

9. Revisionsmarkedet - Tvungen rotation og udbud

Et obligatorisk revisorskifte kan, som det fremgår af det foregående kapitel, ifølge EU-Kommissionen, medvirke til at reducere interessekonflikter, som følger af revisors manglende uafhængighed. Et obligatorisk skifte vil dog ikke have den ønskede effekt, såfremt udvalget af revisorer er begrænset (EUC, 2011: 18). Således fremhæves det gentagende gange af Kommissionen, at The Big 4 besidder mere end 85 % af markedsandelene på markedet for revisions af børsnoterede virksomheder i størstedelen af medlemslandene (EUC, 2011: 20). Dette understøttes ifølge Kommissionen af en række virksomheder, som har indgivet høringssvar i forbindelse med Grønbogen. Ifølge disse er udvalget af revisorer, som kan foretage den lovpligtige revision af store børsnoterede virksomheder og finansielle institutioner begrænset til The Big 4 eller endnu færre, såfremt et af disse firmaer allerede udfører andre opgaver for virksomheden (EUC, 2011: 18). Det begrænsede udvalg af revisionsfirmaer skyldes en række barrierer, der gør det svært for andre revisionsfirmaer at bevæge sig ind på markedet. Kommissionen fremhæver fire:

1) Informationsasymmetri, der i forhold til revisionskvalitet, medfører at revisionsfirmaernes (The Big 4's) omdømme bliver en afgørende faktor ved valget af revisor
2) Kontraktlige klausuler, som kræver anvendelse af en af The Big 4
3) Sjældne skift af revisionsfirmaer og få muligheder for at konkurrere om nye revisionsopgaver, har ført til stagnation på revisionsmarkedet
4) Restriktive ejerskabsregler har skabt markedsforstyrrelse, i form af en vækstbarriere for de mindre revisionsfirmaer og dermed en reducering af konkurrencen mod de store revisionsfirmaer (EUC, 2011: 18).

De fremhævede barrierer medfører ikke blot en høj koncentration på det europæiske revisionsmarked, men også på det internationale marked (EUC, 2011: 18). Således genererede de 24 største internationale revisionsfirmaer i 2009 en omsætning på mere end $130 mia., hvoraf 71 % stammede fra The Big 4. Et bevis på en realitet, som har gjort sig gældende igennem længere tid. Omsætningen blandt de ti største revisionsfirmaer har ikke ændret sig betydeligt i perioden 2004-2009 (EUC, 2011: 19). Der er dog heller ikke noget, der tyder på, at dette vil ske i nærmeste fremtid. Tværtimod forventes koncentrationen at stige yderligere, som følge af The Big 4's mange opkøb og fortsatte planer herom (EUC, 2011: 20).

Foruden at hindre implementeringen af effektive sikkerhedsforanstaltninger i forbindelse med revisors uafhængighed, medfører en høj markedskoncentration høje priser. EU-Kommissionen fremhæver således, at den gennemsnitlige profit blandt The Big 4, var 50 % højere end profitten blandt de næste fire revisionsfirmaer, på det engelske marked i 2010. Det vurderes i forlængelse heraf, at merprisen for at blive revideret af en "top-tier" revisor, i perioden 2002-2006 var ca. 20 %. Et problem, som vedrører alle virksomheder, hvortil der stilles krav om revision, da en reducering af markedskoncentrationen vil kunne medføre betydelige besparelser for disse virksomheder (EUC, 2011: 21).

Endelig medfører den høje markedskoncentration en betydelig samfundsmæssig risiko, da en eventuel lukning af et Big 4 firma vil kunne give alvorlige markedsforstyrrelser. Kontinuitet i leveringen af revisionsydelser til store PIE virksomheder, har stor betydning for stabiliteten på det finansielle marked, hvorfor det er vigtigt, at denne kan opretholdes. Det er således vigtigt at forsøge, at øge ikke-systemiske revisionsfirmaers kapacitet og adgang til markedet (EUC, 2011: 20-21; EUK, 2010: 4). Med baggrund i disse betragtninger, foreslår EU-Kommissionen blandt andet følgende foranstaltninger i direktivet og forordningen:

Direktiv

- **Artikel 3 – Godkendelse af revisorer og revisionsfirmaer**
  Krav til af godkendelse af revisorer og revisionsfirmaer

- **Artikel 37 – Udnævnelse af revisorer og revisionsfirmaer**
  Forbud mod kontraktbestemmelser som hindrer frit valg af revisor

Forordning

- **Artikel 26 – Offentliggørelse af finansielle oplysninger**
  Krav om offentliggørelse af revisionsfirmaets årsrapport

- **Artikel 27 – Beretning om gennemsigtighed**
  Krav om årlig gennemsigtighedsrapport og dennes indehold

- **Artikel 28 – Erklæring om virksomhedsledelse**
  Krav om eventuel erklæring om virksomhedsledelse

- **Artikel 32 – Udnævnelse af revisorer og revisionsfirmaer**
  Krav forbundet med udnævnelse af revisor

- **Artikel 33 – Revisionsopgavens varighed**
  Grænser for varigheden af engagementet mellem revisor og den reviderede virksomhed

- **Artikel 50 – Europæisk kvalitetscertifikat**
  Rammebetingelser for kvalitetscertifikat

FSR: Tvungen rotation; flere omkostninger og ingen forbedringer

FSR støtter, som nævnt i afsnit 8.3., det nuværende regelsæt om rotation af den ledende revisionspartner, således at der mindst hvert 7. år kommer nye øjne på sagen. Til gengæld, er der stor modstand mod forslaget om tvungen rotation af revisionsfirmaerne, uanset om dette middel anvendes for at sikre revisors uafhængighed eller som her, for at forbedre markedskoncentrationen.

Ifølge FSR vil tvungen rotation føre til tab af virksomheds- og branchespecifik viden. Dernæst er denne form for regulering forbundet med en række ulemper, da virksomhedernes handlefrihed begrænses. Således vil virksomhederne blive pålagt unødvendige omkostninger uden at kvaliteten bliver forbedret.

Dernæst fremhæver FSR, at den aktuelle markedssituation i høj grad er et resultat af PIE virksomhedernes bevidste valg, da: *"mange virksomheder har brug for at vælge en større revisionsvirksomhed med diversificerede faglige kompetencer og adgang til internationale netværk"* (FSR, 2011: 8).

Der er således ingen tvivl om, at EU-Kommissionen og FSR har meget forskellige forventninger til effekten ved implementering af blandt andet tvungen rotation, hvilket tydeligt fremgår, når der ses nærmere på Kommissionens Konsekvensanalyse, der præsenteres nedenfor.

EU-Kommissionen: Løsningsforslag til forbedring af markedsvilkårene for revision af PIE med henblik på at styrke revisionskvaliteten

En høj markedskoncentration og dermed et begrænset udvalg af revisorer, som kan foretage den lovpligtige revision af PIE virksomheder, hindrer implementeringen af effektive sikkerhedsforanstaltninger i forbindelse med revisors uafhængighed og leder indirekte til en lavere kvalitet af revisors arbejde. Det er således nødvendigt at håndtere markedssituationen for at opnå de ønskede ændringer i forhold til revisors uafhængighed og dermed kvaliteten af dennes arbejde (EUC, 2011: 38).

9.1. Større udskiftning af revisor

3.1. Løsningsforslag, der skal fremme antallet af revisorskift

0. **Basisscenarie. Ingen krav om udbud eller valg af ny revisor.**
1. **Regelmæssige udbud. De reviderede virksomheder skal indbyde et minimum af firmaer til at deltage i en udbudsrunde, heriblandt mindst ét firma, der ikke er fra The Big 4.**
2. **Obligatorisk rotation efter en vis periode.**
3. **Obligatorisk rotation via udbud (kombination af løsning 1 og 2).**

Uden ændringer i de nuværende regler vil udskiftning af revisor fortsat kun sjældent forekomme. Ifølge EU-Kommissionen er virksomhederne tilbageholdene med at bruge ledelsens tid på at organisere udbudsrunder. Dernæst er de villige til at betale en merpris, for at benytte et af de såkaldte Big 4 firmaer, da omkostningerne til revision, for de fleste PIE virksomheder, er relativt lave i forhold til den samlede omsætning (EUC, 2011, Annex 8: 144). De få revisorskift kan som tidligere nævnt, hindre den fulde effekt af Kommissionens andre tiltag, for at sikre den optimale funktion på revisionsmarkedet for PIE virksomheder (EUC, 2011: 39). Således foreslås som den første løsning at indføre regelmæssige udbudsrunder. Til deltagelse i disse skal inviteres minimum x-antal revisionsfirmaer, hvoraf mindst ét skal findes udenfor The Big 4. Udbudsprocessen bør organiseres af revisionsudvalget, der frit kan vælge, hvorledes revisionsfirmaerne skal indbydes til at deltage i den pågældende udbudsrunde samt hvilke kriterier, der ligges til grund for valget. Disse kriterier skal dog fremgå af udbudsmaterialet og dermed være tilgængelig for alle involverede parter (EUC, 2011, Annex 8: 144). Der er imidlertid ingen garanti for, at den reviderede virksomhed vil vælge en anden revisor efter udbudsrunden, hvilket vil betyde, at revisionsfirmaerne er mindre villige til at deltage i de forskellige udbudsrunder. Gentagne udbudsrunder vil øge omkostningerne for den reviderede virksomhed, uden sikkerhed for en hyppigere udskiftning af revisor (EUC, 2011: 39).

Som alternativ til dette foreslås løsning nummer 2, tvungen rotation. Med dette forslag begrænses revisors engagement hos en virksomhed til 9 år, hvorefter der ikke må indgås nye aftaler i 4 år (EUC, 2011, Annex 8: 144). Tvungen rotation vil sikre, at det med jævne mellemrum bliver muligt, at byde ind på nye opgaver og at virksomheden er nødsaget til at vælge en ny revisor. Svagheden ved denne løsning findes dog i den manglende garanti, for at det ændrer på fordelingen af markedsandelene. Der er således ingen sikkerhed for at dette forslag vil reducere The Big 4s markeds-

andele. Til gengæld vil det øge konkurrencen mellem alle markedets aktører (EUC, 2011: 39). Den sidste løsning er at kombinere løsning 1 og 2, hvilket ifølge Kommissionen er det optimale (EUC, 2011, Annex 8: 144).

Figur 9	**Effektivitet**	**Konvergens**	**Omkostnings-effektivitet**
Mål / **Løsningsforslag**	Delmål 3.1		
0. Basisscenarie	0	0	0
1. Regelmæssige udbud	+/ ≈	+/ ≈	≈
2. Obligatorisk rotation af revisionsfirma	+	+	+
3. Obligatorisk rotation af revisionsfirma ved udbud	++	+	+/++

(EUC, 2011: 38, Figure 12 red.)

Som det fremgår ovenfor, vurderes den tredje og sidste løsning at være mest effektiv i forhold til ønsket, om at sikre en større udskiftning af revisor. Den obligatoriske rotation af revisionsfirmaerne vil skabe grobund for nye kontrakter og en kontinuerlig strøm af nye opgaver. Samtidigt vil kravene om udbud, sikre at det ikke kun er Big 4 firmaer, der inviteres til at deltage i disse udbudsrunder og sikre en mere gennemskuelig proces. Implementeringen af dette forslag vil imidlertid ikke være uden omkostninger. Således vil både de reviderede virksomheder og revisionsfirmaerne blive pålagt ekstra omkostninger, til henholdsvis forberedelse af udbudsmateriale og valg af det rette firma, samt forberedelse af bud og deltagelse i udbudsrunder. Dernæst kan der forekomme yderligere omkostninger i det første år efter et revisorskifte. Endnu engang gælder det både virksomhed og revisor, der begge skal investere ekstra ressourcer i at skabe og opnå en forståelse af den reviderede virksomhed. Til gengæld vil udbudsrunderne for PIE virksomhedernes vedkommende, sandsynligvis forøge konkurrencen mellem revisorerne og dermed sænke prisen, således at omkostningerne ved udbuddet opvejes (EUC, 2011: 40-41).

Med afsæt i bevidstheden om de øgede omkostninger forbundet med kravet om tvungen rotation og udbud, fremhæver Kommissionen at det er afgørende at finde den rette tidshorisont for dette krav, således at der ikke optræder uforholdsmæssige omkostninger som følge af for hyppige skift af revisor. I denne sammenhæng vurderes en niårig periode, med inspiration fra blandt andet Italien, at være rimelig. Endvidere vil det af hensyn til omkostningerne ved gennemførelsen af udbudsrunder, ifølge Kommissionen, være hensigtsmæssigt at tilpasse kravet om udbud til PIE virksomhedernes

størrelse. Således at der tages hensyn til de små PIE virksomheder, som ikke er forpligtede til at sende deres opgaver i udbud. Der vil dog stadig være krav om rotation, for at sikre at de ønskede mål kan nås (EUC, 2011: 41, 237).

Afslutningsvis understreger Kommissionen, at rotation og udbud hverken medfører uforholdsmæssige omkostninger for de reviderede virksomheder eller et fald i kvaliteten af revisors arbejde (EUC, 2011c 41).

FSR: Copenhagen Economics: Tvungen rotation og udbud vil ikke have den ønskede effekt

Hverken FSR eller Copenhagen Economics finder det ufordelagtigt at indføre obligatoriske udbudsrunder (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 54-55). Til gengæld er begge parter, som fremhævet tidligere i afsnit 8.3., modstandere af obligatorisk rotation, da dette vil medføre lavere kvalitet og unødvendige omkostninger. I forlængelse heraf fremhæver FSR, at markedssituationen skyldes PIE virksomhedernes bevidste valg, hvorfor markedssituationen ikke vil blive forbedret gennem indførelsen af tvungen rotation (FSR, 2011: 8). I forlængelse heraf pointerer CE, at obligatorisk rotation af revisionsfirmaer risikerer at forøge koncentrationen, i stedet for at reducere den, da virksomhederne stræber efter et stort firma ved rotation (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 53).

Er markedskoncentrationen et problem?

Ifølge EU-Kommissionen er der en uhensigtsmæssig koncentration på markedet for revision af PIE virksomheder. Kommissionen fremhæver således at The Big 4 besidder mere end 85 % af markedsandelene på markedet for revision af børsnoterede virksomheder, i størstedelen af medlemslandende. Ses der nærmere på denne opgørelse er det dog væsentligt, at størstedelen af medlemslandende i denne sammenhæng er 62,5 %, såfremt der ses bort fra de tre lande, hvorfra man ingen information har modtaget (EUC, 2011, Annex 7: 128). Der findes således også en del europæiske lande hvor man ikke oplever helt så voldsom en koncentration. I tråd hermed mener Copenhagen Economics at Kommissionen drager forhastede konklusioner om koncentrationen, baseret på en alt for simplificeret analyse af markedsandele (Næs-Schmidt *et al*, 2012: 39). CE fremhæver således at konkurrencemyndighederne normalt ikke vil anse et marked med fire aktører, som problematisk. Specielt ikke på et marked som dette, hvor køberne af den lovpligtige revision, anses for at besidde de nødvendige kompetencer til at håndtere en høj koncentration, som følge af et begrænset udbud af revisionsfirmaer. Mest kritisk er det dog ifølge CE, at Kommissionens argumenter i visse tilfælde er i strid med konklusionerne i den bagvedliggende analyse foretaget af ESCP Europe (Næss-Schmidt *et al*,

2012: 40). Copenhagen Economics fremhæver indledningsvis at koncentrationsniveauet, målt ved hjælp af HHI (Herifindahl Hirschman Index), for udførelse af lovpligtig revision af store børsnoterede selskaber, er faldende i 13 ud af 18 EU-medlemslande, fra 2004 til 2009. Det bekræftes at antallet af fusioner og opkøb, som også påpeget af Kommissionen, er steget. Centralt i denne sammenhæng er det dog, at det særligt er mid-tier og øvrige revisionsfirmaer, der har foretaget fusioner og opkøb. Mængden af opkøb foretaget af The Big 4 har til gengæld været tilnærmelsesvist den samme.

Copenhagen Economics kritik er i denne sammenhæng berettiget og det er ganske problematisk, at Kommissionen tilsyneladende ikke anvender ESCPs undersøgelse, selvom den er foretaget netop med dette som formål. Til trods for de forskellige og modstridende argumenter, når både Kommissionen og ESCP til samme konklusion, at markedskoncentrationen er høj (ESCP, 2011: 6). Dette kan være problematisk såfremt, der som antydet af Kommissionen er risiko for, at dette kan få store samfundsmæssige konsekvenser. Anderledes forholder det sig, når der ses på Kommissionens antagelse, om at det er nødvendigt at reducere markedskoncentrationen for at sikre revisors uafhængighed og dermed kvaliteten af dennes arbejde. I det foregående afsnit foreslås tvungen rotation i forening med et styrket revisionsudvalg, som et middel til at sikre revisors uafhængighed. Vilkårene i dette forslag er det samme som ovenfor: den reviderede virksomhed skal som minimum skifte revisor hvert niende år og må ikke genoptage engagementet før efter 4 år. Med denne løsning sikres det således at revisor med jævne mellemrum skiftes ud. Til gengæld opnås der ingen sikkerhed for, at den reviderede virksomhed, ikke udelukkende vil benytte sig af de samme to revisorer. I denne sammenhæng er det således uden betydning, om markedskoncentrationen kun giver den reviderede virksomhed mulighed for at vælge mellem The Big 4. Med afsæt i kommissionens antagelse er det således spørgsmålet, hvornår udbuddet af revisionsfirmaer er tilstrækkeligt og ikke mindst om den foreslåede løsning, effektivt vil kunne sikre revisors uafhængighed, i det omfang Kommissionen ønsker det. Kommissionens manglende stillingtagen til dette kan foranledige Konsekvensanalysens læsere til at konkludere, at Kommissionen antager at der en direkte sammenhæng mellem markedskoncentrationen og kvaliteten af revisors arbejde. En sådan antagelse lader sig dog ikke umiddelbart verificere. Tværtimod fremhæver CE at en undersøgelse, foretaget af Francis *et al* (2011), på tværs af 42 lande, viser at kvaliteten af The Big 4's arbejde er højere i de tilfælde, hvor disse firmaer besidder væsentlige markedsandele i forhold til de øvrige revisionsfirmaer (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 41). Årsagen hertil kan være en forskel i medlemslandenes kvalitetskrav og efterspørgsel. Hvilket også antages at være medvirkende til, at andre udbydere fortrænges fra markedet for revision af

børsnoterede virksomheder (Næs-Schmidt *et al*, 2012: 42). Desuden kritiserer Copenhagen Economics Kommissionens anvendelse af en undersøgelse udarbejdet af Oxera i 2006 for den engelske regering. Ifølge CE inddrager Kommissionen ikke alle relevante refleksioner om koncentrationens indvirkning på kvalitet. CE fremhæver således at sammenhængen mellem en høj markedskoncentration og kvalitet, er påvirket af andre faktorer som eksempelvis lovgivningen og det enkelte firmas omdømme. Ifølge Oxera kan omdømmet i sig selv udgøre et incitament til, at store revisionsfirmaer leverer høj kvalitet, selvom den effektive konkurrence på markedet er begrænset (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 42).

På baggrund af ovenstående hersker der ingen tvivl om, at markedskoncentrationen er høj. Hvorvidt dette er problematisk afhænger af udgangspunktet. I henhold til den samfundsmæssige risiko må det antages, at der er behov for regulering, mens det i forhold til ønsket om at reducere koncentrationen for at sikre uafhængigheden, er sværere at få øje på problematikken. Dette skyldes ikke blot at det ikke tydeligt fremgår, hvor stort et udvalg man ønsker, førend det på tilstrækkelig vis kan sikre uafhængigheden, men også at der ikke umiddelbart er en sammenhæng mellem markedskoncentrationen og kvaliteten af revisors arbejde, sådan som Kommissionen klart antyder. I denne sammenhæng må det således konkluderes, at kritikkerne har påpeget væsentlige uklarheder i forhold til den problematiserede situation, der ikke klart fremtræder som præsenteret af Kommissionen.

Er der sammenhæng mellem markedskoncentration og prisniveau?

Ifølge EU-Kommissionen ses der på grund af den høje markedskoncentration også et højere prisniveau, hvilket antages at være problematisk for de reviderede virksomheder. Copenhagen Economisc mener ikke at der eksisterer en sådan sammenhæng. Ifølge CE er det høje prisniveau snarere relateret til en højere kvalitet end markedskoncentrationen. Indledningsvis understreger CE, at de tidligere har påvist en højere kvalitet blandt The Big 4 end de resterende revisionsfirmaer. Med baggrund i dette fremhæver CE således, at det ikke er overraskende, såfremt brugerne er villige til at betale en mindre merpris for en højere kvalitet. Særligt ikke hvis den øgede risiko, der er forbundet med at revidere større og mere komplekse virksomheder, tages i betragtning. Endelig er, som også fremhævet af Kommissionen, revisioner af høj kvalitet vigtige for tilliden til årsregnskabet. En faktor, der ifølge CE ligeledes kan være blandt årsagerne til at man trods en merpris, ønsker at prioritere et revisionsfirma, der kan levere højere kvalitet, såfremt dette vil skabe større tillid blandt investorerne (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 44).

I et forsøg på at underbygge ovenstående antagelse fremhæver Copenhagen Economics, at der i undersøgelsen foretaget af Oxera, som anvendes af Kommissionen til at påvise en sammenhæng mellem koncentration og pris, ikke kan kontrolleres for kvalitetsforskelle mellem revisionsfirmaerne. Ifølge CE er det således, også med udgangspunkt i denne rapport, muligt at et større honorar, afspejler en større kvalitet samt en større risikovillighed i tilknytning til at revidere store og komplekse virksomheder (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 43). I et forsøg på at understøtte denne konklusion henviser CE til OFT, som i lighed med CE har forholdt sig til Oxeras undersøgelse. Til trods for at CE fremhæver, at OFT understøtter deres pointe, om at et større honorar afspejler større kvalitet, er dette reelt ikke tilfældet. OFT konkluderer i lighed med Oxera, at revisionsfirmaer med store markedsandele kan kræve et større honorar og således også, at en øget markedskoncentration kan medføre et større honorar. Det bemærkes dog at det ikke kan udledes, at revisionsfirmaer med en større markedsandel kræver et større honorar, fordi de leverer en bedre kvalitet (OFT, 2011: 6). Til trods for Copenhagens Economics intention, underbygges således Kommissionens antagelse om en sammenhæng mellem revisionshonorar og markedsandele, mens det dog ikke udelukkes at der også kan være en relation til kvalitetsniveauet.

EU-Kommissionen eksemplificerer at prisen påvirkes af markedskoncentrationen gennem data indsamlet i England, hvoraf det fremgår at den gennemsnitlige profit, blandt The Big 4 var 50 % højere end profitten blandt de næste fire revisionsfirmaer og at merprisen for at blive revideret af en ”top-tier” revisor, i perioden 2002-2006 var ca. 20 % (EUC, 2011: 21). Disse oplysninger har Copenhagen Economics forsøgt at verificere, men desværre har de ikke haft held til at komme i besiddelse af den rapport fra BDO, der skulle dokumentere disse påstande. Til gengæld fremhæver CE at det, i andet tilgængeligt materiale fra BDO, indikeres at Arthur Andersens kollaps og dermed overgangen fra Big 5 til Big 4, førte til en gennemsnitlig honorarstigning på 2,4 % for de børsnoterede selskaber i England, når der korrigeres for andre faktorer. En stigning, der ifølge CE er meget langt fra de 20 %, som fremhæves af Kommissionen, men som de må erkende, ikke kan hverken be- eller afkræftes (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 43). I denne sammenhæng er Copenhagen Economics for alvor på vildspor, det forekommer således ganske uforståeligt, hvordan de kan drage sammenligninger mellem merprisen i en given periode og en stigning i merprisen, som følge af overgangen fra Big 5 til Big 4. De to rapporter forholder sig ganske enkelt til to forskellige sider af samme sag. Sidstnævnte er blot et udtryk for, hvordan udviklingen har været i merprisen og ikke et udtryk for merprisens størrelse. I modsætning til CEs intention, er det eneste resultatet fra BDO kan benyttes til i denne sammenhæng, at bekræfte at der tilsyneladende er sket en yderligere prisstigning, som

følge af en øget markedskoncentration. Således indikeres det endnu engang at der modsat CEs påstand, er en sammenhæng mellem markedskoncentrationen og prisen.

Til trods for at Copenhagen Economics indledningsvist præsenterer en række umiddelbart plausible argumenter, for en sammenhæng mellem pris og kvalitet, er der ingen af disse, der trods ihærdige, men meget uheldige forsøg, understøttes af de udvalgte undersøgelser. Til gengæld findes der flere indikationer på, at der er en sammenhæng mellem markedskoncentrationen og prisen. I forlængelse heraf skal det dog nævnes, at det ikke kan udelukkes, at kvaliteten også har indflydelse på prisniveauet.

Vil tvungen rotation og udbud føre til oftere skift af revisor?

Tvungen rotation af revisionsfirmaer spiller en central dobbeltrolle i EU-Kommissionens forslag. Som det fremgår af afsnit 8.3, anvendes tvungen rotation som middel til at begrænse manglende uafhængighed som følge af familiaritet. Her i denne sammenhæng skal det hyppigere skift af revisor reducere markedskoncentrationen. Der ændres ikke på forslagets indhold, som dog af hensyn til den efterfølgende diskussion og læsevenligheden præsenteres igen.

For at fremme antallet af revisorskift foreslår Kommissionen i Artikel 33, en begrænsning af revisionsopgavens varighed for på denne måde at sikre, at der med jævne mellemrum sker en udskiftning af revisionsfirmaet. Således fremgår det i stk. 1, at en revisionsopgave for en PIE virksomhed kun må forlænges én gang og at de to revisionsopgaver til sammen, højst må vare 6 år (EUK, 2011b: 56). Hvis virksomheden vælger at have to revisionsfirmaer, som omtalt ved joint audit, må opgaven maksimalt vare 9 år. Uanset om der benyttes et eller to firmaer må der ved udløbet af henholdsvis det sjette eller niende år, først indgås en ny aftale efter yderligere 4 år (EUK, 2011b, Artikel 33, stk. 2: 56).

Nyt ved dette løsningsforslag er dog EU-Kommissionens ønske om, at supplere kravet om tvungen rotation, med et krav om tvunget udbud. Dette krav fremgår af Artikel 32, som omhandler udnævnelsen af revisor. Som tidligere omtalt, er det i denne sammenhæng revisionsudvalget, der ved hvert revisorskifte har til opgave at invitere et antal revisionsfirmaer til at deltage i en udbudsrunde, hvoraf mindst ét firma skal findes uden for The Big 4. Herefter udformer udvalget en begrundet indstilling af minimum to revisorer (EUK, 2011b: 53). I disse to artikler har Kommissionen således indført regler, der skal øge antallet af revisorskift. Dette vil givetvis også blive resultatet ved en gennemførelse, da der ikke findes fritagelsesregler, men blot en mindre difference på, hvor ofte disse skift skal forekomme. Det centrale spørgsmål i denne sammenhæng er hvorledes oftere skift

af revisor, vil kunne reducere markedskoncentrationen. På dette område er tvivlen blandt kritikerne udbredt. Således fremhæver både FSR og Copenhagen Economics, at tvungen rotation ikke vil have den ønskede effekt, da markedskoncentrationen blot er resultatet af PIE virksomhedernes bevidste valg og dermed deres stræben efter et stort revisionsfirma. Ifølge FSR har mange virksomheder: *"brug for at vælge en større revisionsvirksomhed med diversificerede faglige kompetencer og adgang til internationale netværk"* (FSR, 2011: 8). Dette tyder på at PIE virksomhederne, som påpeget af Copenhagen Economics, vil stræbe efter de store revisionsfirmaer. Således vil tvungen rotation ikke ændre på disse firmaers dominans på markedet. At dette er tilfældet, kan ikke umiddelbart udelukkes, det formodes at de store PIE virksomheder søger en revisor med kompetence og erfaring indenfor netop deres område. Denne vil primært være at finde blandt de større revisionsfirmaer, det kan derfor være tvivlsomt, om tvungen rotation vil få den ønskede effekt, da det fortsat er muligt for virksomhederne blot at skifte mellem to udvalgte, eventuelt Big 4 revisionsfirmaer. Således vil der ikke ske betydelig ændringer i markedskoncentrationen. Denne risiko erkendes dog af Kommissionen, som i præsentationen af løsningsforslagene selv fremhæver dette. Det eneste, der i denne sammenhæng kan give et lille glimt af håb, er kravet om, at der ved udbudsrunderne skal inviteres mindst ét revisionsfirma, som ikke er blandt The Big 4. På denne måde er det muligt at firmaer uden for The Big 4, kan komme i betragtning, såfremt disse besidder tilnærmelsesvist de samme kompetencer og måske tilmed er billigere. Den egentlige effekt af dette forslag vil således blot blive en øget konkurrence, som dog kan være medvirkende til ændringer i markedskoncentrationen.

9.2. Objektiv udvælgelse af revisor

3.2. Løsningsforslag til en objektiv udvælgelse af revisor

0. **Basisscenarie. Som følge af manglende informationer og sammenligningskriterier af revisionskvaliteten, vil Big 4 revisionsfirmaernes renommé, fortsat være den vigtigste parameter for revisionskvalitet og valg af revisionsfirma vil bygge på omdømmet frem for objektive kriterier for kvalitet og pris. Desuden bliver revisor af og til valgt på baggrund af kontraktlige klausuler.**
1. **Forbud mod kontraktklausuler, der hæmmer valg af revisor.**
2. **Gennemsigtigheden af revisionskvaliteten og revisionsfirmaerne skal forbedres. Revisionsfirmaer, der reviderer PIE virksomheder, skal offentliggøre de-**

res regnskaber samt en årlig gennemsigtighedsrapport. Dernæst skal tilsynsrapporterne offentliggøres.

3. **Etablering af et tværeuropæisk revisionskvalitetscertifikat for revisorer og revisionsfirmaer, der gør dem i stand til at udføre den lovpligtige revision af PIE virksomheder med en høj kvalitet.**
4. **Kombination af løsning 1 til 3.**

Så længe virksomhederne, som det er tilfældet i øjeblikket, ikke har tilstrækkelig information om revisionskvaliteten, vil den væsentligste faktor ved valget af revisor være dennes omdømme, snarere end mere objektive kriterier, som kvalitet og pris (EUC, 2011: 41). På nuværende tidspunkt bliver der ikke offentliggjort kvalitetskontrolrapporter for den enkelte revisor eller revisionsfirma. Der er end ikke et europæisk krav om, at revisionsfirmaerne skal offentliggøre deres egen årsrapport. Til gengæld skal de firmaer, som varetager den lovpligtige revision af PIE virksomhederne, årligt offentliggøre en gennemsigtighedsrapport med en række specifikke informationer, der eksempelvis omfatter en beskrivelse af revisionsfirmaets struktur, eventuelle netværk, kvalitetskontroller og lignende (EUC, 2011, Annex 8: 143).

Der er ifølge EU-Kommissionen flere måder, hvorpå revisionsmarkedets gennemsigtighed kan øges. Som den første løsning foreslås et forbud mod kontraktlige klausuler, der begrænser den reviderede virksomheds valg af revisor (EUC, 2011, Annex 8: 41).

Med løsning nummer 2 øges den tilgængelige information om revisionsfirmaernes kvalitet og finansielle situation. Et forbedret tilsynssystem skal medføre mere og bedre information om kvaliteten af revisors arbejde. Denne information skal, i højere grad end hidtil, offentliggøres og kan således anvendes til at understøtte revisionsudvalgets arbejde i forbindelse med udnævnelsen af en ny revisor. Desuden vil revisionsfirmaerne være forpligtet til at offentliggøre deres årsrapport, hvilket kan underbygge den reviderede virksomheds vurdering af revisionsfirmaet og eksempelvis dets evne til at afsætte tilstrækkelige ressourcer til, at foretage den lovpligtige revision (EUC, 2011: 42).

Endelig foreslår Kommissionen som den tredje løsning, at etablere et kvalitetscertifikat. Med denne løsning implementeres der på tværs af Europa et system, hvor revisorfirmaet kan opnå en kvalitetscertificering. Certificeringen vil være frivillig og blive udstedt af ESMA i samarbejde med de nationale myndigheder. Ifølge Kommissionen er det centralt, at der er tale om en frivillig certificering, da et lovkrav vil skabe en indgangs- og vækstbarriere for de mindre revisionsfirmaer med færre PIE kunder. Dette skyldes, at disse mindre revisionsfirmaer ofte vil forlade markedet, for at

undgå omkostningerne forbundet med en sådan certificering, såfremt den bliver lovpligtig (EUC, 2011: 42, note 158). Med certificeringen fås således en omkostningseffektiv mulighed for at øge synligheden og anerkendelsen af de revisionsfirmaer, der har den nødvendige kapacitet til at foretage den lovpligtige revision af PIE virksomheder (EUC 2011, Annex 8: 42, 145). Den sidste løsning er en kombination af løsning 1 til 3, der komplementerer hinanden (EUC, 2011: 42).

Figur 10	**Effektivitet**	**Konvergens**	**Omkostnings-effektivitet**
Mål / **Løsningsforslag**	Delmål 3.2		
0. Basisscenarie	0	0	0
1. Forbud mod kontraktklausuler, der hæmmer valg af revisor	≈ /+	+	+
2. Forbedre gennemsigtigheden af revisionskvaliteten og -firmaet	+	+	+
3. Etablere et tværeuropæisk revisionskvalitetscertifikat	+	+	++
4. Kombination af løsning 1 til 3	++	+	++

(EUC, 2011: 41 Figure 14, red)

Kommissionen foretrækker den fjerde og sidste løsning, hvilket underbygges af ratingen i ovenstående figur. Samtlige forslag er omkostningseffektive og supplerer hinanden i forsøget på, at skabe et bedre beslutningsgrundlag for den reviderede virksomheds valg af revisor (EUC, 2011: 42).

FSR og Copenhagen Economics: Virksomhedernes beslutningsgrundlag forbedres, men det er tvivlsomt om dette forslag vil medvirke til en reducering af markedskoncentrationen

I denne sammenhæng er end ikke kritikkerne enige. Ifølge Copenhagen Economics er det sandsynligt, at de foreslåede løsninger vil fungere efter hensigten uden at medføre betydelige omkostninger (Næss-Schmidt *et* al, 2012: 55). FSR forholder sig kun ganske perifert til dette forslag, men påpeger at: *"oplysningsforpligtelserne, vil gøre det vanskeligt og mindre attraktivt at opfylde…"* kravene til at revidere PIE virksomheder. Således vil dette begrænse opfyldelsen af det overordnede mål, om at reducere markedskoncentrationen (FSR, 2011: 11).

Forbedres mulighederne for objektive valg af revisor med de fremsatte forslag

EU-Kommissionens første løsning, i forsøget på at skabe mere objektive valg af revisor, omfatter et forbud mod kontraktlige klausuler, der forpligter PIE virksomhederne til at lade sig revidere af Big 4 eller andre særligt udvalgte revisionsfirmaer. Således fremgår det af forordningsforslagets Artikel 33, stk. 7 og i ændringsforslaget til direktivet i Artikel 37, at enhver aftale, der begrænser virksomhedens aktionær- eller medlemsgeneralforsamlings valg af revisor, er ugyldig (EUK, 2011b: 55). På denne måde minimeres risikoen for, at virksomheden lader sig styre af tredjemand ved valget af revisor. Et tiltag, som uden omkostninger vil forbedre mulighederne for et mere objektivt og ikke mindste velbegrundet valg af revisor.

Foruden forslaget om, at fjerne tredjemands mulighed for bestemmende indflydelse ved valget af revisor, foreslås det at øge revisionsfirmaernes oplysningspligt. Hidtil har der, som ovenfor nævnt ikke været krav om offentliggørelse af revisionsfirmaernes årsrapport. Med forordningen bliver det dog ikke blot et krav, at årsrapporten skal offentliggøres, der stilles også krav til indholdet i denne rapport. Således fremgår det af Artikel 26, at revisionsfirmaerne skal offentliggøre den samlede omsætning fordelt mellem lovpligtig revision af PIE virksomheder og øvrige virksomheder (EUK, 2011b: 47). Med dette som udgangspunkt, bliver det muligt for PIE virksomhederne, at skabe sig et indtryk af revisionsfirmaets erfaring med revision denne type virksomheder, samt hvor mange ressourcer revisionsfirmaet allokerer til disse revisioner. Offentliggørelsen af disse finansielle informationer skal ske på revisionsfirmaets hjemmeside og være tilgængelige i mindst 5 år (EUK, 2011b, Artikel 26, stk. 4: 48). Med indførelsen af denne detalje bliver det muligt for PIE virksomhedernes revisionsudvalg, at vurdere udviklingen og således underbygge det umiddelbare indtryk af revisionsfirmaets prioritering af disse kunder.

Den finansielle information vil sammenholdt med revisionsfirmaets beretning om gennemsigtighed, give et mere indgående kendskab til revisionsfirmaet. Gennemsigtighedsberetningen jævnfør Artikel 27, skal foruden en beskrivelse af den juridiske struktur og kvalitetskontrol, indeholde en liste over det sidste års reviderede PIE virksomheder, samt en liste over de reviderede virksomheder, hvorfra revisionsfirmaet har modtaget mere end 5 % af sine årsindtægter (EUK, 2011b: 49). Den tydelige angivelse af hvilke og hvor mange kunder, der betaler en relativ stor del af virksomhedens samlede omsætning, kan indikere revisionsfirmaets erfaring med forskellige typer af PIE virksomheder. Således kan revisionsudvalget blive bekendt med mængden af kunder i samme branche og indirekte revisionsfirmaets branchespecifikke viden.

Såfremt mere end en tredjedel af revisionsfirmaets indtægter stammer fra PIE virksomheder, skal gennemsigtighedsberetningen foruden ovenstående, indeholde en erklæring om virksomhedsledelse. Denne erklæring skal ifølge Artikel 28, indeholde en angivelse af det: *"... kodeks for virksomhedsledelse, som revisionsfirmaet er omfattet af", "en beskrivelse af hovedelementerne i firmaets interne kontrol- og risikostyringssystemer i forbindelse med dets regnskabsaflæggelsesprocedure"* samt *"betydelige direkte og indirekte besiddelser af stemmerettigheder, som svarer til eller overstiger 5 % af de samlede stemmerettigheder…"* (EUK, 2011b: 50). Med disse oplysninger udvides således indblikket i virksomhedens interne forhold, som kan supplere virksomhedernes vurdering af omsætningen og kompetencer. PIE virksomhederne har på denne måde mulighed for at danne sig et helhedsbillede af revisionsfirmaerne og deres virke.

Foruden ovenstående indsigt i revisionsfirmaernes virke, bliver det fremover muligt for virksomhederne at prioritere revisionsfirmaer, som har erhvervet et europæisk kvalitetscertifikat. EU-Kommissionen foreslår således i Artikel 50, indførelse af et frivilligt kvalitetscertifikat, der skal give revisionsfirmaerne mulighed for at erhverve et certifikat, som symbol på deres egnethed til at udføre den lovpligtige revision af PIE virksomheder (EUK, 2011b: 71-72). På denne måde kan virksomheder, som måske mangler erfaring på dette felt, men som ønsker sig nye kunder, proklamere deres egnethed til trods for en mindre erfaring. I denne sammenhæng understreger Kommissionen, som tidligere nævnt, at certificeringen blot er en mulighed, for de, som ønsker en sådan anerkendelse. Kommissionen er således opmærksom på, at et krav vil kunne medføre indgangs- og vækstbarrierer for de mindre revisionsfirmaer (EUC, 2011: 42).

Netop dette emne tages op af FSR, som fremhæver at de øgede oplysningskrav, kan optræde som en indgangsbarriere og dermed afholde mindre revisionsfirmer fra dette marked. Hvorvidt de øgede oplysningsforpligtelser, vil medføre en betydelig omkostningsstigning for revisionsfirmaerne, er usikkert, da flere af delelementerne allerede udarbejdes af flere revisionsfirmaer. Således er der, med Kommissionens forslag, kun tilføjet et krav om offentliggørelse, samt enkelte punkter til årsrapporten. Gennemsigtighedsrapporten, som også hidtil har været lovkrav, udvides i lighed med årsrapporten blot med enkelte punkter, uden større omkostningsmæssig betydning, samt et krav om offentliggørelse i en femårig periode. Det eventuelle krav om inddragelse af en erklæring om virksomhedsledelse er således, det eneste fuldstændigt nye tiltag. Hvorvidt denne erklæring, samt de få supplerende krav til den allerede eksisterende årsrapport og gennemsigtighedsberetning vil have betydning for virksomhederne er ganske tvivlsomt. Det er derfor ikke særligt sandsynligt, at der med disse forslag vil blive skabt en indgangsbarriere. Derimod bør det overvejes, om der allerede

eksisterer en barriere på dette felt, hvor det således blive en afvejning af behovet for disse oplysninger og barrierens størrelse/betydning. Ved indtrædelse på markedet for revision af PIE virksomheder, stiger kravene til revisionsfirmaernes kompetencer betydeligt. Den første forudsætning for at begive sig ind på dette marked, vil således være en sikring af kompetencekrav, hvilket formentlig vil være forbundet med betydelige omkostninger. Omkostningerne forbundet med opfyldelse af oplysningskravene formodes at være relativt små i denne sammenhæng. Endelig må det antages, at et revisionsfirma ikke begiver sig ind på markedet uden et håb og en forventning om, at skulle betjene mere end én kunde. Indtræden på dette marked, må i lighed med indtræden på så mange andre markeder, antages at være en investering, som gerne skulle vise sig at være rentabel. I denne sammenhæng må oplysningspligten om virksomhedens interne forhold, antages at spille en ganske begrænset rolle, det formodes således ikke, at det er disse oplysningskrav, som vil afholde firmaer fra at forsøge sig med revision af PIE virksomheder.

Med afsæt i ovenstående, konkluderes det at forbuddet om kontraktklausuler og flere oplysningskrav til revisionsfirmaerne, vil skabe mulighed for et mere objektivt og velbegrundet valg af revisor. En faktor, der kan være medvirkende til at reducere markedskoncentrationen, da virksomhederne i højere grad kan foretage en vurdering af de forskellige revisionsfirmaer og dermed tillægge omdømmet en mere sekundær betydning end hidtil.

9.3. Flere revisionsfirmaer, som kan varetage revisionen af PIE virksomheder

3.3. Løsningsforslag, der skal øge udvalget af revisionsfirmaer, som kan revidere PIE virksomheder

0. Basisscenarie. Udvalget af revisionsfirmaer, der kan revidere PIE virksomheder er begrænset.

1.1 Rene revisionsfirmaer. PIE virksomheder revideres af revisionsfirmaer, der udelukkende udfører revisionsydelser.

1.2 Joint audits: Store PIE virksomheder forpligtes til at have mere end ét revisionsfirma. Mindst ét af firmaerne skal findes uden for The Big 4. Udvælgelseskriterierne skal være klart definerede og begge firmaer er ansvarlige for revisionen.

1.3 Joint audits: Kun store PIE virksomheder i den finansielle sektor er forpligtet til at have mere end ét revisionsfirma. Mindst ét af firmaerne skal findes uden for The Big

4. Udvælgelseskriterierne skal være klart definerede og begge firmaer er ansvarlige for revisionen.

1.4 Joint audit for alle store PIE virksomheder udført af rene revisionsfirmaer.

1.5 Obligatorisk joint audit af finansielle virksomheder udført af rene revisionsfirmaer.

1.6. Frivillig joint audit for PIE virksomheder: Incitament for revisionsudbydere og reviderede virksomheder til at anvende joint audit frivilligt.

1.7. Frivillig joint audit for PIE virksomheder udført af rene revisionsfirmaer.

2. Ophævelse af ejerskabsrestriktioner i revisionsfirmaerne. Således bliver det muligt for investorer, der ikke er revisor, at investere i et revisionsfirma under forudsætning af visse uafhængighedsregler.

3. Begrænsede markedsandele for store revisionsfirmaer, på 20 % af den lovpligtige revision af PIE virksomheder (således sikres der minimum 5 udbydere på markedet).

Antallet af revisionsfirmaer, der kan varetage den lovpligtige revision af store PIE virksomheder, er begrænset. EU-Kommissionen ønsker med dette løsningsforslag, at øge antallet af revisionsfirmaer, som kan varetage denne opgave, og dermed virksomhedernes valgmuligheder ved udnævnelsen af revisor (EUC, 2011, Annex 8: 146). Kommissionen præsenterer tre overordnede løsninger, der kan afhjælpe denne problematik. Den første løsning, består af 7 delløsninger med en række fællesnævnere. Indledningsvist foreslås endnu engang, indførelsen af rene revisionsfirmaer. Den lovpligtige revision af PIE virksomheder må således kun, udføres af revisionsfirmaer, der ikke leverer rådgivningsydelser. Således gælder, som nævnt tidligere i afsnit 8.1., at ethvert revisionsfirma, hvor mere end 1/3 af indtjeningen hidrører fra revision af store PIE virksomheder, skal omstrukturere forretningen og give afkald på alle rådgivningsydelser. Dette vil skabe større dynamik på markedet, og sikre at Big 4 kan yde revision til alle markedets kunder. Til gengæld kan kravet om omstrukturering, afholde mindre revisionsfirmaer fra at forblive eller indtræde på markedet for revision af PIE virksomheder. I stedet for at øge antallet af revisionsfirmaer, som kan udføre den lovpligtige revision af PIE virksomheder, er der risiko for at dette reduceres. Kommissionen erkender således, at det vil være nødvendigt at indføre en række undtagelser til kravet om omstrukturering, med afsæt i revisionsfirmaernes opgavetype og -størrelse. Til trods for forventningen om, at denne løsning effektivt kan sikre revisors uafhængighed og kvaliteten af revisors arbejde, skal ulemperne forbundet hermed nøje overvejes (EUC, 2011, Annex 8: 43, 146).

Som et alternativ til de rene revisionsfirmaer foreslås joint audits under en række forskellige forudsætninger. Således foreslås en implementering af obligatorisk joint audit for store PIE virksomheder, der med denne løsning bliver forpligtet til at benytte to revisionsfirmaer, som ikke begge er omfattet af The Big 4. Udbudsprocessen og udnævnelsen af de to revisorer vil være den samme som foreslået i løsningsforlag 3.1., dog med et yderligere behov for at definere omfang og ansvarsfordeling. Denne løsning vil gøre det muligt for mindre revisionsfirmaer at konkurrere med The Big 4, i kraft af en øget mulighed for, at promovere sig selv og skabe et godt omdømme (EUC, 2011: 43-44). Dernæst vil joint audits bidrage til en højere kvalitet, som følge af at samarbejdet vil sikre flere øjne på sagen. Netop dette fremhæves som en af styrkerne ved det franske system, hvor der er krav om joint audit af koncernregnskaber. Danmark har tidligere anvendt systemet, men har ikke de samme positive erfaringer (EUC, 2011: 44, note 169). Erfaringen fra Frankrig viser, foruden en øget kvalitet, at joint audits kan fremme væksten blandt revisionsfirmaer, der ikke har samme størrelse som Big 4, fordi der skabes adgang til andre og for dem nye markedssegmenter (EUC, 2011: 43). Til gengæld erfares det også, at der er behov for en strukturering af samarbejdet mellem de to revisionsfirmaer. Implementeringen af denne løsning vil derfor kræve, at der udarbejdes en standard for gennemførelsen af joint audits (EUC, 2011: 44). Endelig er der en del usikkerhed omkring omkostningerne forbundet med joint audits. Det er estimeret, at det samlede revisionshonorar vil stige med 5-10 %, såfremt der anvendes to revisionsfirmaer, hvis honorar er af samme størrelse. Dog bemærkes det, at store revisionsfirmaer generelt er dyrere end andre, således kan der opnås en besparelse, hvis der indgås et samarbejde mellem to revisionsfirmaer af forskellig størrelse (EUC, 2011: 44).

Ovenstående delløsning 1.2. omfatter store PIE virksomheder, mens delløsning 1.3. med samme princip fokuserer på store PIE virksomheder i den finansielle sektor. Denne løsning er mere målrettet krisens arnested og vurderes derfor at kunne have større relevans (EUC, 2011, Annex 8: 44, 147). Delløsning 1.4. og 1.5. vedrører obligatorisk joint audit foretaget af rene revisionsfirmer af henholdsvis alle store PIE virksomheder og store PIE'er i den finansielle sektor (EUC, 2011, Annex 8: 147). Dernæst foreslås, som delløsning 1.6., frivillige joint audits af alle PIE virksomheder, mens delløsning 1.7. omfatter frivillige joint audits foretaget af rene revisionsfirmaer. Da effekten af joint audits ikke er entydig, hverken med hensyn til omkostninger eller værdi, men allerede benyttes af flere medlemslande i den finansielle sektor, foreslås frivillig joint audits. Det er således op til den enkelte PIE virksomhed at beslutte, om den vil benytte sig af muligheden (EUC, 2011: 44-45).

Som supplement til ovenstående forslås, som løsning nummer 2, at de nuværende begrænsninger for ejerskab i revisionsfirmaerne fjernes. Dette vil gøre det muligt for alle at investere i revi-

sionsfirmaerne. Således bliver det nemmere for små og mellemstore revisionsfirmaer at vokse og udnytte de muligheder, der skabes gennem tvungen rotation og udbud samt joint audits. Der stilles dog fortsat krav om, at enhver stemmeberettiget i revisionsfirmaerne skal være uafhængig af den reviderede virksomhed, ligesom det fortsat vil være et krav, at ledelsen i revisionsfirmaerne består af revisorer (EUC, 2011, Annex 8: 148).

Som tredje og sidste løsning foreslås det, at begrænse de store revisionsfirmaers markedsandele, således at intet revisionsfirma må besidde en markedsandel på mere end 20 % af markedet for revision af store PIE virksomheder (EUC, 2011, Annex 8: 148). Denne løsning vil reducere de store revisionsfirmaers markedsandele, men på sigt også konkurrencen, da de virksomheder, som har nået den aktuelle grænse ikke kan konkurrere om nye opgaver. Således er der risiko for at udvalget af revisionsfirmaer, der kan varetage den lovpligtige revision af store PIE virksomheder reduceres yderligere, hvorfor forslaget ikke vurderes at være anvendeligt (EUC, 2011: 45).

Figur 11

Mål / **Løsningsforslag**	**Effektivitet**	**Konvergens**	**Omkostnings-effektivitet**
	Delmål 3.3		
0. Basisscenarie	0	0	0
1.1. Rene revisionsfirmaer	+	+	+
1.2. Tvungen joint audit i alle store PIE virksomheder	+	+	+/-
1.3. Tvungen joint audit for store PIE virksomheder i den finansielle sektor	+	+	+/-
1.4. Tvungen joint audit for alle store PIE virksomheder udført af rene revisionsfirmaer	+	+	+/≈
1.5. Tvungen joint audit kun for store PIE virksomheder i den finansielle sektor udført af rene revisionsfirmaer	[15]		
1.6. Frivillig joint audit for alle PIE virksomheder	+	+	++
1.7. Frivillig joint audit for alle PIE virksomheder udført af rene revisionsfirmaer	+	+	+
2. Færre restriktioner for ejerskab af revisionsfirmaer	+	+	+
3. Etablere et loft overfor store revisionsfirmaers markedsandele	+/-	+	-

(EUC, 2011: 43 Figure 15, red)

EU-Kommissionen foretrækker delløsning 1.7 og løsning 2, da begge vurderes at være omkostningseffektive og supplerer hinanden i forsøget på at øge antallet af revisionsfirmaer, der kan varetage den lovpligtige revision af store PIE virksomheder (EUC, 2011: 46). Kommissionens prioritering af netop disse løsninger kan umiddelbart ikke genkendes ud fra deres rating af forslagene, da de i figur 11 rates tilnærmelsesvist ens. I forhold til effektiviteten og den mulige målopfyldelse, skiller kun det tredje forslag sig ud. At netop dette forslag skiller sig ud, er ikke overraskende, da Kommissionen, som nævnt ovenfor, vurderer, at løsningsforslaget ikke vil være anvendeligt i denne sammenhæng. Det kan dog undre, at det ikke rates negativt, årsagen hertil må forblive ukendt. Prioriteringen mellem delløsning 1.1.-1.7. skyldes umiddelbart forslagenes effekter i forhold til de tidligere præsenterede mål (EUC, 2011: 45).

FSR og Copenhagen Economics: Joint audits ikke den rette løsning

Copenhagen Economics er imod brugen af joint audits, da disse er forbundet med mange omkostninger og kan medføre lavere kvalitet, såfremt de to revisionsfirmaer vælger blindt at stole på hinanden. Dernæst er CE uforstående overfor, hvordan forslaget om rene revisionsfirmaer, skal være med til at udvide antallet og dermed udvalget af revisorer, der er i stand til at revidere PIE virksomheder. Til gengæld vurderer Copenhagen Economics, at der er potentiale i at ophæve ejerskabsbegrænsningerne, forudsat at revisors uafhængighed bliver bevaret (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 55-56). FSR har ikke udtrykt nogen holdning til forslaget om frivillig joint audits eller ændring af ejerskabsreglerne, men som tidligere nævnt er de grundlæggende imod indførelsen af rene revisionsfirmaer.

Forøges antallet af revisionsfirmaer, som kan varetage den lovpligtige revision af PIE virksomheder?

Til trods for en del løsningsforslag, er den egentlige effekt af Kommissionens valg i denne sammenhæng mere tvivlsom. Med baggrund i de blandede erfaringer med joint audits, har Kommissionen valgt at gøre dette frivilligt for PIE virksomhederne. Incitamentet til at vælge denne løsning, som visse steder har givet ganske positive resultater, findes i Artikel 33 vedrørende revisionsopgavens varighed. Heraf fremgår det, som tidligere nævnt, at samarbejdet med revisor må strække sig over en periode på 9 år, såfremt der benyttes to revisorer, mod kun 6 år, hvis dette ikke er tilfældet (EUK, 2011b, Artikel 33: 56). Til trods for dette incitament, er det tvivlsomt om muligheden for joint audits, vil forøge antallet af fælles revisioner. Som tidligere nævnt kan joint audits være forbundet med yderligere omkostninger til den ekstra revisor. EU-Kommissionen estimerer at omkost-

ningerne forbundet med joint audits, vil svare til en stigning på 5-10 %. Denne beregning kritiseres af Copenhagen Economics, der har beregnet en omkostningsstigning på 20 % af det totale revisionshonorar, som kan henføres direkte til kravet om joint audits (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 46). Således understreges det, at der kan være væsentlige omkostninger forbundet med brugen af joint audits. Kritikken er dog en smule malplaceret, da Kommissionen fremhæver, at netop usikkerheden vedrørende omkostningerne er årsagen til, at joint audits er frivilligt. I denne sammenhæng tager hverken kritikerne eller EU-Kommissionen dog stilling til, hvorvidt omkostningerne ved at benytte to revisorer er lavere eller højere end besparelsen ved, kun at være forpligtiget til at skifte revisorer hvert niende år, og ikke hvert sjette. Således er det uklart, om omkostningerne reelt er en afgørende faktor, når disse sammenholdes med de videre rammer i forbindelse med tvungen rotation.

Foruden uforholdsmæssige omkostninger påpeges det af CE, at der er risiko for en forringet kvalitet, da de to revisorer kan vælge at stole blindt på hinandens arbejde (Næss-Schmidt *et al*, 2012: 55). Dette er umiddelbart en væsentlig pointe, som Kommissionen dog antages at være opmærksom på. Som tidligere nævnt erkender Kommissionen, at der skal implementeres en standard for gennemførelsen af joint audits. Det formodes at en sådan standard, blandt andet vil indeholde sikkerhedsforanstaltninger til hindring af den præsenterede problemstilling. Denne er dog endnu ikke at finde i relation til forordningsforslaget. Dette gør sig ligeledes gældende for kravet om at denne form for revision, kun må foretages af rene revisionsfirmaer. Hvorfor denne del af løsningsforslaget er forsvundet, vides ikke. Det vurderes dog at være en ganske fornuftig beslutning, da kravet om de rene revisionsfirmaer, som tidligere udledt i afsnit 8.1., ikke antages at få den ønskede effekt. Dernæst vil et krav om, at joint audits kun må foretages af rene revisionsfirmaer, kraftigt begrænse mulighederne for at benytte denne løsning. Således antages antallet af revisionsfirmaer, som kan foretage den lovpligtige revision af store PIE virksomheder, heller ikke at blive forøget.

Forslaget om frivillige joint audits suppleres af et ønske om at ændre ejerskabsreglerne. Disse regler fremgår ikke af forordningsforslaget, men af ændringsforslaget til 8. Selskabsdirektiv. Hvori reglerne foreslås ændret således, at medlemslandene ikke længere, i forbindelse med godkendelse af revisionsfirmaer, må stille krav om: *"... at en minimumsandel af kapitalen eller af stemmerettighederne i et revisionsfirma indehaves af revisorer eller revisionsfirmaer"* (EUK, 2011a, Artikel 3: 18-19). Dog gælder det fortsat, at flertallet af medlemmerne af administrations- eller ledelsesorganet i revisionsfirmaet er revisorer. Denne ændring skal fremme revisionsfirmaernes adgang til kapital og dermed forøge antallet revisionsfirmaer (EUK, 2011a: 7). I denne sammenhæng understreger Copenhagen Economics, at det er vigtigt, at uafhængigheden fortsat opretholdes, hvilket også må anta-

ges at være tilfældet, da ledelsen fortsat skal bestå af revisorer. Effekten af denne ændring vil alt andet lige være positiv, spørgsmålet er blot, om det reelt vil forøge antallet af revisionsfirmaer på markedet for revision af PIE virksomheder. Der findes ingen garanti for at den øgede adgang til kapital, i sig selv vil skabe incitament til at træde ind på dette marked, som ifølge EU-Kommissionen er ganske svært tilgængeligt, stiller krav om en betydelig mængde af ressourcer og er forbundet med mange restriktioner.

Som indledningsvist fremhævet, er effekten af dette forslag tvivlsomt. Der er ganske enkelt ingen af ovenstående forslag, der med garanti kan sikre et større antal af revisionsfirmaer, som kan varetage den lovpligtige revision af PIE virksomheder. Mulighederne for at få adgang til markedet forbedres, men mængden af ukendte faktorer, i forhold til PIE virksomhedernes såvel som revisionsfirmaernes prioriteringer, er i denne sammenhæng for store til, at det med sikkerhed kan udledes, at forslaget vil have den ønskede effekt. Slutteligt bør det pointeres, at flere aktører på markedet ikke i sig selv vil reducere markedskoncentrationen, men blot danne grundlaget for denne udvikling.

Vil indførelsen af tvungen rotation og udbud forbedre markedssituationen?

Helt grundlæggende er der, som flere gange før, uenighed om hvorvidt der eksisterer et problem som kræver forebyggelse. Det må dog konkluderes at der eksisterer en høj markedskoncentration, som kan have betydning for det finansielle markeds stabilitet. Kommissionen fremhæver endvidere markedskoncentrationen som problematisk, i forhold til revisors uafhængighed. Hvorvidt dette er tilfældet er dog langt mere tvivlsomt, med baggrund i den mangelfulde argumentation.

Ifølge Kommissionen har særligt fire barrierer forårsaget den aktuelle markedssituation. Disse barrierer forsøges alle reduceret eller fuldstændig fjernet gennem Kommissionens forslag. Indledningsvis forsøger man således at fjerne barrierer som skyldes kontraktlige klausuler og restriktive ejerskabsregler. Dernæst ønsker man at øge mængden af tilgængelige oplysninger, således informationsasymmetrien begrænses og valget af revisor baseres på mere objektive kriterier som kvalitet, i stedet for blot firmaets omdømme. Endelig forsøger man at øge antallet af revisorskift samt muligheden for at konkurrere om nye opgaver gennem tvungen rotation. Alle tiltag, der må konkluderes at lykkes og som ikke er genstand for en større mængde kritik, med udtagelse af sidstnævnte. I denne sammenhæng erkender Kommissionen dog udfordringen og risikoen for at dette tiltag ikke vil medføre den ønskede reducering af markedskoncentrationen. Dette må ligeledes antages at kunne gøre sig gældende for forslagene samlet set. Det kan således ikke konkluderes at indførelsen af tvungen rotation og udbud med garanti vil forbedre markedskoncentrationen.

10. Er EU-Kommissionen på Månen?

Revisors rolle har gentagende gange været genstand for diskussion. Således undrer det ikke, at det Revisors rolle har gentagende gange været genstand for diskussion. Således undrer det ikke, at denne atter tages op, i forbindelse med problemerne på det finansielle marked. Der er enighed om revisors funktion som offentlighedens tillidsrepræsentant. Revisor skal i kraft af sin uafhængighed, verificere sandfærdigheden af virksomhedens regnskab og erklære hvorvidt regnskabet giver et retvisende billede. Centralt i denne sammenhæng er revisors vurdering af, om going concern forudsætningen er opfyldt. Revisor skal således vurdere, om den enkelte virksomhed er i stand til, at fortsætte driften i mindst 12 måneder fra balancedagen. En opgave, der ifølge EU-Kommissionen har vist sig at være en udfordring for revisor, frem mod krisen. Således har revisor ikke evnet at udfylde sin rolle på tilfredsstillende vis, hvilket underbygges af tydelige tegn på en forringet kvalitet af revisors arbejde. En påstand, der har fået branchen til at reagere, da man ikke deler denne opfattelse. Tværtimod, er det FSR – danske revisorers holdning, at revisor yder revision af høj kvalitet og at dette ikke har ændret sig i den seneste tid. Argumentationen er følelsesladet og ikke altid velovervejet. Det vækker eksempelvis stor undren, at Copenhagen Economics argumenterer stik imod grundstenen i revisors erhverv og finder det acceptabelt, at revisor skulle tage særlige hensyn til virksomhederne i den finansielle sektor, under henvisning til at dette er en særlig følsom sektor. Måske er denne sektor mere følsom end så mange andre, men det fritager ikke revisor fra at varetage sin opgave som offentlighedens tillidsrepræsentant. Tværtimod burde netop denne sektor udsættes for et skærpet fokus, grundet dens helt centrale samfundsmæssige betydning.

EU-Kommissionen fremhæver flere tilsynsrapporter, som melder om en utilfredsstillende kvalitet og enkelte, der viser fald over perioden. Copenhagen Economics har undersøgt samme rapporter, men når ikke til samme konklusion. Dog erkendes det, at der har været flere fejl og meget tyder således på, at Kommissionen har ret i denne sammenhæng. Kvaliteten af revisors arbejde har formentlig været faldende, og befinder sig under alle omstændigheder på et utilfredsstillende niveau. Til gengæld har Kommissionen overset en ganske væsentlig detalje, som påpeges af Copenhagen Economics. De fremhæver på baggrund af en engelsk undersøgelse at kvalitetsproblemerne hovedsageligt eksisterer blandt de mindre revisionsfirmaer. Er indikationerne i denne undersøgelse et udtryk for den generelle situation, har det stor betydning for den resterende del af Kommissionens forslag, som målrettes de større revisionsfirmaer, samt de, der varetager den lovpligtige revision af virksomheder af interesse for offentligheden. Med andre ord findes der i denne sammenhæng en indikation på, at Kommissionen ikke har fokuseret på det væsentligste problemområde. Til

Kommissionens forsvar har denne fokuseret på de virksomheder, som kan have afgørende indflydelse på samfundsudviklingen. Flere af disse virksomheder revideres formentlig af de større revisionsfirmaer, som besidder en større kapacitet. Således sætter man ind, hvor eventuelle fejl vil få de største konsekvenser. Det bør dog overvejes, om der også er behov for yderligere fokus rettet mod de mindre revisionsfirmaer.

Hverken Kommissionen eller kritikkerne tager stilling til, hvorfor kvaliteten af revisors arbejde er faldende. Det skyldes tilsyneladende ikke blot ændringer i kontrolsystemet, svaret må derfor findes andetsteds. Spørgsmålet er om kvalitetsforringelsen, som det så voldsomt indikeres af Copenhagen Economics, skyldes manglende uafhængighed og uhensigtsmæssige hensyn til kunderne, eller forringet faglighed? FSR fremhæver at fagligheden på det danske marked ikke lader noget tilbage at ønske, men i forfatternes øjne kan det dog ikke udelukkes, at et stigende antal grænsetilfælde har sat netop fagligheden på prøve. Vurderingen af going concern er en essentiel, men også ganske svær vurdering, hvilket man kan forestille sig, særligt gør sig gældende, i en tid hvor mange virksomheder har været under stort økonomisk pres.

I diskussionen om kvaliteten af revisors arbejde, er det centralt at skelne mellem den reelle og den opfattende kvalitet. Hvad angår sidstnævnte er der enighed om, at der er problemer hermed. Det står således klart, at der eksisterer en betydelig forventningskløft mellem det regnskabsbrugerne forventer af revisor og de lovkrav som revisor skal opfylde. I denne sammenhæng støttes Kommissionens løsninger i branchen. Det er dog ikke ensbetydende med at forslagene ikke udsættes for kritik. Særligt ønsket om at forbedre informationerne til regnskabsbrugerne, gennem en række detaljerede krav til indholdet i revisors erklæring, er et brandvarmt emne. Kritikken her er ganske berettiget, væsentligt er det dog at branchen ikke signalerer enighed. Der er mange meninger om revisors erklæring og hvad denne bør indeholde. Emnet kræver derfor meget mere opmærksomhed og er, som også fremhævet af FSR, måske et område, hvor EU-Kommissionen ikke bør gå enegang.

Med afsæt i en række fornuftige tiltag for at reducere forventningskløften og den opfattede kvalitet, forsøger Kommissionen at tage hånd om den reelle kvalitet. Således sættes der fokus på revisors uafhængighed og i forlængelse heraf markedskoncentrationen. Her deles vandende for alvor, ved Kommissionens ønske om at indføre fuldstændig adskillelse mellem revision og rådgivning, rene revisionsfirmaer samt tvungen rotation og udbud. I henhold til førstnævnte er der en grundlæggende uenighed om, hvorvidt revisors uafhængighed påvirkes ved levering af ikke-revisionsydelser. Kritikkerne mener ikke, at dette er tilfældet, og fremhæver således, at der ikke er en sammenhæng mellem manglende uafhængighed samt leveringen af ikke-revisionsydelser. Vi-

denskabeligt er dette et meget svært tilgængeligt område. De mange forskelligartede undersøgelser af en sådan sammenhæng når således også til vidt forskellige konklusioner. Umiddelbart indikeres det dog, at den opfattede uafhængighed kan påvirkes ved levering af visse ikke-revisionsydelser. Dette understøtter således EU-Kommissionens tiltag. Der til trods for dette, fortsat møder betydelig modstand. I denne sammenhæng præsenterer Copenhagen Economics, formentlig den væsentligste pointe. Endnu engang anvendes materiale fra England, som i denne sammenhæng indikerer en stor svaghed i Kommissionens analyse, som danner baggrunden for de meget omdiskuterede forslag. Det erkendes i lighed med Kommissionens påstand at en betydelig del af omsætningen stammer fra rådgivningsydelser. Det centrale er blot, at disse ydelser hovedsageligt leveres til kunder, hvor revisor ikke varetager den lovpligtige revision. Kun 9-15 % af de engelske Big 4s omsætning stammer fra rådgivningsydelser til revisionskunder. Såfremt dette er udtryk for den generelle situation på det europæiske marked, er Kommissionens tiltag og argumenter ganske mangelfulde. Forslagene, som skal sikre revisors uafhængighed og dermed forbyde udførelsen af rådgivning og revision til samme kunde, vil således kun ramme en ganske lille gruppe. Var dette mon EU-Kommissionens hensigt? Den første indskydelse, må være et klart nej. Forslaget om indførelse af de såkaldte rene revisionsvirksomheder vækker dog endnu større undren, da dette forslag tilsyneladende ikke vil få betydning, idet ingen af The Big 4 er i nærheden af forslagets fastsatte grænser. Med afsæt i branchens kritik findes det således ikke sandsynligt, at nogen frivilligt vil foretage en så voldsom omstrukturering, som der her lægges op til. I denne sammenhæng er særligt kritikken af baggrunden for forslaget berettiget, her bliver man for alvor i tvivl om, hvorvidt Kommissionen er på månen. Kritikken som rettes mod konsekvensen ved at gennemføre forslaget, er dog særdeles mangelfuld og fremstår endnu engang følelsesladet og med visse undertoner af frygt for at miste omsætning, mere end kvalitet sådan som det ellers fremføres. Forslaget vil få konsekvenser for virksomhederne, hvilket Kommissionen dog heller ikke lægger skjul på. Stramninger af denne kaliber vil altid være til gene for enkelte parter. Såfremt konklusionen fra Copenhagen Economics viser et generelt billede af forholdet mellem ikke-revisionsydelser til reviderede virksomheder, vil det dog være meget få revisionsfirmaer, der reelt vil blive berørt af dette forslag. Sammenholdes dette med udsagnet om, at de reviderede virksomheder i høj grad vælger revisor og rådgivere på baggrund af deres spidskompetencer, understreges forslagets manglende effekt.

Endelig er der ikke meget, som tyder på, at hverken EU-Kommissionen eller kritikkerne har overvejet den eventuelle konsekvens af at tvinge revisionsfirmaerne til et valg mellem revision og rådgivning. Forslaget indeholder ingen foranstaltninger, som skal sikre at aktørerne forbliver på

markedet for revision. Firmaerne kan således, med afsæt i den kraftige regulering og/eller økonomisk interesse, samt muligheden for udvikling vælge at satse på rådgivning frem for revision. På denne måde risikerer man således, at reducere antallet af revisionsfirmaer og kompetente revisorer, som kan og vil foretage den lovpligtige revision. Der er med andre ord risiko for, at der opstår en mangel på ressourcer og at markedskoncentrationen, stik imod EU-Kommissionens ønsker, forøges yderligere.

EU-Kommissionen fremhæver markedskoncentrationen som særdeles problematisk, på markedet for den lovpligtige revision af virksomheder af interesse for offentligheden. Dette skyldes først og fremmest den samfundsmæssige risiko som denne koncentration forårsager, men også dens negativ indvirkning på muligheden for at sikre revisors uafhængighed. Der er dog uenighed om, hvorvidt den aktuelle markedssituation reelt er kritisk. Argumentationen parterne imellem er af meget svingende karakter og man er således også ganske uenig om de egentlige forhold. Noget tyder dog på at markedskoncentration er under forandring. Det fremhæves således af Copenhagen Economics og ESCP, at markedskoncentrationen i de senere år reelt har været faldende. Dette står i kontrast til Kommissionens forventning om at koncentrationen fortsat vil stige under henvisning til en række forventede opkøb og fusioner blandt The Big 4. Dette sandsynliggøres dog ikke, da de foregående år hovedsageligt er de små og mellemstore revisionsfirmaer som er fusionerede og har foretaget opkøb. Til trods for dette må det konkluderes at markedskoncentrationen er høj. Hverken EU-Kommissionen eller eksempelvis ESCP, redegør dog for definitionen af en høj markedskoncentration. Ej heller gøres det tydeligt, hvad der anses for at være en passende markedskoncentration. Kommissionens reelle mål er således uklart, og det er uvist, hvilken indsats opfyldelsen af dette mål vil kræve. Således kan det ikke konkluderes, om den naturlige markedsudvikling kan reducere koncentrationen tilstrækkeligt, eller der reelt er behov for yderligere tiltag.

EU-Kommissionen foreslår, som det væsentligste middel i denne sammenhæng, tvungen rotation og udbud. Førstnævnte spiller en central dobbeltrolle, da man gennem tvungen rotation ikke blot ønsker at reducere markedskoncentrationen, men også at sikre revisors uafhængighed. Netop dette kan undre i henhold til Kommissionens argumentation, for ønsket om at reducere markedskoncentrationen. Ifølge Kommissionen kan revisors uafhængighed ikke sikres fuldt ud gennem tvungen rotation såfremt markedskoncentrationen forbliver uændret. Koncentrationen skal derfor reduceres, og Kommissionen foreslår tilnærmelsesvist det samme forslag, nemlig tvungen rotation og udbud. Den eneste forskel findes således i tilføjelsen af kravet om tvungen udbud og invitation af mindst ét firma som findes uden for The Big 4. Dette vil dog blot øge konkurrencen og har såle-

des ikke nødvendigvis afgørende betydning for valget af revisor. Det kan derfor være svært at se den logiske slutning bag Kommissionens løsningsforslag, som på én og samme tid skal have to forskellige funktioner, hvor den ene danner baggrund for den anden. Tvungen rotation skal således medvirke til en reducering af markedskoncentrationen og samtidig sikre revisors uafhængighed, som netop forudsætter en lavere markedskoncentration. Med baggrund i Kommissionens egen erkendelse af, at forslaget om tvungen rotation og udbud ikke med garanti vil sikre en lavere markedskoncentration, indikeres det således at den ønskede effekt af tvungen rotation under alle omstændigheder udebliver. Således konkluderes det indirekte at ingen af de to forslag vil sikre en tilstrækkelig målopfyldelse. Dette stemmer overens med de tidligere konklusioner, fra henholdsvis afsnit 8.3. og 9.1. hvoraf det fremgår at effekten af tvungen rotation er yderst tvivlsomt i forhold til at sikre revisors uafhængighed og reducere markedskoncentrationen. Det er dog sandsynligt at det vil kunne begrænse interessekonflikter og øge konkurrencen. Bortset fra den tvivlsomme effekt kritiseres forslaget om tvungen rotation og udbud for at medføre uforholdsmæssige omkostninger. I denne sammenhæng forsøger FSR at underbyge denne kritik med svarene fra en undersøgelse fortaget af YouGovStone. Denne kilde er i sig selv kritisk, men problemet i denne sammenhæng er dog FSRs forvanskning af den. Det er yderst kritisabelt at FSR tillader sig at anvende kilden så lemfældigt. Dernæst erkender Kommissionen at dette forslag er forbundet med omkostninger, hvorfor kritikken reelt ikke bidrager med nye vikler til debatten.

I relation til de øgede omkostninger er det centralt at fremhæve EU-Kommissionens sidste argument for at reducere markedskoncentrationen, som findes i en antagelse om at denne påvirker prisen. En høj markedskoncentration medfører således også højere priser. Copenhagen Economics forsøger ihærdigt at argumentere for at der ikke eksisterer en sammenhæng mellem pris og koncentration, men at en eventuel merpris betalt for at blive revideret af The Big 4 afspejler den forventede kvalitet. Argumentationen herfor afspejler en skødesløs behandling af kilderne, i et forsøg på at forvrænge den sammenhæng Kommissionen og de anvendte kilder påpeger. Kritikken er på ingen måde berettiget, da den ikke understøttes af passende argumenter, men er med til at understrege, at der er en sammenhæng mellem markedskoncentration og pris, som dog også kan være påvirket af revisionsfirmaernes kvalitet. Således må det antages at en reduktion af markedskoncentrationen kan medfører en besparelse hos de reviderede virksomheder, omend denne ikke kan forventes at falde proportionelt med koncentrationen. Spørgsmålet er blot om dette er tilstrækkeligt til at opveje omkostningerne ved tvungen rotation, således at der skabes et incitament blandt de reviderede virksomheder, der kan medvirke til at reducere markedskoncentrationen.

Som det ses i det foregående er diskussionen af EU-Kommissioens forslag omfattende og mængde af kritik ligeså. I denne sammenhæng bør det dog bemærkes at hovedparten af de her behandlede forslag er målrettet den lovpligtige revision af virksomheder af interesse for offentligheden. Der er således ikke tale om alment gældende stramninger. Endelig behandles der i dette speciale kun en ganske begrænset del af EU-Kommissionens forslag og den dertil knyttede kritik. Der er således flere af EU-Kommisionene forslag, eksempelvis i forhold til krav om brug af de internationale revisionsstandarder samt lempelse af reglerne for de små og mellemstore virksomheder, som støttes af branchen.

I dette tilfælde er branchens modstand dog betydelig. Som det fremhæves gentagende gange i det ovenstående er kritikken præget af argumentation på vidt forskellige niveauer. Dette gælder i forhold til Copenhagn Economics, men i særdeleshed også FSR – danske revisorer. FSR kritisere EU-Kommissionen for manglende saglige begrundelser, en kritik der dog i høj grad også bør rettes mod FSR selv. Flere af høringssvarets kritikpunkter indeholder således hverken udførlig argumentation eller præcise henvisninger til eventuelle kilder. Det er således vanskeligt at kræve dialog og lydhørhed fra Kommissionen, med så svagt et oplæg.

Slutteligt giver denne diskussion, som er præget af store armbevægelser, følelsesladet og til tider mangelfuld argumentation fra såvel Kommissionen som branchen anledning til et sidste spørgsmål: *Er disse forslag og denne diskussion mest af alt et politisk spil?* I revisorbranchen kan der ikke symptombehandles, hvilket understreger betydningen af at forebygge mod kritiske situationer, som kan skabe mistillid til branchen. Med disse forslag sendes der således også et signal til både revisor og omverdenen, om at man i EU-Kommissionen tager hånd om eventuelle problemer. Der spilles stort ud, både Kommissionen og branchen forsøger at trække tydelige grænser op, omend de tilsyneladende er mile vidt fra hinanden. Således levnes der god plads til forhandling og det bliver uden tvivl en lang proces, førend det er muligt at mødes og noget kan vedtages uden ramaskrig.

10.1. Konklusion

Samlet set præsenterer EU-Kommissionen gennemgribende ændringsforslag, der møder stor modstand fra branchen. Til trods for enkelte eksempler på urigtige oplysninger og mangelfuld argumentation, må det konkluderes, at kritikkerne har vigtige pointer, som Kommissionen bør tage i betragtning. Måske er EU-Kommissionen ikke på månen, men kritikken er visse steder berettiget og der er brug for hjælp, til at finde den rette vej.

Litteraturliste

Primær litteratur

- Beck og Brasted, 2011
  Beck, Jon og Brasted, Karl Aage, 2011: ”Implementering af Internationale Standarder om Revision og yderligere krav ifølge dansk revisorlovgivning”, Revision & Regnskabsvæsen, nr. 11, november 2011

- Böcking *et al*, 2011
  Böcking, Hans-Joachim; Gros, Marius; Wallek ,Christoph og Worret, Daniel, 2011a: ”Analysis of the EU Consultation on the Green Paper "Audit Policy: Lessons from the Crisis", House of Finance Goethe-Universität Frankfurt, Deutsches Aktieninstitut (DAI), November 2011

- Cameran *et al*, 2005
  Cameran, Mara; Vincenzo, Dino Di; Merlotti, Emilia, 2005: “The audit firm rotation rule: A review of the literature”, SDA Bocconi, 30.09.2005

- DEUT, 2006
  Den Europæiske Unions Tidende: ”Europa-parlamentets og rådets direktiv 2006/43/EF af 17. maj 2006 om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber, om ændring af Rådets direktiv 78/660/EØF og 83/349/EØF og om ophævelse af Rådets direktiv 84/253/EØF”, DA, 9.6.2006, L 157/87-107

- Erklæringsbekendtgørelsen: Erklæringsbekendtgørelsen, Erhvervs- og Selskabsstyrelsens bekendtgørelse nr. 668 af 26. juni 2008, Bekendtgørelse om godkendte revisorers erklæringer (§ 1)

- ESCP, 2011
  ESCP Europe, 2011: “Final report Study on the effects of the implementation of the acquis on statutory audits of annual and consolidated accounts including the consequences on the audit market” Paris, d. 09.11. 2011

- EUC, 2011
  European Commission, 2011: ”Commission staff working paper, Impact assessment”, EN, SEC(2011) 1384, Brussels, d. 30.11.2011

- EUK, 1996
  Europa-Kommissionen, 1996: ”Grønbog, Den lovpligtige revisors rolle, stilling og ansvar i den europæiske union”

- EUK, 2006
  Europa-Kommissionen, 2006: Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/43/EF af 17. maj 2006 om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber, om ændring af Rådets direktiv 78/660/EØF og 83/349/EØF og om ophævelse af Rådets direktiv 84/253/EØF

- EUK, 2010
  Europa-Kommissionen, 2010: ”Grønbog, Revisionspolitik: Læren af krisen”, DA, KOM(2010) 561 endelig, Bruxelles d. 13.10.2010

- EUK, 2011a
  Europa-Kommissionen, 2011a: ”Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets Direktiv om ændring af direktiv 2006/43/EF om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber”, DA, KOM(2011) 778 endelig, Bruxelles, d. 30.11.2011

- EUK, 2011b
  Europa-Kommissionen, 2011b: ” Forslag til Europa-Parlamentets og Rådets Forordning om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden”, DA, KOM(2011) 779 endelig, Bruxelles, d. 30.11.2011

- EU-Oplysningen, 2012a
  http://www.euo.dk/spsv/off/alle/117_74/ identificeret d. 2. juni 2012

- EU-Oplysningen, 2012b
  http://www.euo.dk/spsv/off/alle/117_73/ identificeret d. 3. juni 2012

- FSR, 2011
  FSR – danske revisorer, 2011: ”Høring om Europakommissionens forslag til nye regler på revisionsområdet – KOM (2011) 778 og KOM 779/3”, 12.12.2011

- FSR, 2012a
  FSR – danske revisorer: ”Er EU-Kommissionen på månen?”, FSR – danske revisorer, Debat - Ugens Kommentar, d. 25.04.2012

- FSR, 2012b
  FSR – danske revisorer, 2012a
  http://www.fsr.dk/Om%20os/Organisation/Den-ny-forening-FSR-danske-revisorer

- FSR, 2012c
  FSR – danske revisorer, 2012b
  http://www.fsr.dk/Om%20os/Organisation/~/media/Files/Om%20os/vedtaegter/Vedtægter%20-%20december%202011.ashx

- IAASB, 2009a
  International standard om revision “ISA 570 Fortsat drift (Going concern)”, april 2009

- IAASB, 2009b
  International standard om revision ”ISA 700 Udformning af en konklusion og afgivelse af erklæring om et regnskab”, april 2009

- IAASB, 2011
  IAASB, 2011: "Enhancing the Value of Auditor Reporting: Exploring Options for Change", Consultation Paper, IFAC, May 2011

- Langsted *et al*, 2011
  Langsted, Lars Bo; Andersen, Paul Krüger; Kiertzner, Lars: "Revisor ansvar", Forlaget Thomson A/S, 7. udgave, 2. oplag 2011, (udvalgte dele fra kapitel 1-2: 19-74, 165-200).

- Næss-Schmidt *et al*, 2012
  Næss-Schmidt, Sigurd; Thelle, Martin H.; Westergaard-Kabelmann,Thomas; QA performed by Claus Kastberg Nielsen, 2012: "Regulation of the market for statutory audits, Review of the EC impact assessment", Copenhagen Econocmics, 01.02.2012

- OFT, 2011
  OFT, 2011: "Econometric analysis undertaken in support of the consultation document on the OFT's provisional decision to make a market investigation reference to the Competition Commission of the supply of statutory audit services to large companies in the UK, 2011

- Renge og Jepsen, 2011
  Renge, Morten S. og Jepsen, Charlotte, 2011: "Grænser for ansvar – ret og rimeligt", Revision og Regnskabsvæsen, nr. 10, 2011

- Revisorloven
  Revisorloven, lov nr. 468 af 17/06 2008. Lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder med senere ændringer (§§ 16, 20, 24-26)

- Revisortilsynet, 2011
  Revisortilsynet: "Redegørelse om revisortilsynets kvalitetskontrol 2010", 24. oktober 2011 http://www.eogs.dk/graphics/Revisortilsynet/Redegoerelse_2010.pdf

- Røder, 2010
  Røder, Jens, 2010: "Grønbogen om revisorbranchen, Hvorfor nu og hvorfor i det hele taget? Nogle kommentarer på indholdet.", R&R Online, RR.2010.10.0010

- Uafhængighedsbekendtgørelsen: Erhvervs- & Selskabsstyrelsens bekendtgørelse nr. 663 af 26. juni 2008, Bekendtgørelse omgodkendte revisorers og revisionsvirksomheders uafhængighed (§§5-6)

- YouGovStone, 2011
  YouGovStone, 2011: "European Audit Committe Chari and CFO Poll – Exploring attitudes to audit quality and potential reforms", PWC, June 2011

Sekundær litteratur

- EUC, 2010
  European Commission, 2010: ”Green Paper, Audit Policy: Lessons of the Crisis”, EN, COM(2010) 561 final, Brussels, d. 13.10.2010

- EUC, 2011a
  European Commission, 2011a: ”Proposal for a Directive of the European parliament and of the council amending Directive 2006/43/EC on statutory audits of annual accounts and consolidated Accounts”, EN, COM(2011) 778 final, Brussels, d. 30.11.2011

- EUC, 2011b
  European Commission, 2011b: ”Proposal for regulation of the European parliament and of the council on specific requirements regarding statutory audit of public-interest entities”, EN, COM(2011) 779 final, Brussels, d. 30.11.2011

- EUC, 2011c
  European Commission, 2011c: ”Summary of responses, Green Paper, Audit Policy: Lessons of the Crisis”, EN, Brussels, d. 04.02.2011
  Offentliggjorte høringssvar kan ses på
  https://circabc.europa.eu/faces/jsp/extension/wai/navigation/container.jsp

- Francis *et al*, 2011
  Francis, Jere R.; Michas, Paul N. og Seavey, Scott E., 2011: “Does Audit Market Concentration Harm the Quality of Audited Earnings? Evidence from Audit Markets in 42 Countries”, 11.12.2011

- FSR – danske revisorer
  www.fsr.dk
  - FSR – danske revisorer: ”EU-Kommissionen er på vej med kæmperegning til dansk erhvervsliv”, FSR – danske revisorer, Nyheder 2011, d. 28.09.2011
  - FSR – danske revisorer: ”Ramt af finanskrise ikke revisionskrise”, FSR – danske revisorer, Pressemeddelelse, d. 28.11.2011
  - FSR – danske revisorer: ”EU-Kommissionens forslag går ud over kvaliteten i revisionen”, FSR – danske revisorer, Pressemeddelelse, d. 13.12.2011
  - FSR – danske revisorer: ”Revisorerne kæmper mod EU-Kommissionen”, FSR – danske revisorer, Nyheder 2012, d. 09.02.2012

- Oxera, 2006
  Oxera, 2006: “Competition and choice in the UK audit market” – Prepared for Department of Trade and Industry and Financial Reporting Council, april 2006

- Quick og Warming-Rasmussen, 2009
  Quick, Reiner og Warming-Rasmussen, Bent, 2009: “Auditor Independence and the Provision of Non-Audit Services: Perceptions by German Investors”, juni 2009 (Kun muligt at identificere et Abstract)

Bilag 1

Ansvarsfordeling

Kapitel 1 – 2: Fælles

Kapitel 3: Anja Birk

Kapitel 4:

- Afsnit 4.1.: Anja Birk
- Afsnit 4.2.: Stine Rasmussen Gade
- Afsnit 4.3.: Stine Rasmussen Gade

Kapitel 5: Fælles

Kapitel 6: Anja Birk

Kapitel 7:

- Afsnit 7.1.: Stine Rasmussen Gade
- Afsnit 7.2.: Stine Rasmussen Gade
- Afsnit 7.3.: Anja Birk

Kapitel 8: Stine Rasmussen Gade

Kapitel 9: Anja Birk

Kapitel 10: Fælles

Bilag 2

Oversigt: 8. Selskabsdirektiv

Kapitel 1 - Emne og definitioner

- Artikel 1 Emne
- Artikel 2 Definitioner

Kapitel 2 - Godkendelse, efteruddannelse og gensidig anerkendelse

- Artikel 3 Godkendelse af revisorer og revisionsfirmaer
- Artikel 4 Godt omdømme
- Artikel 5 Fratagelse af godkendelse
- Artikel 6 Uddannelseskvalifikationer
- Artikel 7 Faglig kvalifikationseksamen
- Artikel 8 Prøve i teoretisk viden
- Artikel 9 Fritagelse
- Artikel 10 Praktisk uddannelse
- Artikel 11 Kvalifikationer som følge af langvarig praktisk erfaring
- Artikel 12 Kombination af teoretisk og praktisk erfaring
- Artikel 13 Efteruddannelse
- Artikel 14 Godkendelse af revisorer fra andre medlemsstater

Kapitel 3- Registrering

- Artikel 15 Offentligt register
- Artikel 16 Registrering af revisorer
- Artikel 17 Registrering af revisionsfirmaer
- Artikel 18 Opdatering af registreringsoplysninger
- Artikel 19 Ansvar for registreringsoplysninger
- Artikel 20 Sprog

Kapitel 4 – Faglig etik, uafhængighed, objektivitet, fortrolighed og tavshedspligt

- Artikel 21 Faglig etik
- Artikel 22 Uafhængighed og objektivitet
- Artikel 23 Fortrolighed og tavshedspligt
- Artikel 24 Revisorer, der udfører lovpligtig revision på revisionsfirmaers vegne - uafhængighed og objektivitet
- Artikel 25 Revisionshonorar

Kapitel 5 – Revisionsstandarder og revisionspåtegning

- Artikel 26 Revisionsstandarder
- Artikel 27 Lovpligtig revision af konsoliderede regnskaber
- Artikel 28 Revisionspåtegning

Kapitel 6 - Kvalitetssikring

- Artikel 29 Kvalitetssikringssystemer

Kapitel 7 - Undersøgelser og sanktioner

- Artikel 30 Undersøgelses- og sanktionssystemer
- Artikel 31 Revisorers erstatningsansvar

Kapitel 8 – Offentligt tilsyn og reguleringsaftaler mellem medlemsstaterne

- Artikel 32 Principper for offentligt tilsyn
- Artikel 33 Samarbejde mellem offentlige tilsynssystemer på EF-plan
- Artikel 34 Gensidig anerkendelse af reguleringsaftaler mellem medlemsstaterne
- Artikel 35 Udpegelse af kompetente myndigheder
- Artikel 36 Tavshedspligt og reguleringssamarbejde mellem medlemsstater ved undersøgelser

Kapitel 9 – Udnævnelse og afskedigelse

- Artikel 37 Udnævnelse af revisorer og revisionsfirmaer
- Artikel 38 Revisorers og revisionsfirmaers afskedigelse og fratræden
- Artikel 39 Anvendelse på ikke-noterede virksomheder af interesse for offentligheden

Kapitel 10 – Særlige bestemmelser for lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden

- Artikel 40 Beretning og gennemsigtighed
- Artikel 41 Revisionsudvalg
- Artikel 42 Uafhængighed
- Artikel 43 Kvalitetssikring

Kapitel 11 – Internationale aspekter

- Artikel 44 Godkendelse af revisorer fra tredjelande
- Artikel 45 Registrering af og tilsyn med tredjelandsrevisorer og revisionsfirmaer
- Artikel 46 Fravigelse ved ligeværdighed
- Artikel 47 Samarbejde med kompetente myndigheder i tredjelande

Kapitel 12 – Overgangsbestemmelser og afsluttende bestemmelser

- Artikel 48 Udvalgsprocedure
- Artikel 49 Ændringer i direktiv 78/660/EØF og direktiv 83/349/EØF
- Artikel 50 Ophævelse af direktiv 84/253/EØF
- Artikel 51 Overgangsbestemmelser
- Artikel 52 Minimumsharmonisering
- Artikel 53 Gennemførelse
- Artikel 54 Ikrafttræden
- Artikel 55 Adressater

Bilag 3

Oversigt: Forslag til Forordning om specifikke krav til lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden

Afsnit I - Genstand, anvendelsesområde og definitioner.

- Artikel 1 Genstand
- Artikel 2 Anvendelsesområde
- Artikel 3 Definitioner
- Artikel 4 Store virksomheder af interesse for offentligheden

Afsnit II - Betingelser for udførelse af lovpligtig revision af virksomheder af interesse for offentligheden.

❖ Kapitel I - Uafhængighed og forebyggelse af interessekonflikter
- Artikel 5 Uafhængighed og Objektivitet
- Artikel 6 Revisorers og revisionsfirmaers interne organisation
- Artikel 7 Uafhængighed af den reviderede virksomhed
- Artikel 8 Virksomheder af interesse for offentlighedens ansættelse af tidligere revisorer eller revisorers eller revisionsfirmaers ansatte
- Artikel 9 Revisionshonorar
- Artikel 10 Forbud mod udførsel af ikke revisionsydelser
- Artikel 11 Forberedelser til lovpligtig revision og vurdering af trusler mod uafhængigheden

❖ Kapitel II - Fortrolighed og tavshedspligt
- Artikel 12 Fortrolighed og tavshedspligt
- Artikel 13 Udlevering af oplysninger til tredjelandsrevisorer og tredjelandsmyndigheder

❖ Kapitel III - Udførelse af lovpligtig revision
- Artikel 14 Den lovpligtige revisions omfang
- Artikel 15 Professionel skepsis
- Artikel 16 Tilrettelæggelse af arbejdet
- Artikel 17 Markedsintegritet
- Artikel 18 Revision af konsoliderede regnskaber
- Artikel 19 Intern kvalitetssyring
- Artikel 20 Anvendelse af internationale revisionsstandarder

❖ Kapitel IV- Revisionspåtegning
- Artikel 21 Resultatet af den lovpligtige revision
- Artikel 22 Revisionspåtegning
- Artikel 23 Revisionsprotokollat og revisionsudvalget
- Artikel 24 Revisionsudvalgets tilsyn med den lovpligtige revision
- Artikel 25 Indberetning til tilsynsmyndighederne for virksomheder af interesse for offentligheden

- ❖ Kapitel V- Beretning om gennemsigtighed fra revisorer og revisionsfirmaer og registrering
  - o Artikel 26 Offentliggørelse af finansielle oplysninger
  - o Artikel 27 Beretning om gennemsigtighed
  - o Artikel 28 Erklæring om virksomhedsledelse
  - o Artikel 29 Oplysninger til de kompetente myndigheder
  - o Artikel 30 Registrering

Afsnit III - Virksomheder af interesse for offentlighedens udnævnelse af revisorer eller revisionsfirmaer

- o Artikel 31 Revisionsudvalg
- o Artikel 32 Udnævnelse af revisorer og revisionsfirmaer
- o Artikel 33 Revisionsopgavens varighed
- o Artikel 34 Revisors og revisionsfirmaers afskedigelse og fratrædelse

Afsnit IV - Overvågning af revisorers og revisionsfirmaers aktiviteter i forbindelse med lovpligtig revision af virksomhed

- ❖ Kapitel I - Kompetente myndigheder
  - o Artikel 35 Udpegelse af kompetente myndigheder
  - o Artikel 36 Betingelser for uafhængighed
  - o Artikel 37 Tavshedspligt
  - o Artikel 38 De kompetente myndigheders beføjelser
  - o Artikel 39 Samarbejde med andre kompetente myndigheder på nationalt plan

- ❖ Kapitel II - Kvalitetssikring, undersøgelse, markedsovervågning, beredskabsplanlægning og gennemsigtighed i de kompetente myndigheder
  - o Artikel 40 Kvalitetssikring
  - o Artikel 41 Undersøgelser
  - o Artikel 42 Markedsovervågning
  - o Artikel 43 Beredskabsplaner
  - o Artikel 44 De kompetente myndigheders gennemsigtighed

- ❖ Kapitel III - Samarbejde mellem kompetente myndigheder og forbindelser til de europæiske tilsynsmyndigheder
  - o Artikel 45 Pligt til at samarbejde
  - o Artikel 46 ESMA
  - o Artikel 47 Princippet om hjemlandskontrol
  - o Artikel 48 Udveksling af oplysninger
  - o Artikel 49 Samarbejde om kvalitetssikringskontrol
  - o Artikel 50 Europæisk kvalitetscertifikat
  - o Artikel 51 Samarbejde om undersøgelser eller kontrolbesøg
  - o Artikel 52 Samarbejde om beredskabsplanlægning
  - o Artikel 53 Kollegier af kompetente myndigheder
  - o Artikel 54 Uddelegering af opgaver
  - o Artikel 55 Fortrolighed og tavshedspligt i forbindelse med ESMA
  - o Artikel 56 Beskyttelse af personlige oplysninger

- ❖ Kapitel IV - Samarbejde med tredjelandsrevisorer og med internationale organisationer og organer
  - Artikel 57 Aftale om udveksling af oplysninger
  - Artikel 58 Videregivelse af oplysninger modtaget fra tredjelande
  - Artikel 59 Videregivelse af oplysninger udleveret til tredjelande
  - Artikel 60 Samarbejde med internationale organisationer og organer

Afsnit V - Tilsynsforanstaltninger og sanktioner

- Artikel 61 Administrative sanktioner og foranstaltninger
- Artikel 62 Sanktionsbeføjelser
- Artikel 63 Effektiv anvendelse af sanktioner
- Artikel 64 Offentliggørelse af sanktioner og foranstaltninger
- Artikel 65 Klageadgang
- Artikel 66 Indberetning af overtrædelser
- Artikel 67 Udveksling af oplysninger med ESMA

Afsnit VI - Rapportering, overgangsbestemmelser og afsluttende bestemmelser

- Artikel 68 Udøvelse af delegerede beføjelser
- Artikel 69 Rapport
- Artikel 70 Overgangsbestemmelser
- Artikel 71 Nationale bestemmelser
- Artikel 72 Ikrafttrædelse

Bilag 4

Artikel 22
Revisionspåtegning

1. Revisoren eller revisionsfirmaet fremlægger resultaterne af den lovpligtige revision af virksomheden af interesse for offentligheden i en revisionspåtegning.
2. Revisionspåtegningen skal være skriftlig. Den skal som minimum:
   a) identificere den virksomhed, hvis årsregnskab eller konsoliderede regnskab er blevet revideret
   b) specificere årsregnskabet eller det konsoliderede regnskab og den dato og periode, de dækker over
   c) forklare omfanget af en eventuel vurdering af andre rapporter
   d) identificere, hvilket organ i den reviderede virksomhed der har udnævnt revisor eller revisionsfirma
   e) angive datoen for udnævnelsen og det tidsrum, hvor revisoren eller revisionsfirmaet uden afbrydelse har varetaget opgaven, herunder tidligere forlængelser og genudnævnelser
   f) angive, at den lovpligtige revision er udført i overensstemmelse med de i artikel 20 nævnte internationale revisionsstandarder
   g) identificere de regler for regnskabsaflæggelse, der er anvendt i udarbejdelsen af regnskabet
   h) beskrive den anvendte metode, herunder hvor stor en del af balancen, der er blevet kontrolleret direkte, og hvor meget der er baseret på systemrevision
   i) forklare en eventuel forskel i vægtningen af substansrevision og systemrevision i forhold til det foregående år, selv om det foregående års lovpligtige revision blev udført af en anden revisor eller et andet revisionsfirma
   j) beskrive den væsentlighedstærskel, der er anvendt i den lovpligtige revision
   k) identificere de vigtigste risikoområder med hensyn til væsentlig fejlinformation i årsregnskabet eller det konsoliderede regnskab, herunder kritiske regnskabsmæssige skøn eller områder med usikkerhed ved måling
   l) afgive en erklæring om den reviderede virksomheds situation eller ved lovpligtig revision af konsoliderede regnskaber om modervirksomhedens og koncernens situation, herunder især en vurdering af virksomhedens eller modervirksomhedens og koncernens evne til at opfylde deres forpligtelser i den nærmeste fremtid og dermed fortsætte som going concern
   m) vurdere virksomhedens eller for konsoliderede regnskaber modervirksomhedens interne kontrolsystem, herunder væsentlige mangler i den interne kontrol, der er afdækket i forbindelse med den lovpligtige revision, samt bogførings- og regnskabssystemet
   n) forklare, i hvilket omfang den lovpligtige revision er udformet til at sikre, at uregelmæssigheder, herunder svig, opdages
   o) angive og forklare en eventuel overtrædelse af regnskabsreglerne eller overtrædelse af lovgivningen eller stiftelsesoverenskomsten, beslutninger om anvendt regnskabspraksis og andre spørgsmål af betydning for virksomhedens ledelse
   p) bekræfte, at revisorerklæringen er forenelig med revisionsprotokollatet, jf. artikel 23
   q) erklære, at der ikke er udført ikke-revisionsydelser, jf. artikel 10, stk. 3, og at revisoren eller revisionsfirmaet har været helt uafhængig i udførelsen af den lovpligtige revision. Hvis den lovpligtige revision er udført af et revisionsfirma, skal hver enkelt medarbejder

på revisionsopgaven angives, og det skal anføres, at alle medarbejdere har været fuldt ud uafhængige og ikke har haft nogen direkte eller indirekte interesse i den reviderede virksomhed

r) angive de i artikel 10, stk. 3, litra b), nr. i) og ii), nævnte ikke-revisionsydelser, som revisionsudvalget har givet revisoren eller revisionsfirmaet tilladelse til at udføre for den reviderede virksomhed

s) angive de i artikel 10, stk. 3, litra b), nr. iii) og iv), nævnte ikke-revisionsydelser, som den i artikel 35, stk. 1, nævnte kompetente myndighed har givet revisoren eller revisionsfirmaet tilladelse til at udføre for den reviderede virksomhed

t) afgive en erklæring, som klart tilkendegiver revisorens eller revisionsfirmaets holdning til, hvorvidt årsregnskabet eller det konsoliderede regnskab giver et retvisende billede og er udarbejdet i overensstemmelse med gældende regler for regnskabsaflæggelse, og, hvor det er relevant, hvorvidt årsregnskabet eller det konsoliderede regnskab opfylder lovkravene. Revisorerklæringen kan enten være uden forbehold, med forbehold eller en afkræftende konklusion eller, hvis revisoren eller revisionsfirmaet ikke er i stand til at afgive en erklæring, have form af ikke-afgivelse af revisionspåtegning. I tilfælde af en erklæring med forbehold eller ikke-afgivelse af revisionspåtegning forklares årsagerne til denne beslutning

u) henvise til eventuelle anliggender, som revisoren eller revisionsfirmaet gør opmærksom på ved fremhævelse uden at afgive en erklæring med forbehold

v) afgive en erklæring om, hvorvidt årsrapporten er eller ikke er i overensstemmelse med årsregnskabet for samme regnskabsår

w) angive, hvor revisoren eller revisionsfirmaet har hjemsted.

3. Hvis der er udnævnt flere end én revisor eller ét revisionsfirma til at udføre den lovpligtige revision af virksomheden af interesse for offentligheden, skal de nå til enighed om resultaterne af den lovpligtige revision og afgive en fælles revisionspåtegning og revisorerklæring. I tilfælde af uenighed indgiver hver enkelt revisor eller hvert enkelt revisionsfirma en separat revisorerklæring. Hvis én revisor eller ét revisionsfirma afgiver en erklæring med forbehold, en afkræftende konklusion eller ikke-afgivelse af revisionspåtegning, betragtes den overordnede erklæring som værende med forbehold, en afkræftende konklusion eller ikke-afgivelse af revisionspåtegning. Hver enkelt revisor eller hvert enkelt revisionsfirma skal i et separat afsnit angive årsagerne til uenigheden.
4. Revisionspåtegningen må højst være på fire sider eller 10 000 tegn (uden mellemrum). Den må ikke indeholde krydshenvisninger til revisionsprotokollatet til revisionsudvalget, jf. artikel 23.
5. Revisionspåtegningen underskrives og dateres af revisoren eller revisionsfirmaet. Når et revisionsfirma udfører lovpligtig revision, underskrives revisionspåtegningen som minimum af den eller de revisorer, der udfører den lovpligtige revision på revisionsfirmaets vegne.
6. Artikel 35 i direktiv [XXX] om årsregnskaber, konsoliderede regnskaber og tilhørende rapporter for visse virksomhedsformer finder ikke anvendelse på revisionspåtegninger for virksomheder af interesse for offentligheden.
7. I oplysningerne må revisoren eller revisionsfirmaet ikke anvende en kompetent myndigheds navn på en sådan måde, at det antydes, at denne myndighed anbefaler eller godkender revisionspåtegningen.

Ordliste

CE	Copenhagen Economics
Erklæringsbekendtgørelsen	Erklæringsbekendtgørelsen, Erhvervs- og Selskabsstyrelsens bekendtgørelse nr. 668 af 26. juni 2008, Bekendtgørelse om godkendte revisorers erklæringer
E&S	Erhvervs- & Selskabsstyrelsen, fra 2012 Erhvervsstyrelsen
ESMA	Den Europæiske Værdipapir og Markedstilsynsmyndighed
FSR	FSR – danse revisorer
IAASB	International Auditing and Assurance Standard Board
IFAC	International Federation of Accountants
ISA	International Standards on Auditing
RL	Revisorloven, lov nr. 468 af 17/06 2008. Lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder med senere ændringer
The Big 4	Deloitte, PwC, Ernst & Young og KPMG (i tilfældig rækkefølge)
Uafhængighedsbekendtgørelsen	Erhvervs- & Selskabsstyrelsens bekendtgørelse nr. 663 af 26. juni 2008, Bekendtgørelse omgodkendte revisorers og revisionsvirksomheders uafhængighed
8. Selskabsdirektiv	EU's 8. Selskabsdirektiv, Europa-Parlamentets og rådets direktiv 2006/43/EF af 17. maj 2006 om lovpligtig revision af årsregnskaber og konsoliderede regnskaber, om ændring af Rådets direktiv 78/660/EØF og 83/349/EØF og om ophævelse af Rådets direktiv 84/253/EØF

Noter

[1] Ved Disciplinærnævnets behandling af sager om fratagelse af beskikkelse på grund af, at omdømmet er blevet alvorligt kompromitteret, må der forsøges opstillet nogle kriterier for, i hvilke situationer omdømmet kan siges at være så alvorligt kompromitteret, at det vil kunne påvirke revisors opgaver i henhold til revisorloven. Det kunne for eksempel være situationer, hvor revisor gentagne gange har optrådt i forbindelse med virksomheder, der opererer på kanten af loven, eller revisor offentligt har gjort sig til talsmand for, at vedkommende ser det som sin pligt at omgå den danske lovgivning. Det kunne ligeledes i sjældne tilfælde tænkes, at grove lovovertrædelser påvirker omdømmet i sådant omfang, at frakendelse af beskikkelse kan komme på tale. Det må sikres, at kun situationer, hvor der er tale om en vis kvalificeret grovhed fra revisors side, vil kunne føre til en fratagelsessituation.
(http://www.eogs.dk/graphics/publikationer/Revisorerlovgivningen_internationalt/html/chapter15.htm)

[2] Det vurderes at være Den Europæiske Fælles Akt fra 1986

[3] PIE definitioner

Artikel 2, Nr. 13 affattes således:
"1). "***virksomheder af interesse for offentligheden***":

a) Virksomheder, der er underlagt en medlemsstats lovgivning og har udstedt omsættelige værdipapirer, der er optaget til handel på et reguleret marked i en medlemsstat, jf. artikel 4, stk. 1, nr. 14, i direktiv 2004/39/EF
b) Kreditinstitutter, jf. artikel 4, nr. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/48/EF(*)
c) Forsikringsselskaber i henhold til artikel 13 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/138/EF(**)
d) Virksomheder, der er underlagt en medlemsstats lovgivning, som er betalingsinstitutter som defineret i artikel 4, nr. 4, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2007/64/EF(***), medmindre artikel 15, stk. 2, i nævnte direktiv finder anvendelse
e) Virksomheder, der er underlagt en medlemsstats lovgivning, som er betalingsinstitutter som defineret i artikel 2, nr. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/110/EF(****), medmindre artikel 15, stk. 2, i direktiv 2007/64/EF finder anvendelse
f) Investeringsselskaber som defineret i artikel 4, stk. 1, nr. 1), i direktiv 2004/39/EF
g) EU-baserede alternative investeringsfonde som defineret i artikel 4, stk. 1, litra k), i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2011/61/EF(*****)
h) Institutter for kollektiv investering i værdipapirer (investeringsinstitutter) som defineret i artikel 1, stk. 2, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/65/EF(******)
i) Virksomheder, der henhører under en medlemsstats lovgivning, og som er værdipapircentraler
j) Centrale modparter som defineret i artikel 2, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets forordning X/XXXX(*******) (jf. forslag til en forordning om OTC-derivater, centrale modparter og transaktionsregistre, KOM(2010)484)

(*) EUT L 177 af 30.6.2006, s.1.
(**) EUT L 335 af 17.12.2009, s. 1.
(***) EUT L 319 af 5.12.2007, s.1.
(****) EUT L 267 af 10.10.2009, s. 7.
(*****) EUT L 174 af 1.7.2011, s.1.

(******) EUT L 302 af 17.11.2009, s. 32
(*******) EUT L …."
(EUK, 2011a: 16-18).

Artikel 4

Store virksomheder af interesse for offentligheden

I denne forordning omfatter "store virksomheder af interesse for offentligheden" følgende:

a) i relation til de virksomheder, der er defineret i punkt 13, litra a), i direktiv 2006/43/EF, de 10 største udstedere af aktier i hver enkelt medlemsstat målt i markedsværdi baseret på kursværdien ved årets udgang og i alle tilfælde alle udstedere af aktier, der havde en gennemsnitlig markedsværdi på mere end 1.000.000.000 EUR baseret på kursværdien ved årets udgang i de foregående tre kalenderår
b) i relation til de virksomheder, der er defineret i punkt 13, litra b) til f), i artikel 2 i direktiv 2006/43/EF, enhver virksomhed, der på balancedatoen har en balancesum på over 1.000.000.000 EUR
c) i relation til de virksomheder, der er defineret i punkt 13, litra g) og h), i artikel 2 i direktiv 2006/43/EF, enhver virksomhed, der på balancedatoen har samlede aktiver under forvaltning på over 1.000.000.000 EUR.

(EUK, 2011b: 24-25)

[4] Oversigt over bestyrelsesmedlemmerne i FSR - Danske revisorer samt deres tilhørsforhold til virksomheder i revisionsbranchen.

- Statsautoriseret revisor Morten Renge, formand – Deloitte
- Registreret revisor Per Krogh, viceformand – Per Krogh Revision
- Statsautoriseret revisor Svend Aage Jensen, viceformand – Kvist & Jensen
- Registreret revisor Henrik Brusgaard – Dansk Revision
- Cand.merc.aud. Tem Vester Schnell Christiansen
- Registreret revisor Torben Eskildsen – ejer af Intension A/S (tidligere partner hos PwC)
- Statsautoriseret revisor Peter Gath – KPMG
- Statsautoriseret revisor Jørgen Valther Hansen – Ernst & Young
- Registreret revisor Martin Høgh – Martin Høgh Registreret Revisor ApS
- Statsautoriseret revisor Lars Kruse, kasserer – Ernst & Young
- Cand.merc.aud. Louise Mørk – Deloitte
- Statsautoriseret revisor John G. Sørensen – PwC
  (http://www.fsr.dk/Om%20os/Organisation/Bestyrelse)

[5] Af forfatterne fortolket som 4. og 7. Selskabsdirektiv

[6] ESCP Europe er verdens første Business School. De arbejder for at fremme forskningsprojekter, blandt professorer fra forskellige lande, og promovere produktionen af viden i multinationale teams ved at offentliggøre artikler og bøger (http://www.escpeurope.eu/escp-europe/welcome/; http://www.escpeurope.eu/escp-europe/partners-worldwide-escp-europe-business-school/partners-worldwide-and-academic-alliances-of-escp-europe/).

[7] The International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) er et uafhængigt standardudstedende organ, der tjener offentligheden ved at sætte en høj international standardkvalitet for revi-

sion, kvalitetskontrol, review, andre opgaver med sikkerhed samt relaterede ydelser, ved at muliggøre harmonisering af internationale og nationale standarder. Ved at gøre dette, styrker IAASB kvaliteten og ensartet praksis over hele verden og styrker den offentlige tillid til den globale revisions og rådgivningsprofession (http://www.ifac.org/auditing-assurance).

[8] International Auditing and Assurance Standard Board: *"Enhancing the Value of Audit Reporting: Exploring Options for Change"*, International Federation of Accountants, Consulting Paper, May 2011

[9] House of Finance, Goethe-Universität Frankfurt
Grundlagt i foråret 2008, The House of Finance er et offentligt privat partnerskab, hvis finansielle midler stammer fra sponsorater fra privatpersoner og virksomheder, samt Goethe-Universitäts budget. Der forskes og studeres indenfor kerneområdet finansiering (http://www.hof.uni-frankfurt.de/de/Konzentration-von-Kompetenzen.html).
Formålet med rapporten har været at undersøge holdningen til de foreslåede ændringer blandt respondenterne til Grønbogen. Svarene er grupperet i for og imod, og der er analyseret på respondenternes begrundelse for at støtte eller afvise et forslag.
Har lavet en oversigt over høringssvarende indgivet i forbindelse med Grønbogen fordelt på 7 grupper: Revisionsprofessionen, Regnskabsaflæggere, Brugere, Revisionsudvalg, Offentlige Instanser, Akademikere og Andre.

I alt blev indgivet 688 høringssvar fordelt på følgende måde

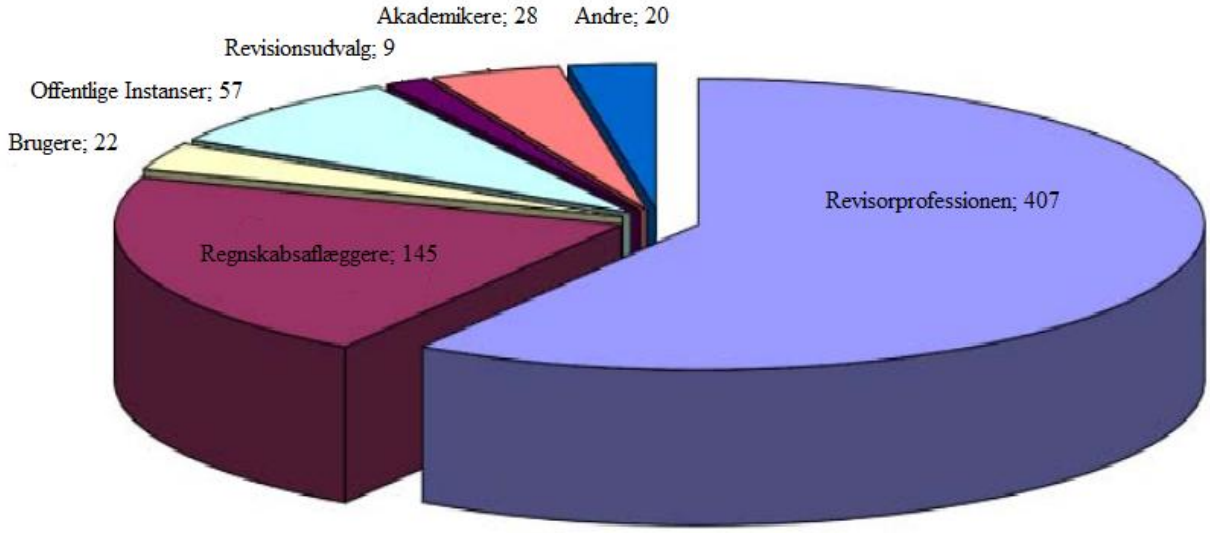

(Böcking *et al*, 2011: 5, Figure 1 red)
Bemærkelsesværdigt i forbindelse med fordelingen af respondenter, kategoriseret som Revisorprofessionen, er at 213 af disse svar fra små tyske revisionsfirmaer var tilnærmelsesvist identiske (Böcking *et al*, 2011: 4-5). Når fordelingen af respondenter betragtes skal der således tages højde for hvorvidt disse tyske gengangere medtages enkeltvis eller som et svar.
Såfremt der ikke tages højde for gengangere udgør svarene fra revisorprofessionen 59 % af det samlede antal høringssvar (407/688). Betragtes gengangerne som ét svar, udgør svarene fra revisorprofessionen 41 % af det samlede antal høringssvar (195/476).

[10] Den 25. april 2012 afholdte FSR – danske revisorer i samarbejde med Danske Industri og Dansk Erhverv, et seminar om: Fremtidens Revision, hvor Kommissionens forslag var et af de emner, der blev diskuteret. Yderligere info kan findes på: http://www.fsr.dk/Nyheder%20og%20presse/Politiske%20maerkesager/Fremtidens%20revisionspolitik/Seminar-den-25-april

[11] Familiaritet – er resultatet af en langvarig og tæt forbindelse med en kunde eller arbejdsgiver er for velvilligt indstillet over for disses interesser eller til accept af disses arbejde (Retningslinjer for revisors etiske adfærd, 100.12(d)).

[12] Forfatterne fortolker i denne situation 8. Selskabsdirektiv for at være det omtalte europæiske regelsæt.

[13] Big 4 omsatte i 2011 for: ($ omregnet til EUR med kurs 0,8)

- *PwC* (Central-, Øst- og Vesteuropa) $12.3bn eller 9.835 mio. EUR (Kilde: http://preview.thenewsmarket.com/Previews/PWC/DocumentAssets/220620.pdf)
- *Deloitte* (Europa, Mellemøsten og Afrika) $10.3bn eller 8.236 mio. EUR (Kilde:http://www.deloitte.com/view/en_GX/global/press/global-press-releases-en/96616a3cfdc82310VgnVCM1000001a56f00aRCRD.htm)
- *Ernst & Young* (Europa, Mellemøsten, Indien og Afrika) $10.8bn eller 8.636 mio. EUR (Kilde: http://www.ey.com/GL/en/Newsroom/News-releases/Ernst-and-Young-reports-2011-global-revenues-of-US-dollar-22-9-billion)
- *KPMG* (Europa, Mellemøsten, Afrika og Indien) $11.7bn eller 9.356 mio. EUR (Kilde: http://www.kpmg.com/Global/en/WhoWeAre/Performance/AnnualReviews/Documents/kpmg-international-annual-review-2011.pdf: 34).

[14] Dette tolkes som værende minimum eksamen til registreret revisor.

[15] Af ukendte årsager er denne delløsning ikke ratet i EU-Kommissionens Konsekvensanalyse (EUC, 2011: 43).